

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΧΡΗΣΤΟΣ ΝΙΚΑΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Διπλωματική Εργασία

**«ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ ΣΤΙΣ ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΙΣΠΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ »**

ΤΟΥ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ - ΖΗΝΩΝ ΚΑΡΚΑΛΟΥ

Δεκέμβριος 2019

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Ελευθέριος Ζήνων Κάρκαλος

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αυτή η εργασία προσπαθεί να προσδιορίσει αν τα μνημόνια συνεργασίας που υπέγραψαν η Ισπανία και η Πορτογαλία με την ΕΕ και το ΔΝΤ, για να λάβουν οικονομική στήριξη και να εξυγιάνουν τις οικονομίες τους, είχαν κάποια επίπτωση στις αμυντικές τους δαπάνες. Αρχικά αναλύθηκε το ισχύον καθεστώς για τις δαπάνες για την Άμυνα στη ΕΕ και το ΝΑΤΟ και στην συνέχεια τα μνημόνια των χωρών. Στο τέλος αναλύθηκε η πορεία του ΑΕΠ, των αμυντικών και στρατιωτικών δαπανών των δύο χωρών, πριν, κατά την διάρκεια και μετά την έξοδο των χωρών από τα μνημόνια. Οι δύο χώρες εξήλθαν επιτυχώς από τα μνημόνια αλλά συνεχίζουν να είναι υπό επιτήρηση μέχρι την αποπληρωμή των δανείων τους. Από τα παραπάνω δεδομένα καταλήξαμε ότι οι αμυντικές δαπάνες της Ισπανίας επηρεάστηκαν περισσότερο από την οικονομική ύφεση της χώρας παρά από του όρους του μνημονίου. Αντίθετα η Πορτογαλία δεσμεύτηκε να μειώσει τις δαπάνες της. Οι αμυντικές δαπάνες παρά το γεγονός ότι οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί αποφεύγουν να θέτουν όρους για αυτές, επηρεάζονται αρνητικά όταν μία χώρα βυθίζεται στην οικονομική ύφεση.

Λέξεις κλειδιά: Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Στήριξης, Ισπανία, Πορτογαλία, Αμυντικές Δαπάνες, Μνημόνιο.

ABSTRACT

In this paper we make an attempt to determine whether the Memorandums of Understanding signed by Spain and Portugal with the EU and the IMF in order to receive financial support and to rehabilitate their economies have had any impact on their defence expenditures. Initially, the current status of defence expenditures in the EU and NATO was analysed, followed by the countries' MoU analysis. Finally, the course of GDP, defence and military spending of the two countries was monitored before, during and after the exit of their programmes. Although the two countries have successfully completed their programs, they fall under post-programme surveillance until their loans are repaid. Through meticulous research, it came to light that Spain's defence expenditures was more affected by the country's economic downturn than by the terms of the memorandum. On the contrary, Portugal has pledged to reduce its expenditures. Defence expenditures, despite the fact that international economic organizations are avoiding setting conditions on them, is adversely affected when a country sinks into economic recession.

Key Words: European Union, European Stability Mechanism, Spain, Portugal, Defense Expenditure, Memorandum of Understanding.

Πίνακας Περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	I
ABSTRACT	II
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	III
ΛΙΣΤΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	V
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	- 1 -
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	- 1 -
1.1 ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΟΚ ΣΤΑ ΜοU	- 1 -
1.2 ΣΚΟΠΟΣ	- 3 -
1.3 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	- 4 -
1.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ vs ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	- 4 -
1.5 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	- 6 -
1.6 ΔΟΜΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	- 6 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	- 8 -
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ & ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΒΟΡΕΙΟΑΤΛΑΝΤΙΚΟΥ ΣΥΜΦΩΝΟΥ	- 8 -
2.1 ΚΟΙΝΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	- 8 -
2.2 ΚΟΙΝΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑΣ	- 14 -
2.3 ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΝΑΤΟ	- 15 -
2.4 ΠΗΓΕΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	- 17 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	- 20 -
ΙΣΠΑΝΙΑ	- 20 -
3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ	- 20 -
3.2 ΤΟ ΜοU ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ	- 22 -
3.3 ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	- 24 -
3.3.1 <i>Πριν το ΜοU</i>	- 25 -
3.3.2 <i>Μετά το ΜοU</i>	- 27 -
3.4 ΕΤΗΣΙΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	- 30 -
3.5 ΑΝΑΦΟΡΑ ΕΜΣ	- 32 -
3.6 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ	- 33 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	- 36 -

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	- 36 -
4.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ	- 36 -
4.2 ΤΑ ΜοU ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ.....	- 37 -
4.2.1 ΜοU με ΕΕ.....	- 38 -
4.2.2 ΜοU με ΔΝΤ.....	- 39 -
4.2.3 ΡΗΤΡΑ ΑΙΡΕΣΙΜΟΤΗΤΑΣ - CONDITIONALITY.....	- 40 -
4.3 ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	- 43 -
4.3.1 Πριν το ΜοU.....	- 44 -
4.3.2 Υπό το ΜοU.....	- 47 -
4.3.3 Μετά το ΜοU.....	- 50 -
4.4 ΑΝΑΦΟΡΑ ΕΜΣ	- 52 -
4.5 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ	- 53 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο	- 55 -
ΙΣΠΑΝΙΑ VS ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	- 55 -
5.1. ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ.....	- 57 -
5.2. ΔΙΑΦΟΡΕΣ	- 58 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο	- 62 -
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	- 62 -
6.1 ΙΣΠΑΝΙΑ.....	- 63 -
6.2 ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ.....	- 65 -
6.3 ΚΟΙΝΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	- 66 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο	- 71 -
ΣΥΝΟΨΗ – ΕΠΙΛΟΓΟΣ	- 71 -
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	I
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ	I
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	I

Λίστα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Αμυντικές δαπάνες κρατών μελών NATO για τα έτη 2014 και 2018.-	15 -
Διάγραμμα 2: Αμυντικές δαπάνες για εξοπλισμό, έρευνα & ανάπτυξη κρατών μελών NATO για τα έτη 2014 και 2018.	- 16 -
Διάγραμμα 3: Αμυντικές δαπάνες Ισπανίας σε ποσοστό του ΑΕΠ για τα έτη 2003 έως 2013.	- 25 -
Διάγραμμα 4: ΑΕΠ Ισπανίας για τα έτη 2003 έως 2013 σε εκατ. €.	- 26 -
Διάγραμμα 5: Αμυντικές Δαπάνες Ισπανίας για τα έτη 2003 έως 2013 σε εκατ. €. -	26 -
Διάγραμμα 6: Στρατιωτικές Δαπάνες Ισπανίας για τα έτη 2003 έως 2013 σε εκατ. €. ...	27 -
Διάγραμμα 7: Αμυντικές δαπάνες Ισπανίας σε ποσοστό του ΑΕΠ για τα έτη 2013 έως 2017	- 28 -
Διάγραμμα 8: ΑΕΠ Ισπανίας για τα έτη 2013 έως 2017 σε εκατ. €.	- 28 -
Διάγραμμα 9: Αμυντικές Δαπάνες Ισπανίας για τα έτη 2013 έως 2017 σε εκατ. €. -	29 -
Διάγραμμα 10: Στρατιωτικές Δαπάνες Ισπανίας για τα έτη 2013 έως 2017 σε εκατ. €. -	30 -
Διάγραμμα 11: Αμυντικές δαπάνες Πορτογαλίας σε ποσοστό του ΑΕΠ για τα έτη 2001 έως 2011.	- 44 -
Διάγραμμα 12: ΑΕΠ Πορτογαλίας για τα έτη 2001 έως 2011 σε εκατ. €.	- 45 -
Διάγραμμα 13: Αμυντικές δαπάνες της Πορτογαλίας για τα έτη 2001 έως 2011 σε εκατ. €.	46 -
Διάγραμμα 14: Στρατιωτικές δαπάνες της Πορτογαλίας για τα έτη 2001 έως 2011 σε εκατ. €.	47 -
Διάγραμμα 15: Αμυντικές δαπάνες της Πορτογαλίας ως ποσοστό του ΑΕΠ για τα έτη 2011 έως 2014.	- 48 -
Διάγραμμα 16: ΑΕΠ της Πορτογαλίας για τα έτη 2011 έως 2014 σε εκατ. €.	- 48 -
Διάγραμμα 17: Αμυντικές δαπάνες της Πορτογαλίας για τα έτη 2011 έως 2014 σε εκατ. €.	49 -
Διάγραμμα 18: Στρατιωτικές δαπάνες της Πορτογαλίας για τα έτη 2011 έως 2014 σε εκατ. €.	49 -

Διάγραμμα 19: Αμυντικές δαπάνες τις Πορτογαλίας ως ποσοστό του ΑΕΠ για τα έτη 2014 έως 2017.....	- 50 -
Διάγραμμα 20: ΑΕΠ της Πορτογαλίας για τα έτη 2014 έως 2018 σε εκατ. €.	- 51 -
Διάγραμμα 21: Αμυντικές δαπάνες της Πορτογαλίας για τα έτη 2014 έως 2017 σε εκατ. €.....	- 51 -
Διάγραμμα 22: Στρατιωτικές δαπάνες της Πορτογαλίας για τα έτη 2014 έως 2017 σε εκατ. €.....	- 52 -
Διάγραμμα 23: ΑΕΠ Ισπανίας και Πορτογαλίας για τα έτη 2000 έως 2018 σε εκατ. €...-	55 -
Διάγραμμα 24: Δημ. Χρέος Ισπανίας και Πορτογαλίας για τα έτη 2000 έως 2018 ως % του ΑΕΠ.....	- 56 -
Διάγραμμα 25: ΑΕΠ της Ισπανίας σε εκατ. € για τα έτη 2003 έως 2017.....	i
Διάγραμμα 26: Αμυντικές δαπάνες Ισπανίας σε ποσοστό ΑΕΠ για τα έτη 2003 έως 2017.....	i
Διάγραμμα 27: Αμυντικές Δαπάνες Ισπανίας σε εκατ. € για τα έτη 2003 έως 2017.	ii
Διάγραμμα 28: Στρατιωτικές δαπάνες της Ισπανίας σε εκατ. € για τα έτη 2003 έως 2017.	ii
Διάγραμμα 29: ΑΕΠ της Πορτογαλίας σε εκατ. € για τα έτη 2001 έως 2017.	i
Διάγραμμα 30: Αμυντικές Δαπάνες Πορτογαλίας για τα έτη 2001 έως 2017 ως ποσοστό του ΑΕΠ.	i
Διάγραμμα 31: Αμυντικές δαπάνες Πορτογαλίας για τα έτη 2001 έως 2017 σε εκατ. €.	ii
Διάγραμμα 32: Στρατιωτικές δαπάνες Πορτογαλίας σε εκατ. € για τα έτη 2001 έως 2017.	ii

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΟΚ ΣΤΑ ΜοU

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) αποτελεί μια μοναδική οικονομική και πολιτική ένωση 28 ευρωπαϊκών χωρών, που όλες μαζί καλύπτουν ένα μεγάλο μέρος της ευρωπαϊκής ηπείρου. Η Ισπανία και η Πορτογαλία, όπως και η Ελλάδα είναι στα κράτη μέλη της. Η ΕΕ στην αρχική της μορφή δημιουργήθηκε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Πρώτο της μέλημα ήταν η ενίσχυση της οικονομικής συνεργασίας με το σκεπτικό ότι οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ χωρών δημιουργούν οικονομική αλληλεξάρτηση, γεγονός που ελαχιστοποιεί το ενδεχόμενο συγκρούσεων.

Έτσι, το 1958 δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) που αρχικά στόχευε στην προώθηση της οικονομικής συνεργασίας ανάμεσα σε έξι χώρες: το Βέλγιο, τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, το Λουξεμβούργο και τις Κάτω Χώρες¹. Έκτοτε, προσχώρησαν άλλα 22 κράτη μέλη και έτσι δημιουργήθηκε μια τεράστια ενιαία αγορά, την αποκαλούμενη και «εσωτερική αγορά», η οποία εξακολουθεί να αναπτύσσεται δυναμικά.

Αυτό που αρχικά ήταν μια καθαρά οικονομική ένωση μετεξελίχθηκε σε έναν οργανισμό που δραστηριοποιείται σε ποικίλους τομείς πολιτικής, από το κλίμα, το περιβάλλον και την υγεία μέχρι τις εξωτερικές σχέσεις και την ασφάλεια, τη δικαιοσύνη και τη μετανάστευση. Η μετεξέλιξη αυτή αντικατοπτρίζεται και στην αλλαγή της ονομασίας το 1993, από Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα σε Ευρωπαϊκή Ένωση. (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2019)

Η οικονομική και νομισματική ένωση αποτέλεσε σημαντικό βήμα στην πορεία ολοκλήρωσης των οικονομίων της ΕΕ. Από την ίδρυσή της το 1992, η οικονομική και

¹ Οι Κάτω Χώρες (ολλανδικά: de Lage Landen, γαλλικά: les Pays-Bas) είναι μια παράκτια περιοχή στη δυτική Ευρώπη, που αποτελείται κυρίως από τα κράτη Ολλανδία και Βέλγιο, όπως και το χαμηλού υψόμετρου δέλτα των ποταμών Ρήνου, Μεύση, Σκάλδη και όπου το μεγαλύτερο μέρος της γης βρίσκεται κάτω από το επίπεδο της θάλασσας.

νομισματική ένωση αφορά τον συντονισμό των οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών, την κοινή νομισματική πολιτική και το κοινό νόμισμα, το Ευρώ. Μολονότι και τα 28 κράτη μέλη της ΕΕ συμμετέχουν στην οικονομική ένωση, ορισμένες χώρες προχωρήσαν περαιτέρω στην πορεία ολοκλήρωσης και υιοθέτησαν το Ευρώ. Οι χώρες αυτές αποτελούν την Ευρωζώνη.

Στο πλαίσιο της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, η ενιαία νομισματική πολιτική καθορίζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και συμπληρώνεται από εναρμονισμένες δημοσιονομικές και συντονισμένες οικονομικές πολιτικές. Στο πλαίσιο της οικονομικής και νομισματικής ένωσης δεν υπάρχει ενιαίο όργανο αρμόδιο για την οικονομική πολιτική. Αντ' αυτού, τα κράτη μέλη και τα διαφορά θεσμικά όργανα της ΕΕ μοιράζονται αυτή την ευθύνη. (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2017)

Μια σοβαρή οικονομική κρίση πλήττει την παγκόσμια οικονομία το 2008. Ήδη από την οικονομική αναταραχή που είχε ξεσπάσει στις ακτές της από την κατάρρευση στεγαστικών δανείων των ΗΠΑ το 2008-09, ξέσπασε μια νέα κρίση στην Ευρώπη το 2010. Οι αγορές άρχισαν να δυσπιστούν σε ορισμένες χώρες, απαιτώντας υψηλότερα επιτόκια για να δανειστούν από τις αγορές. Οι αγορές έκριναν ότι η πιστοληπτική ικανότητα αυτών των χωρών παρουσίαζε μεγάλο ρίσκο καθώς οι κυβερνήσεις τους είχαν αφήσει τα ελλείμματά τους να διογκωθούν, έχαναν την ανταγωνιστικότητά τους ή επέτρεπαν την χαλαρή εποπτεία των τραπεζών. Τελικά, το αδιανόητο άρχισε να συμβαίνει το 2010. Οι χώρες άρχισαν να χάνουν την πρόσβαση στην αγορά. Η Ελλάδα ήταν η πρώτη που έλαβε διμερή δάνεια από τις άλλες χώρες της ευρωζώνης.

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF²), δημιουργήθηκε ως προσωρινή λύση τον Ιούνιο του 2010. Το EFSF εξακολουθεί να υφίσταται ως νομική οντότητα και ως μεγάλος εκδότης ομολόγων, αλλά δεν μπορεί πλέον να χορηγεί νέα δάνεια. Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM³) δημιουργήθηκε τον Οκτώβριο του 2012 ως διάδοχος του EFSF. Πρόκειται για μια μόνιμη λύση για ένα πρόβλημα που προέκυψε νωρίς στην κρίση του δημόσιου χρέους:

² EFSF: European Financial Stability Facility

³ ESM: European Stability Mechanism

την έλλειψη οικονομικής βοήθειας για τις χώρες της ζώνης του ευρώ που δεν είναι πλέον σε θέση να αξιοποιήσουν τις αγορές.

Τρεις χώρες χτύπησαν την πόρτα του EFSF για βοήθεια. Πρώτα ήρθε η Ιρλανδία τον Φεβρουάριο του 2011, στη συνέχεια η Πορτογαλία τον Ιούνιο του 2011. Η Ελλάδα επέστρεψε τον Μάρτιο του 2012 και ακολούθησε η Ισπανία τον Δεκέμβριο του 2012. Η Ισπανία ήταν η πρώτη χώρα του προγράμματος που έλαβε εκταμιεύσεις από τον ESM για την ανακεφαλαιοποίηση του προβληματικού τραπεζικού τομέα. Αργότερα τον Μάιο του 2013, η Κύπρος έλαβε την πρώτη δόση οικονομικής βοήθειας, του πρώτου πλήρους προγράμματος ESM. (ESM, 2019)

Όλες οι χώρες, πλην της Ελλάδος, που έλαβαν οικονομική βοήθεια από τους EFSF και ESM κατάφεραν να εγκαταλείψουν επιτυχώς τα προγράμματα χωρίς να χρειαστεί να εφαρμόσουν επιπλέον συμφωνίες. Πιο συγκεκριμένα η Ισπανία ολοκλήρωσε το πρόγραμμά της τον Δεκέμβριο του 2013 και η Πορτογαλία τον Μάιο του 2014. Αφού αντιμετώπισαν σοβαρά οικονομικά προβλήματα, κατάφεραν μετά από τα ευρωπαϊκά προγράμματα δανείων διάσωσης, να επιστρέψουν στην κανονική πρόσβαση στην αγορά. Όμως ποιες ήταν οι συνέπειες των Μνημονίων Συμφωνίας⁴ τα οποία καθόριζαν τις δανειακές συμβάσεις; Πιο συγκεκριμένα επηρέασαν τις αμυντικές δαπάνες των χωρών αυτών;

1.2 ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της εργασίας είναι να προσδιορισθεί αν και πως επηρεάστηκαν οι αμυντικές δαπάνες της Ισπανίας και της Πορτογαλίας από την εφαρμογή των μνημονίων συμφωνίας αυτών των κρατών μελών της ΕΕ με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την ενεργοποίηση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας.

⁴ Μνημόνιο Συμφωνίας (Memorandum of Understanding - MoU): Συνάπτεται μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του δικαιούχου κράτους μέλους. Σε αυτό αναλύονται λεπτομερώς οι όροι της γενικής οικονομικής πολιτικής που έχουν τεθεί από το Συμβούλιο της ΕΕ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κοινοποιεί το μνημόνιο συμφωνίας στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο της ΕΕ.

1.3 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Δεδομένου του ότι η Άμυνα και η Εθνική Ασφάλεια των κρατών αποτελούν μερικούς από τους πιο ευαίσθητους τομείς, προστατεύονται από την εμπιστευτικότητα. Οι περιορισμοί που απορρέουν από αυτό το πλαίσιο είναι οι παρακάτω:

- Στις αμυντικές δαπάνες, όπως θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο, περιλαμβάνονται ένα σύνολο δαπανών που σχετίζονται με τους τομείς της Άμυνας και της Ασφάλειας και δεν αφορούν αμιγώς τις στρατιωτικές δαπάνες. Αυτό το γεγονός δεν μας επιτρέπει να σχηματίσουμε ξεκάθαρη εικόνα για το πως θα επηρεαστούν οι δυνατότητες των Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ) μίας χώρας μελλοντικά.

- Οι πληροφορίες που αφορούν τις ΕΔ δεν αποδεσμεύονται συχνά από τις χώρες και γι' αυτό δεν είναι προσβάσιμες από ανοικτές πηγές (βιβλιογραφία, αναλύσεις, επίσημες ιστοσελίδες κ.λπ.).

- Τα απαραίτητα δεδομένα και στατιστικά στοιχεία για την ανάλυση των δαπανών, εφόσον είναι διαθέσιμα, αντλούνται από Διεθνείς Οργανισμούς όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, το NATO, η EUROSTAT, η SIPRI κλπ.

- Η μελέτη καλύπτει την περίοδο για την οποία οι παραπάνω διεθνείς οργανισμοί διαθέτουν στατιστικά στοιχεία (έως το 2018) και ξεκινώντας από την δεκαετία του 2000.

1.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ vs ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Είναι σκόπιμο αρχικά να διαπιστώσουμε αν υπάρχει κάποια σχέση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και των αμυντικών δαπανών. Το αποτέλεσμα θα μας βοηθούσε να κατανοήσουμε καλύτερα πως θα επηρεάζονταν οι δαπάνες αυτές σε μία οικονομία που βρίσκετε σε κρίση. Αν και οι περισσότερες οικονομικές θεωρίες δεν περιγράφουν σαφώς τον ρόλο των αμυντικών δαπανών ως ξεχωριστή οικονομική δραστηριότητα, υπάρχουν τέσσερις βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις (η Κεϋνσιανή, ο Νεοκλασική, ο Φιλελεύθερη και ο Μαρξιστική) που εξηγούν τις στρατιωτικές δαπάνες από διάφορες οπτικές γωνίες. Η ασφάλεια μετράτε με στρατιωτικές δαπάνες σε σχέση με την απειλή

και αυτό δημιουργεί ένα μη γραμμικό αποτέλεσμα των στρατιωτικών δαπανών. (Dunne, et al., 2006)

Ο Chan, S. (1985)⁵ που μελετά τη σχετική βιβλιογραφία δεν μπόρεσε να βρει κάποια συνοχή στα εμπειρικά ευρήματα, ενώ ο Ram, R. (1995)⁶, που επανεξέτασε 29 μελέτες, βρήκε ελάχιστα στοιχεία για θετικό αποτέλεσμα υπεράσπισης στην ανάπτυξη, αλλά ήταν επίσης δύσκολο να πούμε ότι τα στοιχεία υποστήριξαν αρνητικό αποτέλεσμα. Από την άλλη πλευρά, ο Dunne, P. (1996)⁷ εξετάζοντας 54 μελέτες κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι στρατιωτικές δαπάνες δεν είχαν κάποια επίδραση στην ανάπτυξη αλλά ήταν πιθανό να έχουν αρνητικό αποτέλεσμα, ενώ ο Smith, R. (2000)⁸ δείχνει ότι πιθανότατα υπάρχει ένα μικρό αρνητικό αποτέλεσμα μακροπρόθεσμα. Επιπλέον, οι μελέτες Dunne, P. και Uye, M. (2009)⁹ που αφορούν 103 μελέτες σχετικά με τη σχέση άμυνας και ανάπτυξης έδειξαν 20% με θετικές επιδράσεις, 37% με αρνητικές και 43% με ασαφή ευρήματα. Υποστηρίζουν επίσης ότι κάποια από τα θετικά ευρήματα είναι αμφισβητήσιμα. (Dunne & Nikolaidou, 2011)

Όσον αφορά την ΕΕ, η εκτεταμένη μελέτη πολλών διαφορετικών προδιαγραφών, δεδομένων και στοιχείων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η στρατιωτικές δαπάνες δεν έχουν θετικό αντίκτυπο στις οικονομίες της ΕΕ-15¹⁰ και ότι είτε έχει αρνητικό αποτέλεσμα είτε καθόλου αποτέλεσμα. Το αποτέλεσμα έχει ενδιαφέρον καθώς στη ομάδα της ΕΕ-15 περιλαμβάνονται και οι δύο χώρες που θα μελετήσουμε. (Dunne & Nikolaidou, 2011)

⁵ Chan, Steve (1985) *The Impact of Defence Spending on Economic Performance: A Survey of Evidence and Problems*. Orbis,

⁶ Ram, R. (1986) *Government size and economic growth: A new framework and some evidence from cross-section and time-series data*. The American Economic Review

⁷ Dunne, Paul (1990) *The Political Economy of Military Expenditure: An Introduction*. Cambridge Journal of Economics

⁸ Smith, R. (2000) *Defence expenditure and economic growth*. In *Making Peace Pay: A Bibliography on Disarmament and Conversion*, edited by N.P. Gleditsch, G. Lindgren, N. Mouhle, S. Smith and I. de Soysa. Laremont: Regina books

⁹ Dunne, P. and Uye, M. (2009) *Military Spending and Development*. In *the Global Arms Trade*. edited by A. Tan. London: Europa/Routledge

¹⁰ ΕΕ-15 (1 Ιανουαρίου 1995 - 30 Απριλίου 2004): Βέλγιο (BE), Γαλλία (FR), Γερμανία (DE), Δανία (DK), Ελλάδα (EL), Ηνωμένο Βασίλειο (UK), Ιρλανδία (IE), Ισπανία (ES), Ιταλία (IT), Κάτω Χώρες (NL), Λουξεμβούργο (LU), Πορτογαλία (PT), Αυστρία (AT), Σουηδία (SE), Φινλανδία (FI). (EUROSTAT)

1.5 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Αρχικά θα αναλυθεί το πλαίσιο της κοινή ευρωπαϊκής οικονομικής πολιτικής και πολιτικής άμυνας ώστε να εξετασθεί αν και πως αυτές επηρεάζουν τις αμυντικές δαπάνες των κρατών μελών. Στην συνέχεια θα αναλυθούν τα οικονομικά δεδομένα που αφορούν της αμυντικές δαπάνες για μια χρονική περίοδο τουλάχιστον δέκα χρονιά πριν από την προσφυγή στον ESM, εφόσον αυτό είναι δυνατόν, για τις δύο χώρες. Μέσω της ανάλυσης των δεδομένων αυτών θα προσδιοριστεί η τάση των αμυντικών των υπό συζήτηση χωρών μέχρι το έτος προσφυγής. Η ανάλυση αυτών των πολιτικών και των δεδομένων θα μας βοηθήσει να δούμε αν οι δαπάνες των υπό εξέταση χωρών κυμαίνονται στα κανονικά τους επίπεδα ή είναι σε χαμηλότερα.

Η μελέτη των στοιχείων από το έτος εφαρμογής των MoU μέχρι τα νεότερα διαθέσιμα οικονομικά στοιχεία θα προσδιορίσει αν διαμορφώνεται κάποια αλλαγή στη τάση των αμυντικών δαπανών. Σημαντική θα είναι και η μελέτη των κειμένων των MoU, τα οποία είναι διαθέσιμα, ώστε να εξετασθεί αν περιέχουν περιορισμούς για τις αμυντικές δαπάνες.

Τέλος η διαθεσιμότητα και μελέτη αναφορών και κειμένων του περιλαμβάνουν αξιολογήσεις της Ισπανίας και της Πορτογαλίας για τις ΕΔ τους (πχ ετήσιες αναφορές των υπουργείων άμυνας των χωρών) μπορούν να μας δώσουν μια εικόνα για το αν τα MoU επηρέασαν τις δυνατότητες των ΕΔ τους μέχρι σήμερα.

1.6 ΔΟΜΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η εργασία αποτελείται από επτά κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την εισαγωγή της εργασίας μαζί με τον σκοπό της, τους περιορισμούς που παρουσιάζονται, την μεθοδολογία ανάλυσης και τέλος την δομή της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η κοινή ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική. Θα εξετασθεί τι προβλέπει για την οικονομική πολιτική των κρατών μελών, αν αυτή επηρεάζει τις αμυντικές δαπάνες αυτών, ποιο είναι το έργο του ESM και τι προβλέπεται για τις χώρες που καταφεύγουν σε αυτόν.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στην πρώτη χώρα, την Ισπανία. Αρχικά παρουσιάζεται ένα ιστορικό για το πως η χώρα προσέφυγε στον ESM. Στην συνέχεια εξετάζεται πως οι αμυντικές δαπάνες διαμορφώθηκαν πριν, κατά την διάρκεια και μετά την περίοδο που η χώρα ήταν σε MoU. Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται αντίστοιχα στην Πορτογαλία.

Στο πέμπτο γίνεται μια σύγκριση μεταξύ των δυο χωρών προκειμένου να δούμε πως και αν οι δυο αυτές επηρεάστηκαν, στο τομέα των αμυντικών δαπανών πάντα, από τα MoU και αν παρουσιάζουν ομοιότητες.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται συνολικά τα συμπεράσματα της μελέτης για τις δύο χώρες, ενώ στο έβδομο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται μία σύνοψη της εργασίας και κλείνει με τον επίλογο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2°

Ευρωπαϊκή Ένωση & Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου

2.1 ΚΟΙΝΗ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) εντάσσεται στη διαδικασία ενοποίησης των ευρωπαϊκών οικονομιών των κρατών μελών της ΕΕ. Η ΟΝΕ, από κοινού με την ενιαία αγορά, συμβάλλει στην οικονομική σταθερότητα, την ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη, το υψηλό επίπεδο απασχόλησης και τα βιώσιμα δημόσια οικονομικά. Το πλαίσιο πολιτικής έχει δύο πυλώνες:

- Το ενιαίο νόμισμα, το **Ευρώ**, με κοινή νομισματική και συναλλαγματική πολιτική και
- Την **Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ)**·με τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών.

Η νομισματική πολιτική για το ενιαίο νόμισμα τελεί υπό την ανεξάρτητη διαχείριση της ΕΚΤ. Κύριος στόχος της είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών στην ευρωζώνη συνολικά. Τα κράτη μέλη εξακολουθούν να έχουν την ευθύνη για τις οικονομικές και δημοσιονομικές πολιτικές τους, όπως είναι η φορολογία και οι εθνικοί προϋπολογισμοί. Ωστόσο, τα κράτη μέλη πράγματι συντονίζουν τις γενικές πολιτικές τους σε επίπεδο ΕΕ, ώστε να επιτύχουν ένα οικονομικό περιβάλλον χαρακτηριζόμενο από ισοσκελισμένους εθνικούς προϋπολογισμούς, ρυθμισμένες χρηματοπιστωτικές αγορές, σταθερές τιμές και αυξημένη ανάπτυξη και απασχόληση.

Όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να ενταχθούν τελικά στην ευρωζώνη, με την εξαίρεση του Ηνωμένου Βασιλείου και της Δανίας που επέλεξαν να κάνουν χρήση των ρητρών εξαίρεσης. Για την ένταξη στο Ευρώ, το κράτος μέλος πρέπει να συμμορφώνεται με ορισμένα κριτήρια οικονομικής και χρηματοοικονομικής

σταθερότητας, τα οποία είναι γνωστά ως κριτήρια σύγκλισης. Τα βασικά κριτήρια είναι τα εξής:

- Σταθερότητα τιμών. Το επίπεδο πληθωρισμού και τα μακροπρόθεσμα επιτόκια πρέπει να βρίσκονται εντός ορισμένων ορίων.
- Υγιή δημόσια οικονομικά δηλαδή δημόσιο έλλειμμα που δεν υπερβαίνει το 3% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ).
- Βιώσιμα δημόσια οικονομικά δηλαδή δημόσιο χρέος που δεν υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ. (Συμβούλιο της ΕΕ, 2017)
- Στο πλαίσιο της ΟΝΕ δεν υπάρχει ενιαίο όργανο αρμόδιο για την οικονομική πολιτική. Αντ' αυτού, τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ μοιράζονται αυτή την ευθύνη. Κύριοι παράγοντες της ΟΝΕ είναι:
 - Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο καθορίζει τις βασικές κατευθύνσεις πολιτικής κατόπιν πρότασης της Επιτροπής.
 - Το Συμβούλιο της ΕΕ, το οποίο συντονίζει τη χάραξη της οικονομικής πολιτικής της ΕΕ και αποφασίζει αν ένα κράτος μέλος μπορεί να υιοθετήσει το ευρώ.
 - Η «Ευρωμάδα», η οποία συντονίζει τις πολιτικές κοινού ενδιαφέροντος για τα κράτη μέλη της ευρωζώνης.
 - Τα Κράτη Μέλη της ΕΕ, τα οποία καταρτίζουν τους εθνικούς προϋπολογισμούς τους εντός συμφωνημένων ορίων για το έλλειμμα και το χρέος, και θεσπίζουν τις δικές τους διαρθρωτικές πολιτικές για την απασχόληση, τις συντάξεις και τις κεφαλαιαγορές.
 - Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία παρακολουθεί τις επιδόσεις και τη συμμόρφωση των κρατών μελών.

- Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η οποία χαράσσει τη νομισματική πολιτική, με πρωταρχικό στόχο τη σταθερότητα των τιμών και ενεργεί ως κεντρική αρχή εποπτείας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στην ευρωζώνη.

- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το οποίο αναλαμβάνει από κοινού με το Συμβούλιο την κατάρτιση της νομοθεσίας και υποβάλλει την οικονομική διακυβέρνηση σε δημοκρατικό έλεγχο, ιδίως μέσω του νέου οικονομικού διαλόγου. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017)

Όταν η οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση έπληξε την Ευρώπη το 2009, αποκάλυψε τις αδυναμίες των οικονομιών της. Αναδείχθηκε επίσης ξεκάθαρα ο βαθμός αλληλεξάρτησης των ευρωπαϊκών οικονομιών, κυρίως στην ευρωζώνη. Οι δημοσιονομικές δυσκολίες ορισμένων χωρών επεκτάθηκαν σε άλλες και επιβάρυναν την οικονομική κατάσταση. Η κρίση έπληξε τα δημόσια οικονομικά, τον τραπεζικό τομέα, την οικονομική μεγέθυνση, τις θέσεις απασχόλησης και την ανταγωνιστικότητα. Η οικονομική ανάπτυξη διακόπηκε, η οικονομία εισήλθε σε στασιμότητα, επιχειρήσεις έκλεισαν και εργαζόμενοι απολύθηκαν. Τα φορολογικά έσοδα μειώθηκαν, οι δαπάνες για τα επιδόματα ανεργίας αυξήθηκαν και τα κράτη έπρεπε να δανειστούν περισσότερα χρήματα για να καλύψουν τα αυξανόμενα ελλείμματα. Εξαιτίας της γρήγορης επιδείνωσης των δημόσιων οικονομικών, των ισχνών αναπτυξιακών προοπτικών και της αναταραχής στον χρηματοπιστωτικό τομέα, μειώθηκε η φερεγγυότητα των χώρων. Έτσι οι χρηματοπιστωτικές αγορές άρχισαν να χρεώνουν υψηλότερα επιτόκια για τα δάνεια προς τις κυβερνήσεις.

Οι κυβερνήσεις έπρεπε να παρέμβουν και να ανακεφαλαιοποιήσουν τις τράπεζες με δημόσιο χρήμα. Επιπλέον, έγινε σαφές ότι ορισμένα κράτη μέλη δεν είχαν ακολουθήσει υγιείς δημοσιονομικές πολιτικές όταν η οικονομία ήταν δυνατή, ενώ δεν είχαν δημιουργήσει τις απαραίτητες δικλείδες ασφαλείας για την αντιμετώπιση της κρίσης. Τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι κυβερνήσεις όσον αφορά τη χρηματοδότησή τους είχαν με τη σειρά τους αρνητικές επιπτώσεις στον τραπεζικό τομέα και την οικονομία. (Συμβούλιο της ΕΕ, 2017)

Το κλειδί για τον συντονισμό των δημοσιονομικών πολιτικών είναι το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ). Το ΣΣΑ καταρτίστηκε προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα δημόσια οικονομικά είναι υγιή σε ολόκληρη την ΟΝΕ, καθώς και ότι οι δημοσιονομικές πολιτικές είναι συνεκτικές μεταξύ των χωρών που έχουν ως κοινό νόμισμά. Θέτει τιμές αναφοράς με τις οποίες πρέπει να συμμορφώνονται τα κράτη μέλη. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω τα κράτη πρέπει να διατηρούν το δημόσιο έλλειμμα κάτω από 3% του ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος κάτω από 60% του ΑΕΠ. Αν δεν πληρούνται αυτές οι συνθήκες τότε πρέπει να τεθούν αυτόματα σε εφαρμογή δράσεις για τη μείωση αυτού του ελλείμματος του προϋπολογισμού ή του δημόσιου χρέους. Η μη συμμόρφωση μπορεί να οδηγήσει σε παραπομπή στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ΣΣΑ ενισχύθηκε το 2011, όταν τέθηκε σε ισχύ δέσμη έξι νομοθετικών μέτρων οι οποία ενίσχυσε την οικονομική διακυβέρνηση της ΕΕ.

Το ΣΣΑ αποτελείται από δύο σκέλη, το **Προληπτικό** και το **Διορθωτικό** σκέλος. Το Προληπτικό σκέλος επικεντρώνεται στην αξιολόγηση των σχεδίων των εθνικών προϋπολογισμών για τον επόμενο χρόνο και στις δημοσιονομικές πολιτικές για τα επόμενα τρία χρόνια. Σκοπός είναι η πρόληψη των υπερβολικών ελλειμμάτων. Τα εθνικά σχέδια προϋπολογισμού περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη μέλη προτίθενται να εξασφαλίσουν υγιείς δημοσιονομικές πολιτικές, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα κριτήρια. Για τα μέλη της ευρωζώνης, μπορούν να επιβληθούν οικονομικές κυρώσεις με τη μορφή καταθέσεων που γίνονται στην Επιτροπή. Αυτό αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας που είναι γνωστή ως «Ευρωπαϊκό Εξάμηνο».

Το Διορθωτικό σκέλος ενεργοποιείται όταν μια χώρα έχει υπερβολικό επίπεδο χρέους ή ελλείμματος. Αν ένα κράτος μέλος της ευρωζώνης δεν παίρνει τα απαραίτητα μέτρα για τη διόρθωση των παραπάνω, είναι δυνατή η επιβολή οικονομικών κυρώσεων, αρχικά με τη μορφή καταθέσεων που γίνονται στην Επιτροπή, και στη συνέχεια με τη μορφή προστίμων. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015)

Για την αποτροπή των ανισορροπιών στις οικονομίες των επιμέρους χωρών και στην ΕΕ συνολικά, έχει δημιουργηθεί ένα σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης για τις μακροοικονομικές ανισορροπίες. Τα κράτη μέλη εξετάζονται για πιθανές ανισορροπίες

βάσει ενός πίνακα επιδόσεων με δείκτες, οι οποίοι περιλαμβάνουν το επίπεδο ανεργίας, το εργασιακό κόστος, το εμπορικό ισοζύγιο, τις τάσεις των τιμών στην αγορά κατοικίας, ώστε να γίνεται κατανοητό πώς εξελίσσονται οι οικονομίες στον χρόνο.

Ο μηχανισμός ενεργοποιείται όταν οι τιμές επιμέρους δεικτών υπερβαίνουν τα συμφωνηθέντα κατώτατα όρια. Η Επιτροπή πραγματοποιεί ετήσια αξιολόγηση και εντοπίζει εκ των προτέρων τα πιθανά προβλήματα. Βάσει της αξιολόγησης αυτής, απευθύνει επιμέρους συστάσεις προς τα κράτη μέλη, οι οποίες ενσωματώνονται συνήθως στη διαδικασία του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Αν μια χώρα της ευρωζώνης δεν συμμορφώνεται με τις συστάσεις αυτές σε συνεχή βάση, είναι δυνατόν να της επιβληθούν κυρώσεις. (Συμβούλιο της Ε.Ε, 2010)

Από το 2010 όταν ορισμένες χώρες της ευρωζώνης αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη χρηματοδότηση του χρέους τους, δημιουργήθηκαν προσωρινοί μηχανισμοί για τη γρήγορη αποκατάσταση της σταθερότητας στην ευρωζώνη. Τότε η Ελλάδα, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία εκλάβαν βοήθεια από την προσωρινή δέσμη μέτρων διάσωσης, ενώ η Ισπανία, η Κύπρος και η Ελλάδα, για δεύτερη φορά, εκλάβαν στήριξη από τον μόνιμο Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας. Ο ακρογωνιαίος λίθος του ευρωπαϊκού τείχους προστασίας, ο μόνιμος Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ΕΜΣ)¹¹, αντικατέστησε το προσωρινό Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης (ΕΤΧΣ)¹² τον Οκτώβριο του 2012. Ο ΕΜΣ είναι διεθνές χρηματοπιστωτικό ίδρυμα που συστάθηκε από τις χώρες της ευρωζώνης και αποτελεί το κύριο όργανο για την παροχή βοήθειας στις χώρες της ευρωζώνης που αντιμετωπίζουν χρηματοδοτικές δυσκολίες. Όλες οι χώρες μέλη της ευρωζώνης είναι μέλη του ΕΜΣ. Ο ΕΜΣ εδρεύει στο Λουξεμβούργο.

¹¹ Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ΕΜΣ): Ο ΕΜΣ ή European Stability Mechanism (ESM) δημιουργήθηκε τον Οκτώβριο του 2012 ως διάδοχος του EFSF. Πρόκειται για μια μόνιμη λύση για ένα πρόβλημα που προέκυψε νωρίς στην κρίση του δημόσιου χρέους: η έλλειψη ασφάλειας για τις χώρες της ζώνης του ευρώ που δεν είναι πλέον σε θέση να αξιοποιήσουν τις αγορές. Το EFSF και το ESM παραμένουν ξεχωριστές νομικές οντότητες, αλλά μοιράζονται προσωπικό, εγκαταστάσεις και επιχειρήσεις. Μαζί, το EFSF και το ESM είχαν 700 δισ. Ευρώ σε πυροπροστασία.

¹² Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης (ΕΤΧΣ): Ο ΕΤΧΣ ή European Financial Stability Facility (EFSF): Το δημιουργήθηκε ως προσωρινός μηχανισμός επίλυσης κρίσεων από τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ τον Ιούνιο του 2010. Το EFSF παρείχε χρηματοδοτική βοήθεια στην Ιρλανδία, την Πορτογαλία και την Ελλάδα. Η συνδρομή χρηματοδοτήθηκε από το EFSF με την έκδοση ομολόγων και άλλων χρεογράφων σε κεφαλαιαγορές. Το EFSF δεν παρέχει περαιτέρω οικονομική βοήθεια, καθώς αυτή η αποστολή εκτελείται τώρα αποκλειστικά από τον ΕΜΣ.

Η χρηματοδοτική στήριξη βασίζεται πάντοτε σε αυστηρές προϋποθέσεις, οι οποίες συμφωνούνται μεταξύ των δανειστών και της δανειολήπτριας χώρας (ρήτρα αιρεσιμότητας¹³). Για το λόγο αυτό η Επιτροπή και το δικαιούχο κράτος μέλος συνάπτουν ένα **Μνημόνιο Συμφωνίας**, στο οποίο αναλύονται λεπτομερώς οι όροι της γενικής οικονομικής πολιτικής που έχουν τεθεί από το Συμβούλιο. Η Επιτροπή κοινοποιεί το Μνημόνιο Συμφωνίας στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο.

Σύμφωνα με αυτό το μνημόνιο οι χώρες δεσμεύονται ότι θα πετύχουν ορισμένους στόχους, οι οποίοι μπορεί να αφορούν τη δημοσιονομική προσαρμογή (βελτίωση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, πιο βιώσιμο επίπεδο κρατικών δαπανών, μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης, ιδιωτικοποίηση δημόσιων υπηρεσιών ή εταιρειών, εκποίηση κρατικής περιουσίας), την αναδιάρθρωση του τραπεζικού τομέα (ανακεφαλαιοποίηση, ενίσχυση της ρύθμισης και της εποπτείας, διάσωση των φερέγγυων τραπεζών και κλείσιμο των μη βιώσιμων τραπεζών), ή τη μεταρρύθμιση της αγοράς εργασίας. Η εκπλήρωση των προϋποθέσεων αυτών θα βοηθήσει την υπό συνδρομή χώρα να μεταρρυθμίσει την οικονομία της και να επιστρέψει σε σταθερά και βιώσιμα επίπεδα ανάπτυξης και σε βιώσιμα οικονομικά. Σε τακτά διαστήματα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και κατά περίπτωση, ο ΕΜΣ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) ελέγχουν αν τηρούνται οι συμφωνηθείσες προϋποθέσεις. Η θετική αξιολόγηση είναι προϋπόθεση για την καταβολή κάθε δόσης της χρηματοδοτικής συνδρομής (εφαρμογή ρήτρας αιρεσιμότητας).

Σχετικά με τις υπό εξέταση χώρες η Ισπανία πέτυχε την έξοδο από το πρόγραμμα της για τον χρηματοπιστωτικό τομέα τον Ιανουάριο του 2014, μετά από ενδελεχή αναδιάρθρωση των τραπεζών της. Ακολούθως η Πορτογαλία ολοκλήρωσε το πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής τον Ιούνιο του 2014. Το πρόγραμμά της περιλάμβανε δέσμη μεταρρυθμίσεων για την αποκατάσταση της οικονομικής ανάπτυξης. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι η Πορτογαλία ξεκίνησε το πρόγραμμά

¹³ Αιρεσιμότητα (Conditionality): Περιλαμβάνει τους όρους που συνδέονται με την παροχή δανείων. Ο πιστωτής με τους όρους αυτούς εξασφαλίζει την αποπληρωμή του δανείου. Συνδέονται συνήθως με τα δάνεια που απαιτούνται για την αναδιάρθρωση ή για να βοηθήσουν μια χώρα να ανακτήσει θετική οικονομική δυναμική. Μπορεί να περιλαμβάνει αυστηρές προϋποθέσεις εκταμίευσης όπως για παράδειγμα την εξάρτηση της επόμενης δόσης από την προηγούμενη).

πολύ νωρίτερα από την Ισπανία αλλά το ολοκλήρωσε μετά από αυτή καθώς το δικό της ήταν ευρύτερο και διάρκεσε τρία χρόνια. (ESM, 2019)

2.2 ΚΟΙΝΗ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑΣ

Η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) ορίζει το πλαίσιο για τις ενωσιακές πολιτικές και στρατιωτικές δομές, καθώς και για τις στρατιωτικές και μη στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις στο εξωτερικό. Η συνολική στρατηγική της ΕΕ, του 2016, καθορίζει τη στρατηγική για την ΚΠΑΑ, ενώ η Συνθήκη της Λισαβόνας αποσαφηνίζει τις θεσμικές πτυχές και ενισχύει τον ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η ΚΠΑΑ πρόσφατα υπέστη σημαντικές στρατηγικές και επιχειρησιακές αλλαγές προκειμένου να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις στον τομέα της ασφάλειας, καθώς και να ανταποκριθεί στο λαϊκό αίτημα για ενισχυμένη αντίδραση της ΕΕ. Η ΚΠΑΑ αποτελεί πλήρες τμήμα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) της ΕΕ. Η ΚΠΑΑ καθορίζεται από τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2019)

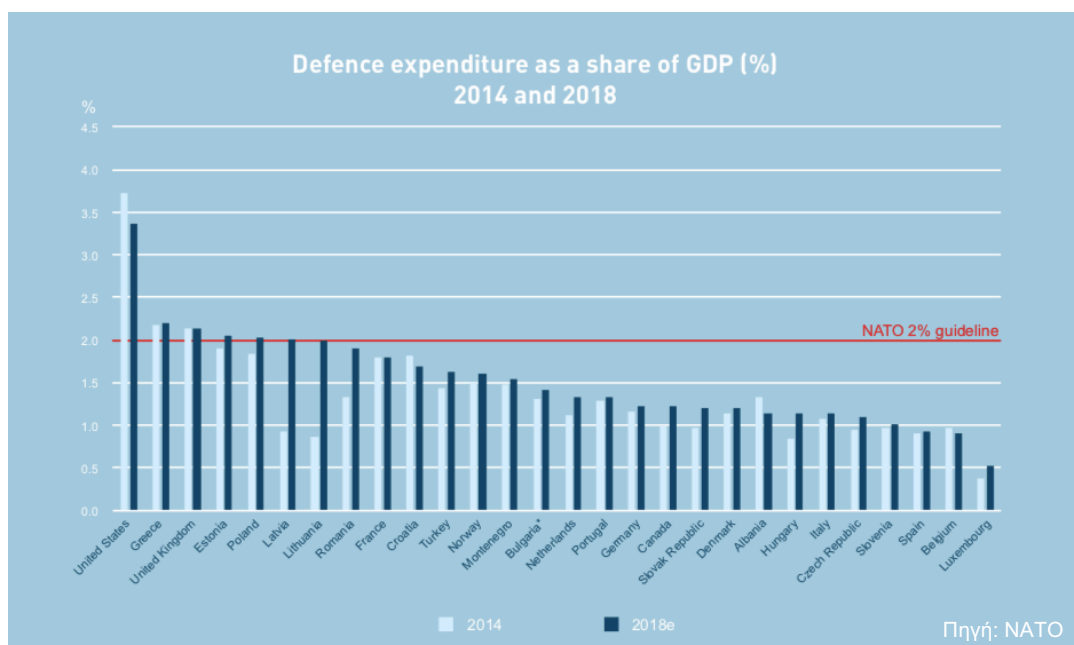
Το άρθρο 41 ρυθμίζει τη χρηματοδότηση της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ. Πιο συγκεκριμένα οι διοικητικές και οι λειτουργικές δαπάνες για τα θεσμικά όργανα, βαρύνουν τον προϋπολογισμό της ΕΕ, πλην των δαπανών που οφείλονται σε ενέργειες που έχουν στρατιωτικές συνέπειες ή συνέπειες στην άμυνα και των περιπτώσεων όπου το Συμβούλιο λαμβάνει ομόφωνα διαφορετική απόφαση.

Στις περιπτώσεις που οι δαπάνες δεν καταλογίζονται στον προϋπολογισμό της Ένωσης, αυτές βαρύνουν τα κράτη μέλη σύμφωνα με την κλείδα ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, εκτός εάν το Συμβούλιο λάβει ομόφωνα διαφορετική απόφαση. Όσον αφορά τις δαπάνες που οφείλονται σε ενέργειες που έχουν στρατιωτικές συνέπειες ή συνέπειες στην άμυνα, τα κράτη μέλη οι αντιπρόσωποι των οποίων στο Συμβούλιο, προέβησαν σε τυπική δήλωση δυνάμει του άρθρου 31, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο¹⁴, της Συνθήκης την ΕΕ, δεν υποχρεούνται να συμβάλουν στην χρηματοδότησή τους. (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2010)

¹⁴ Άρθρο 31 (πρώην άρθρο 23 ΣΕΕ), δεύτερο εδάφιο: Σε περίπτωση αποχής κατά τη διεξαγωγή ψηφοφορίας, ένα

Στις 7 Ιουνίου 2017, η Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση με τίτλο «Δρομολόγηση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας», που περιγράφει λεπτομερώς τις προτάσεις για την τόνωση και τη συγκρότηση των επενδύσεων στον τομέα της άμυνας στην ΕΕ. Στην πιο απλή της μορφή, η συγκέντρωση πόρων θα απαιτεί από τα κράτη μέλη που αποφασίζουν να συνεργαστούν σε έργο στον τομέα της άμυνας να συνεισφέρουν ορισμένα κεφάλαια σε εθνικό τμήμα του ορισθέντος μηχανισμού συγκέντρωσης. Τα κεφάλαια αυτά θα μπορέσουν στη συνέχεια να χρησιμοποιηθούν για τη συλλογική χρηματοδότηση συγκεκριμένων συνεργατικών έργων με άλλα κράτη μέλη. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017)

2.3 ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ NATO

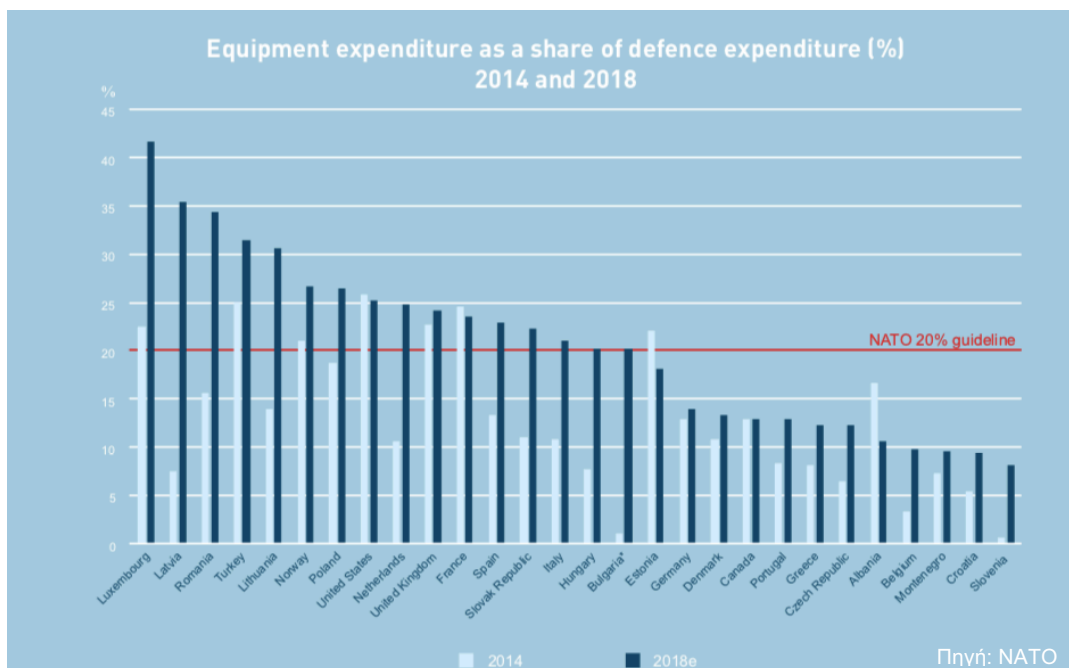

Διάγραμμα 1: Αμυντικές δαπάνες κρατών μελών NATO για τα έτη 2014 και 2018.

Το NATO ορίζει τις αμυντικές δαπάνες ως πληρωμές που πραγματοποιούνται από μια εθνική κυβέρνηση ειδικά για την κάλυψη των αναγκών των ενόπλων δυνάμεών της, των δυνάμεων των Συμμάχων ή της Συμμαχίας. Οι συντάξεις που καταβάλλονται

μέλος του Συμβουλίου δύναται να συνοδεύσει την αποχή του με τυπική δήλωση, σύμφωνα με το παρόν εδάφιο. Σ' αυτή την περίπτωση, δεν υποχρεούται να εφαρμόσει την απόφαση, αλλά αποδέχεται ότι η απόφαση δεσμεύει την Ένωση. Εκφράζοντας πνεύμα αμοιβαίας αλληλεγγύης, το εν λόγω κράτος μέλος απέχει από οποιαδήποτε δράση, η οποία ενδέχεται να αντιτίθεται ή να εμποδίζει τη δράση της Ένωσης που βασίζεται σ' αυτή την απόφαση, ενώ τα άλλα κράτη μέλη σέβονται τη θέση του. Εάν τα μέλη του Συμβουλίου που συνόδευσαν την αποχή τους με τη δήλωση αυτή αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το ένα τρίτο των κρατών μελών και ο πληθυσμός τους συγκεντρώνει τουλάχιστον το ένα τρίτο του πληθυσμού της Ένωσης, η απόφαση δεν εκδίδεται.

απευθείας από την κυβέρνηση σε συνταξιούχους στρατιωτικούς και πολιτικούς υπαλλήλους των στρατιωτικών τμημάτων πρέπει να περιλαμβάνονται ανεξάρτητα από το αν οι πληρωμές αυτές πραγματοποιούνται από τον προϋπολογισμό του Υπουργείου Άμυνας ή άλλων υπουργείων.

Διάγραμμα 2: Αμυντικές δαπάνες για εξοπλισμό, έρευνα & ανάπτυξη κρατών μελών NATO για τα έτη 2014 και 2018.

Μετά από χρόνια πτωτικής πορείας, το 2015 διαπιστώθηκε μια πραγματική αύξηση των αμυντικών δαπανών μεταξύ των Ευρωπαϊών Συμμάχων και του Καναδά. Στη διάσκεψη κορυφής του 2014 στην Ουαλία, οι ηγέτες των χωρών του NATO ενέκριναν δέσμευση για επενδύσεις στον τομέα της άμυνας. Η δέσμευση απαιτούσε, απο τους Συμμάχους που δεν πληρούσαν ήδη τη συμφωνηθείσα από το NATO κατευθυντήρια γραμμή για δαπάνες 2% του ΑΕΠ στην άμυνα, να σταματήσουν τις περικοπές στους αμυντικούς προϋπολογισμούς, να αυξήσουν σταδιακά τις δαπάνες και να επιδιώξουν να φτάσουν προς τη δαπάνη 2% για την άμυνα εντός μιας δεκαετίας (Διάγραμμα Νο1). Οι σύμμαχοι συμφώνησαν επίσης, στο ίδιο χρονικό πλαίσιο, να προχωρήσουν σε δαπάνες τουλάχιστον 20% των ετήσιων αμυντικών δαπανών για τον σημαντικό νέο εξοπλισμό, συμπεριλαμβανομένης της σχετικής έρευνας και ανάπτυξης (Διάγραμμα Νο2). (Stoltenberg, 2019)

2.4 ΠΗΓΕΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να αναφερθούμε στις πηγές των δεδομένων που θα χρησιμοποιηθούν για την ανάλυση. Τα δεδομένα αυτά προέρχονται από δύο πηγές:

- Το Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)¹⁵.
- Η Statistical Office of the European Union γνωστό ως EUROSTAT¹⁶.

Το SIPRI στις αμυντικές δαπάνες συγκαταλέγει τις παρακάτω δαπάνες που αφορούν τις Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ) της χώρας, συμπεριλαμβανομένων των ειρηνευτικών δυνάμεων, Υπουργεία Άμυνας και άλλες κυβερνητικές υπηρεσίες που ασχολούνται με αμυντικά έργα, παραστρατιωτικές δυνάμεις, όταν κρίνεται ότι εκπαιδεύονται και εξοπλίζονται για στρατιωτικές επιχειρήσεις και στρατιωτικές δραστηριότητες στο διάστημα. Πρέπει να σημειωθεί ότι το SIPRI στις δαπάνες των ΕΔ περιλαμβάνει στις δαπάνες του προσωπικού το κόστος μισθοδοσίας στρατιωτικού και πολιτικού προσωπικού, συνταξιοδοτικές δαπάνες και κοινωνικές υπηρεσίες για το προσωπικό. (SIPRI, 2019)

Τα δεδομένων στρατιωτικών δαπανών προέρχονται από τις παρακάτω πηγές, κατά σειρά προτεραιότητας:

- Πρωτογενείς πηγές, δηλαδή επίσημα δεδομένα που παρέχονται από τις εθνικές κυβερνήσεις, είτε στις επίσημες δημοσιεύσεις τους.

¹⁵ Το SIPRI είναι ένα ανεξάρτητο διεθνές ινστιτούτο αφιερωμένο στην έρευνα στον τομέα των συγκρούσεων, των εξοπλισμών, του ελέγχου των εξοπλισμών και του αφοπλισμού. Ιδρύθηκε το 1966. Παρέχει δεδομένα, αναλύσεις και συστάσεις, βάσει ανοικτών πηγών, σε πολιτικούς, ερευνητές, μέσα ενημέρωσης και στο ενδιαφερόμενο κοινό. Με έδρα τη Στοκχόλμη, το SIPRI κατατάσσεται ανάμεσα στις πιο αναγνωρισμένες ομάδες προβληματισμού (Think Tanks) παγκοσμίως. (SIPRI, 2019)

¹⁶ Η EUROSTAT είναι η στατιστική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που βρίσκεται στο Λουξεμβούργο. Αποστολή της είναι να παράσχει υψηλής ποιότητας στατιστικά στοιχεία για την Ευρώπη. Ιδρύθηκε το 1953 για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα. Με τα χρόνια έχει διευρυνθεί το καθήκον της και όταν ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1958, έγινε Γενική Διεύθυνση (ΓΔ) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ο βασικός ρόλος της EUROSTAT είναι να παρέχει στατιστικές σε άλλες ΓΔ και να παρέχει στην Επιτροπή και στα άλλα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα στοιχεία για να καθορίζουν, να εφαρμόζουν και να αναλύουν τις κοινοτικές πολιτικές. (European Commission, 2019)

- Δευτερεύουσες πηγές που παραθέτουν πρωτογενή δεδομένα, όπως διεθνείς οργανισμοί (NATO, ΔΝΤ).
- Άλλες δευτερεύουσες πηγές όπως εξειδικευμένα περιοδικά και εφημερίδες.

Τα δεδομένα που μας παρέχει φτάνουν μέχρι το έτος 2018. (SIPRI, 2019)

Η EUROSTAT δεν περιλαμβάνει ακριβώς τα ίδια δεδομένα με το SIPRI στον υπολογισμό των αμυντικών δαπανών και πρέπει να σημειωθεί ότι σε αυτές δεν περιλαμβάνει το συνταξιοδοτικό κόστος του προσωπικού καθώς και το κόστος των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων των ΕΔ όπως οι Ανώτατες Στρατιωτικές Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΣΕΙ). Επιπλέον τα στατιστικά δεδομένα που παρέχει διαδικτυακά ή EUROSTAT δίνουν την δυνατότητα στον ερευνητή της ανάλυση του κωδικού των αμυντικών δαπανών στις επιμέρους δαπάνες που την απαρτίζουν, σύμφωνα με την διεθνή κωδικοποίηση για τις δαπάνες (COFOG¹⁷). Τα οικονομικά στοιχεία παρέχονται από οργανισμού των κρατών μελών στην EUROSTAT και τα στατιστικά στοιχεία που παρέχει φτάνουν μέχρι το έτος 2017. (EUROSTAT, 2011)

Ο συνδυασμός των δεδομένων των δύο οργανισμών δεν είναι δυνατός καθώς λαμβάνουν υπόψη διαφορετικές στοιχεία για τον υπολογισμό των αμυντικών δαπανών. Θα χρησιμοποιηθούν λοιπόν τα δεδομένα την EUROSTAT για τους παρακάτω λόγους:

- Αποτελεί την επίσημη ευρωπαϊκή αρχή στατικών δεδομένων.
- Τα στοιχεία προέρχονται από τα ίδια τα κράτη μέλη.
- Δίνει την δυνατότητα λεπτομερέστερης ανάλυσης των στοιχείων της.

Σύμφωνα με την EUROSTAT αμυντικές δαπάνες αποτελούν σύνολο των παρακάτω επιμέρους δαπανών:

- Στρατιωτική Δαπάνες: Αφορά τις δαπάνες των ΕΔ.

¹⁷ Classification of the Functions of Government (COFOG): Η ταξινόμηση των λειτουργιών της κυβέρνησης αναπτύχθηκε από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και δημοσιεύθηκε από τη Στατιστική Υπηρεσία των Ηνωμένων Εθνών.

- Δαπάνες Πολιτικής Άμυνας.
 - Δαπάνες εξωτερικής στρατιωτικής βοήθειας.
 - Δαπάνες για την έρευνα και ανάπτυξη στην Άμυνα.
 - Λοιπές δαπάνες που σχετίζονται με την Άμυνα αλλά δεν περιλαμβάνονται στις παραπάνω κατηγορίες.
-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΙΣΠΑΝΙΑ

3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Κατά τη δεκαετία πριν από την κρίση, η Ισπανία είχε ένα από τα υψηλότερα ποσοστά ανάπτυξης στην Ευρώπη. Η οικονομία αυξήθηκε πολύ ταχύτερα από ό, τι στην υπόλοιπη Ευρώπη και η απασχόληση ήταν ισχυρή. Υπήρξε επίσης μια τεράστια οικοδομική έκρηξη. Τα προβλήματα της Ισπανίας έγιναν ορατά στην αγορά στέγης. Οι τιμές των κατοικιών σχεδόν τριπλασιάστηκαν μεταξύ του 1997 και του 2008. Η φούσκα τροφοδοτήθηκε από εύκολα δάνεια από τις τράπεζες. Όταν χτυπήθηκε η πιστωτική κρίση, οι τιμές των ακινήτων κατέρρευσαν. Οι τράπεζες έμειναν με τεράστιες απώλειες, καθώς οι πελάτες προσπάθησαν να αποπληρώσουν τις υποθήκες.

Η χώρα εισήλθε σε ύφεση το 2011, η οποία επηρέασε το βιοτικό επίπεδο των πολιτών. Το έλλειμμα του προϋπολογισμού αυξήθηκε στο 11% του ΑΕΠ το 2009. Οι τράπεζες έχασαν τη δυνατότητα να δανειστούν χρήματα ή να αντλήσουν κεφάλαια. Οι τράπεζες αποταμιεύσεων ήταν οι πιο αδύναμες. Χωρίς υποστήριξη, πολλές θα είχαν καταρρεύσει. Με τον προϋπολογισμό ήδη ελλειμματικό, η κυβέρνηση είχε ελάχιστο περιθώριο ελιγμών. Ενώ η Ισπανία δεν έχασε ποτέ πρόσβαση στη χρηματοδότηση της αγοράς, η συγκέντρωση χρημάτων καθίσταται όλο και πιο δαπανηρή. Σε μια προσπάθεια να περιορισθεί η αβεβαιότητα και να αντιμετωπίσει γρήγορα τα τραπεζικά ζητήματα, η Ισπανία ζήτησε βοήθεια από την ΕΕ τον Ιούλιο του 2012. Η ΕΕ ήδη από το 2010 είχε αναπτύξει μηχανισμούς στήριξης των χωρών της ευρωζώνης τους οποίους ήδη είχαν εμπιστευτεί η Ιρλανδία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα.

Το πακέτο βοήθειας του ΕΜΣ (ESM) για την Ισπανία ήταν διαφορετικό από εκείνο άλλων χωρών του προγράμματος. Τα χρήματα χρησιμοποιήθηκαν μόνο για την αναδιάρθρωση των τραπεζών της χώρας και όχι για μεταρρυθμίσει ολόκληρη την οικονομία της. Το πρόγραμμα ήταν επίσης το μικρότερο ως μερίδιο της οικονομίας μιας χώρας. Ο ΕΜΣ διεξήγαγε το πρόγραμμα μόνος του χωρίς την συμμετοχή άλλων πιστωτών. Η στήριξη επέτρεψε στην Ισπανία να αναδιαρθρώσει τον τραπεζικό της

τομέα και να το βοηθήσει να ξεπεράσει τα θεσμικά και οικονομικά προβλήματα που είχε. Το πρόγραμμα διήρκεσε 18 μήνες, πολύ μικρότερο από τα άλλα προγράμματα του ΕΜΣ και του ΕFSF.

Ο ΕΜΣ διέθεσε αρχικά στην Ισπανία βοήθεια ύψους 100 δισ. €, όμως τελικά χρειάστηκαν μόνο 41,3 δισ. €. Πραγματοποιήθηκαν δύο εκταμιεύσεις, μία τον Δεκέμβριο του 2012 και άλλη μία τον Φεβρουάριο του 2013. Τα κεφάλαια χορηγήθηκαν στην ισπανική κυβέρνηση και όχι απευθείας στις τράπεζες. Η τραπεζική κρίση στην Ισπανία επικεντρώθηκε στις τράπεζες αποταμιεύσεων. Σε αντάλλαγμα της οικονομικής βοήθειας, η Ισπανία εκσυγχρόνισε τον τραπεζικό τομέα, διαδικασία που είχε ήδη αρχίσει πριν από το πρόγραμμα. Οι δομές ιδιοκτησίας μεταρρυθμίστηκαν και βελτιώθηκαν οι πρακτικές διαχείρισης κινδύνων.

Η Ισπανία εγκατέλειψε με επιτυχία το πρόγραμμά της τον Δεκέμβριο του 2013 και απέστειλε ισχυρό μήνυμα επιστροφής στην κανονικότητα, ξεκινώντας οικειοθελώς να εξοφλήσει τα δάνεια ΕΜΣ νωρίτερα από ό,τι απαιτείται. (European Stability Mechanism (ESM), 2019)

Μετά την έξοδο από το πρόγραμμα, η παρακολούθηση της ισπανικής οικονομίας και του χρηματοπιστωτικού της τομέα συνεχίζεται στο πλαίσιο της εποπτείας μετά το πρόγραμμα, όπως περιγράφεται στον κανονισμό ΕΕ αριθ. 472/2013¹⁸ (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2013). Η εποπτεία αρχίζει μετά τη λήξη του προγράμματος και παρακολουθεί την ικανότητα αποπληρωμής μιας χώρας που έχει λάβει οικονομική βοήθεια. Η Επιτροπή, η ΕΚΤ και η Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (ΕΑΤ) επαληθεύουν σε τριμηνιαία βάση ότι πληρούνται οι όροι ασφάλισης που συνδέονται με τη χρηματοδοτική συνδρομή, μέσω αποστολών και τακτικών εκθέσεων από τις ισπανικές αρχές. Επιπλέον, το ΔΝΤ υποστήριξε την εφαρμογή και την παρακολούθηση του προγράμματος με συμβουλές και τακτική υποβολή εκθέσεων (European Commission, 2019)

¹⁸ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 472/2013: Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου ΕΕ της 21ης Μαΐου 2013 για την ενίσχυση της οικονομικής και δημοσιονομικής εποπτείας των κρατών μελών στη ζώνη του ευρώ τα οποία αντιμετωπίζουν ή απειλούνται με σοβαρές δυσκολίες αναφορικά με τη χρηματοοικονομική τους σταθερότητα.

3.2 ΤΟ ΜοU ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Σε αυτό το τμήμα θα αναλύσουμε το Μνημόνιο Συνεργασίας της Ισπανίας με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή προκειμένου να δούμε αν αυτό επηρέασε τις δαπάνες για την Άμυνα. Θα εξετάσουμε αν περιλαμβάνει όρους ή περιορισμούς οι οποίοι αμέσως ή εμμέσως αναφέρονται και επηρεάζουν τις δαπάνες αυτού του τομέα. Επίσης θα εξετάσουμε αν περιλαμβάνονται ρήτρες αιρεσιμότητας (conditionality) που ενδέχεται να στοχεύουν στον περιορισμό των αμυντικών δαπανών.

Ξεκινώντας την μελέτη του μνημονίου βλέπουμε ότι είχε ως κύριο στόχο (Τμήμα III του ΜοU) να αυξηθεί η μακροπρόθεσμη ανθεκτικότητα του τραπεζικού τομέα στο σύνολό του, αποκαθιστώντας έτσι την πρόσβαση του στην αγορά. Στο πλαίσιο αυτό εκπονήθηκε ένας οδικός χάρτης που περιλάμβανε τις παρακάτω διαδικασίες:

- Εκκαθάριση των περιουσιακών στοιχείων και ανακεφαλαιοποίηση των ισπανικών τραπεζών.
- Λογιστική και οικονομική αξιολόγηση των πιστωτικών χαρτοφυλακίων και των περιουσιακών στοιχείων των 14 τραπεζικών ομίλων της χώρας.
- Βελτίωση της διαφάνειας των ισολογισμών των τραπεζών.
- Ενίσχυση των μηχανισμών προσδιορισμού κινδύνου και διαχείρισης κρίσεων που μειώνουν την πιθανότητα εμφάνισης και σοβαρότητας μελλοντικών χρηματοπιστωτικών κρίσεων.

Όσον αφορά τις ρήτρες αιρεσιμότητας αυτές περιλαμβάνουν ένα πακέτο 32 μέτρων (Παράρτημα 2 του ΜοU) που αφορούν:

- Την ενίσχυση του ρυθμιστικού πλαισίου για την βελτίωση της ανθεκτικότητας του ισπανικού τραπεζικού τομέα.
 - Την ενίσχυση του εποπτικού πλαισίου των τραπεζών.
-

- Την ενίσχυση της νομοθεσίας για την προστασία των καταναλωτών και τη νομοθεσία περί κινητών αξιών.
- Την ενίσχυση της μη τραπεζικής χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης.

Το τμήμα VI του μνημονίου αφορά τα δημόσια οικονομικά και τις μακροοικονομικές ανισορροπίες. Σε αυτό το τμήμα αναφέρετε ότι υπάρχει στενή σχέση μεταξύ των μακροοικονομικών ανισορροπιών, των δημόσιων οικονομικών και της ευρωστίας του χρηματοπιστωτικού τομέα. Για τον λόγο αυτό η πρόοδος που σημειώνεται στην εφαρμογή των δεσμεύσεων στο πλαίσιο της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος, θα παρακολουθείται τακτικά και στενά παράλληλα με την επίσημη διαδικασία αναθεώρησης που προβλέπεται στο παρόν μνημόνιο συμφωνίας.

Σύμφωνα λοιπόν με την αναθεωρημένη πολιτική της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος, η Ισπανία δεσμεύεται να διορθώσει την παρούσα κατάσταση υπερβολικού ελλείμματος έως το 2014. Ειδικότερα, η Ισπανία θα πρέπει να εξασφαλίσει την επίτευξη ενδιάμεσων κεντρικών στόχων για το έλλειμμα 6,3% του ΑΕΠ για το 2012, 4,5% για το 2013 και 2,8% για το 2014. Οι ισπανικές αρχές θα πρέπει να υποβάλουν πολυετές δημοσιονομικό σχέδιο για την περίοδο 2013-14, στο οποίο θα προσδιορίζονται πλήρως τα διαρθρωτικά μέτρα που είναι αναγκαία για τη διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος.

Όσον αφορά τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, που αποσκοπούν στη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών, η Ισπανία καλείται να:

- Εισαγάγει ένα φορολογικό σύστημα σύμφωνο με τις προσπάθειες δημοσιονομικής εξυγίανσης και να στηρίξει περισσότερο την ανάπτυξη.
 - Μεταρρυθμίσει την αγορά εργασίας ώστε να αντιμετωπισθεί η ανεργία.
 - Λάβει πρόσθετα μέτρα για την βελτίωση της επιχειρηματικότητας, να μειώσουν τις καθυστερήσεις στην απόκτηση επιχειρηματικών αδειών και να εξαλείψουν τα εμπόδια στην επιχειρηματική δραστηριότητα.
-

- Ολοκληρώσει τις διασυνδέσεις ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου με τις γειτονικές χώρες και να αντιμετωπίσει με ολοκληρωμένο τρόπο το ενεργειακό της έλλειμμα.

Τα τελευταία τμήματα του μνημονίου περιλαμβάνουν τις προϋποθέσεις του προγράμματος (Τμήμα VII) που αφορούν γενικά το ύψος και την διάρκεια του δανείου καθώς και την διαδικασία αποπληρωμής των δόσεων. Στο τμήμα VIII περιγράφεται η διαδικασία παρακολούθησης του προγράμματος από την ΕΕ και ΕΚΤ.

Εν κατακλείδι συμπεραίνουμε ότι το MoU της Ισπανίας, παρόλο που αφορά καθαρά την εξυγίανση του τραπεζικού τομέα της χώρας. Γι' αυτό λόγω περιλαμβάνει έναν λεπτομερή και αυστηρό οδικό χάρτη του τομέα αυτού. Περιλαμβάνει επίσης και όρους για την εξομάλυνση των μακροοικονομικών ανωμαλιών της οικονομίας, προκειμένου να περιορισθούν τα ελλείματα του κρατικού προϋπολογισμού και να συγκλίνουν με τα όρια που επιβάλλει η ενιαία ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική. Μέσα στους όρους αυτού του τμήματος του μνημονίου δεν φαίνεται να περιλαμβάνονται δεσμεύσεις και περιορισμοί που να αφορούν τις αμυντικές δαπάνες της Ισπανίας.

3.3 ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

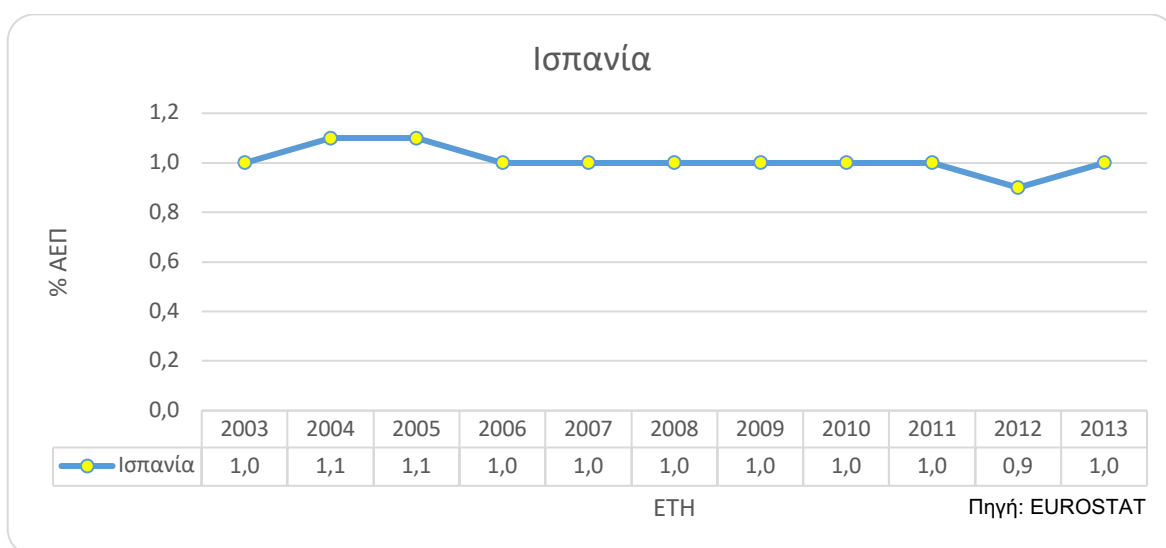
Σε αυτό το τμήμα του κεφαλαίου για την Ισπανία θα δούμε πως διαμορφώθηκαν οι αμυντικές δαπάνες στην προ και μετά μνημονίου εποχή. Η Ισπανία υπέγραψε το μνημόνιό της με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 23/07/2012. Το 2013 θα αποτελέσει το κεντρικό έτος από το οποίο θα ξεκινήσει η ανάλυση των δεδομένων για τις αμυντικές δαπάνες της χώρας. Ο λόγος που επιλέγεται αυτό το έτος είναι ότι τυχόν δεσμεύσεις ή περιορισμοί θα εφαρμοσθούν στο προϋπολογισμό του επόμενου έτους από αυτό της υπογραφής του μνημονίου. Τα δεδομένα που παρέχει η EUROSTAT φτάνουν έως το έτος 2017, ενώ θα αναλυθεί και η πορεία αυτών των δαπανών μία δεκαετία πριν, δηλαδή μέχρι το έτος 2003.

Για το λόγο αυτό θα μελετήσουμε την εξέλιξη των δαπανών αυτών σε δύο περιόδους. Η μία περίοδο αφορά την δεκαετία πριν το μνημόνιο (2003 - 2013), ενώ η δεύτερη περιλαμβάνει την περίοδο από την έξοδο από το μνημόνιο έως σήμερα (2013

- 2018) ή τουλάχιστον το έτος για το οποίο υπάρχουν στατιστικά οικονομικά στοιχεία. Δεν θα εξετάσουμε μεμονωμένα την χρονική περίοδο κατά την οποία η χώρα βρίσκεται υπό το μνημόνιο καθώς αυτή είναι αρκετά περιορισμένη (18 μήνες) και στην ουσία καλύπτεται από τις δύο προαναφερθείσες περιόδους.

3.3.1 Πριν το MoU

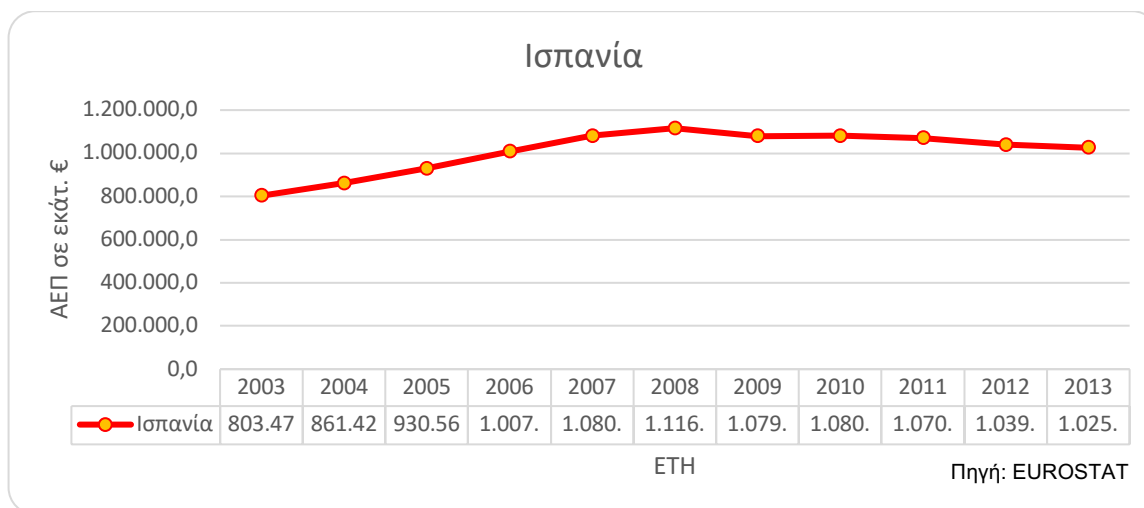
Ξεκινώντας από το 2003 λοιπόν και οδεύοντας προς το 2013 βλέπουμε πως οι αμυντικές δαπάνες ως ποσοστό το ΑΕΠ (Διάγραμμα 3), κινούνται γύρω από το 1%. Δεν υπάρχουν ιδιαίτερες μεταβολές πλην των ετών 2004 και 2005 όπου αγγίζουν το 1.1%, τιμή που αποτελεί και το μέγιστο ποσοστό δαπανών. Δεν παρατηρείται κάποια μεταβολή το 2011, έτος στο οποίο η χώρα εισήλθε στη οικονομική ύφεση, όμως το 2012 έχουμε οριακή πτώση στο 0.9%. Η τιμή αυτή αποτελεί το ελάχιστο ποσοστό δαπανών και ενδέχεται να ωφελείτε στην ύφεση του προηγούμενου έτους. Όμως το 2013 οι δαπάνες αυξάνονται πάλι στο 1% του ΑΕΠ.

Διάγραμμα 3: Αμυντικές δαπάνες Ισπανίας σε ποσοστό του ΑΕΠ για τα έτη 2003 έως 2013.

Το ΑΕΠ την χώρας (Διάγραμμα 4) από το 2003 έως το 2008 αυξάνεται σταθερά, ακολουθώντας τους ρυθμούς ανάπτυξη της χώρας. Το 2008 αγγίζει τα 1,116.00 τρις €. Από το 2008 και μετά έχουν μικρή μείωση του ΑΕΠ οι οποία όμως εντείνεται το 2011 και συνεχίζεται ως το 2013 παραμένοντας πάνω από τα επίπεδα τους 2003 και πάνω από 1 τρις €. Η διεθνής οικονομική κρίση επηρέασε την ισπανική οικονομία και όπως φαίνεται την οδήγησε στην ύφεση το 2011.

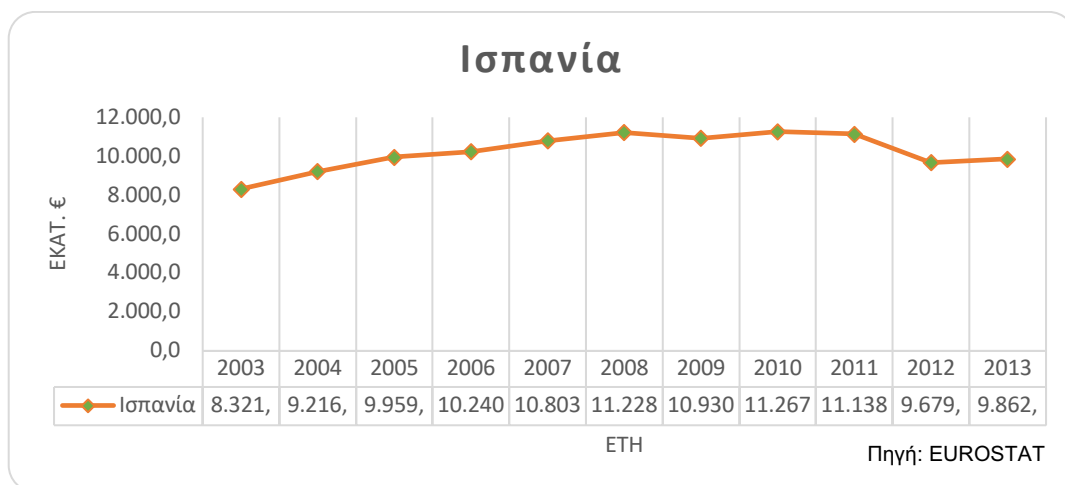
Σύμφωνα με τα παρακάτω δεδομένα οι αμυντικές δαπάνες της χώρας (Διάγραμμα 5) για την παραπάνω δεκαετία έχουν αυξητική τάση μέχρι το 2010 φτάνοντας τα 11,2 δις €, παρουσιάζοντας μόνο μία μικρή διακύμανση οριακά κάτω από τα 11 δις € το 2009. Το 2011 έχουμε μία απότομη πτώση η οποία ρίχνει τις δαπάνες κάτω από 10 δις €, όπου παραμένουν και για το 2013.

Διάγραμμα 4: ΑΕΠ Ισπανίας για τα έτη 2003 έως 2013 σε εκατ. €.

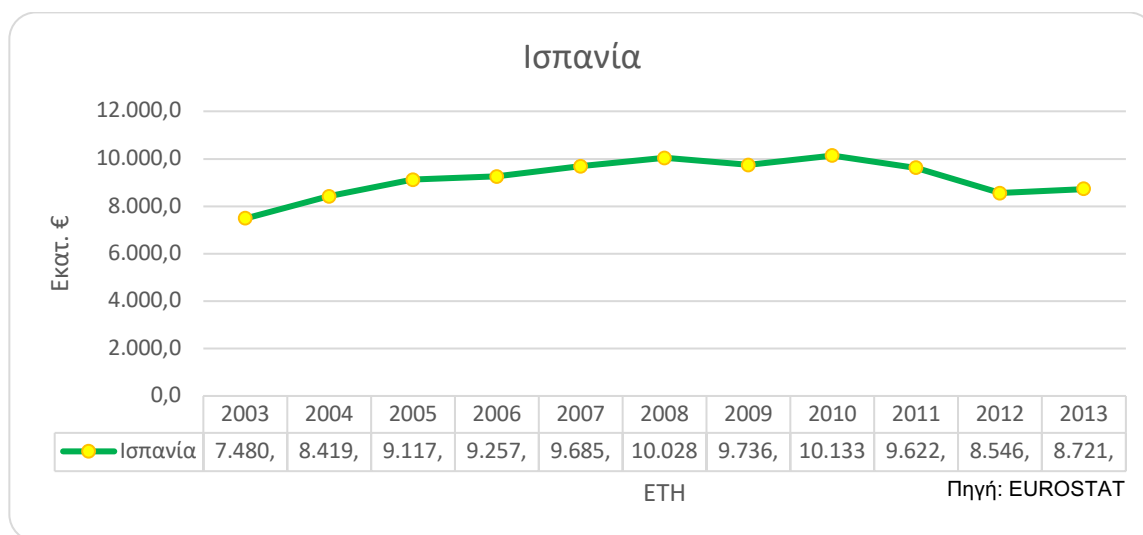
Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο οι αμυντικές δαπάνες αποτελούν ένα σύνολο δαπανών που προκύπτει από το παρακάτω άθροισμα:

Αμυντικές Δαπάνες = Στρατιωτικές Δαπ. + Δαπ. Πολιτικής Άμυνας + Δαπ. Εξωτερικής. Στρατ. Βοήθειας + Δαπ. για Έρευνα & Ανάπτυξη + Λοιπές Δαπ.

Διάγραμμα 5: Αμυντικές Δαπάνες Ισπανίας για τα έτη 2003 έως 2013 σε εκατ. €.

Όπως προκύπτει για την Ισπανία οι Στρατιωτικές δαπάνες (Διάγραμμα 6) αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος το αμυντικών δαπανών (πάνω από 90%). Οι δαπάνες αυτές αφορούν καθαρά δαπάνες που σχετίζονται με το λειτουργικό κόστος των ΕΔ μιας χώρας (EUROSTAT, 2011). Και αυτές ακολουθούν τις ίδιες τάσης με τις αμυντικές δαπάνες. Θα ξεπεράσουν τα 10 δις € μόνο δύο χρονιές το 2008 και 2010, χρονιές στις οποίες είχαμε και τις μεγαλύτερες δαπάνες για την Άμυνα για αυτή την δεκαετία.

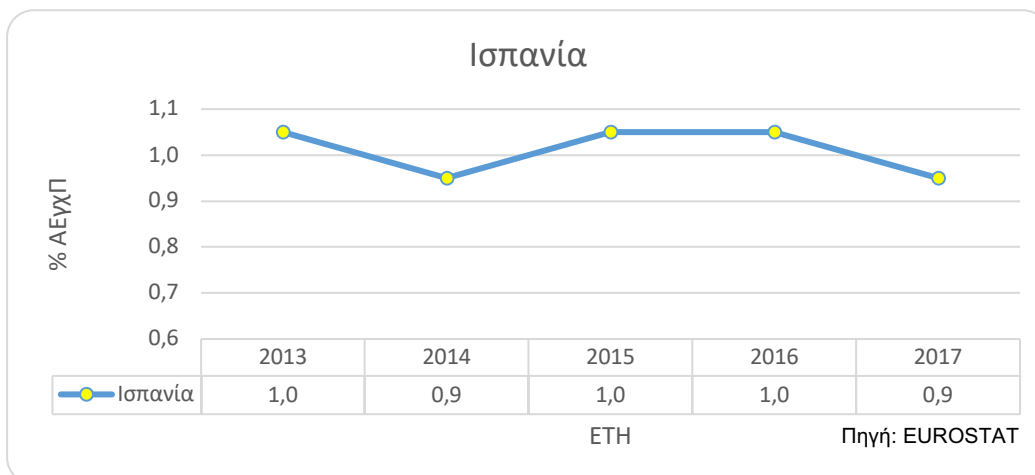

Διάγραμμα 6: Στρατιωτικές Δαπάνες Ισπανίας για τα έτη 2003 έως 2013 σε εκατ. €.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι στην δεκαετία 2003 – 2013 οι δαπάνες για την άμυνα και τις ΕΔ ακολουθούν την πορεία της αναπτυσσόμενης οικονομίας μέχρι το 2010. Το 2011 με την είσοδο στην οικονομική ύφεση και αυτές παρουσίασαν αισθητή κάμψη μέχρι την εποχή της εισόδου της χώρας σε μνημόνιο. Με την έξοδο από το μνημόνιο το 2013 έχουμε και εδώ την αντιστροφή της πτωτικής τάσης.

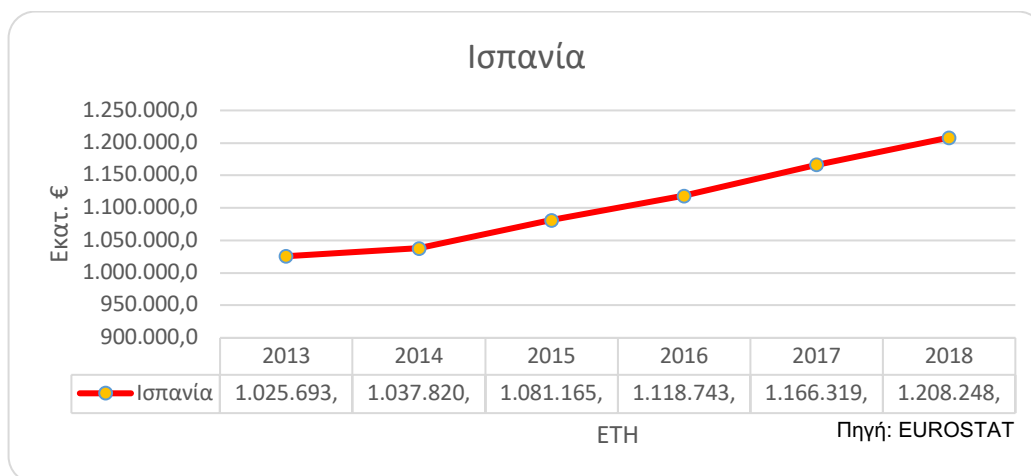
3.3.2 Μετά το MoU

Η Ισπανία εγκατέλειψε με επιτυχία το πρόγραμμά της τον Δεκέμβριο του 2013. Παρά την επιτυχή της έξοδο, σε σύντομο χρονικό διάστημα (18 μήνες), η χώρα συνεχίζει να βρίσκεται υπό εποπτεία για τα επόμενα χρόνια γεγονός που σημαίνει ότι οι μακροοικονομικοί της δείκτες θα συνεχίζουν να παρακολουθούνται μέχρι την αποπληρωμή του δανείου της. Στην περίπτωση που υπάρξει κάποια απόκλιση μέχρι την αποπληρωμή του δανείου, υπάρχει η περίπτωση να επιβληθούν από την ΕΕ νέες δεσμεύσεις και περιορισμοί στην χώρα.

Διάγραμμα 7: Αμυντικές δαπάνες Ισπανίας σε ποσοστό του ΑΕΠ για τα έτη 2013 έως 2017

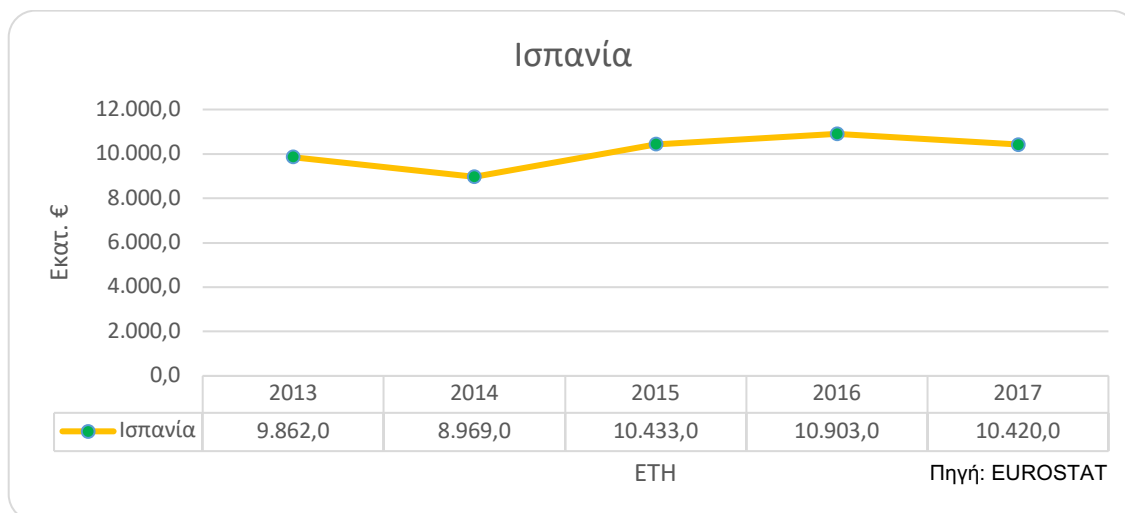
Για την πενταετία 2013 – 2017 οι δαπάνες για την άμυνα κυμαίνονται μεταξύ του 0.9% και 1% του ΑΕΠ (Διάγραμμα 7). Οι χαμηλότερες τιμές (0.9%) παρουσιάσθηκαν το 2014 και το 2017. Οι δαπάνες στην μετά μνημονίου εποχή θα κυμανθούν στα ίδια επίπεδα με την προηγούμενη δεκαετία όμως δεν θα προσεγγίσουν ξανά την μέγιστη τιμή του 1.1% των ετών 2004 και 2005.

Διάγραμμα 8: ΑΕΠ Ισπανίας για τα έτη 2013 έως 2017 σε εκατ. €.

Μετά την σύντομη παραμονή υπό καθεστώς μνημονίου και την επιτυχή έξοδο το ΑΕΠ της χώρας αρχίζει να αυξάνεται συνεχώς (Διάγραμμα 8). Το 2013 παρουσιάζεται μια μικρή αύξηση, όμως η αυξητική αυτή τάση μεγαλώνει από το 2014 και μετά. Ήδη από το 2016 έχει ξεπεράσει την μέγιστη τιμή της προηγούμενη δεκαετίας (το 2008 έφτασε το 1.116,00 τρις €). Για την επόμενη τετραετία το ΑΕΠ αυξάνεται σταθερά και

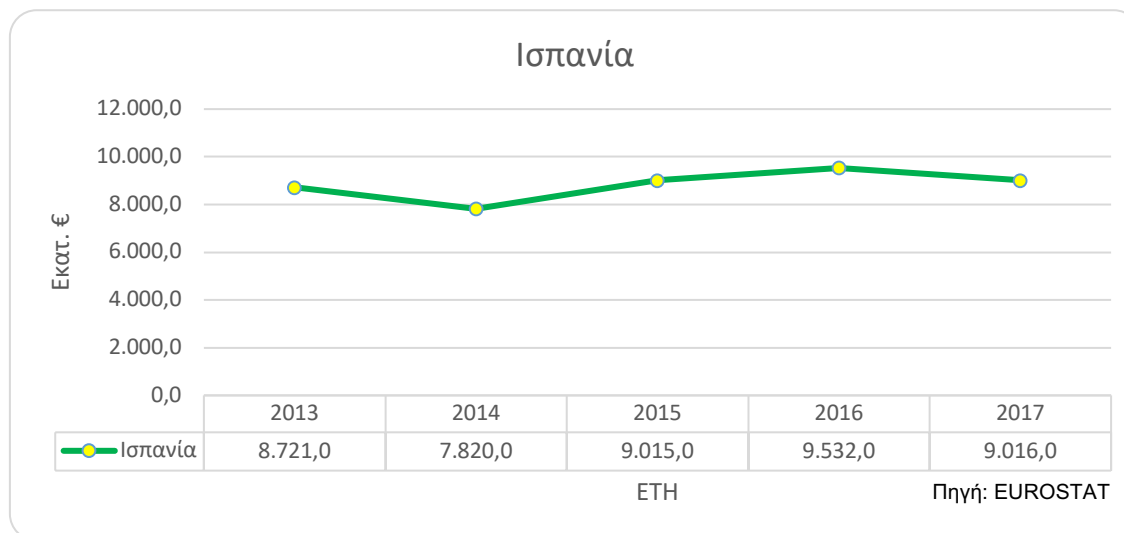
το 2018 αγγίζει τα 1.208,24 τρις € διατηρώντας μία σταθερή αυξητική τάση. Η χώρα πλέον δείχνει να έχει ξεπεράσει την οικονομική ύφεση.

Διάγραμμα 9: Αμυντικές Δαπάνες Ισπανίας για τα έτη 2013 έως 2017 σε εκατ. €.

Οι αμυντικές δαπάνες όμως, από το 2013 και μετά, όπως είδαμε δεν ακολουθούν την σταθερή αύξηση του ΑΕΠ της χώρας (Διάγραμμα 9). Αντιθέτως μάλιστα για το 2014 συνεχίζουν την καθοδική τους πορεία πέφτοντας οριακά κάτω από 9 δις € (8.969,00 δις €). Η τιμή αυτή αποτελεί μια από τις χαμηλότερες της περιόδου 2003 – 2017, η χαμηλότερη ήταν το 2003 (8.321,00 δις €). Το 2015 έχουμε αύξηση των δαπανών ξεπερνώντας τα 10 δις €, ύστερα από πέντε χρόνια. Παρόλα αυτά μέχρι το 2017 όπου φτάνουν τα στοιχεία της EUROSTAT δεν διατηρούν αυξητική τάση αλλά κυμαίνονται γύρω από τα 10,5 δις €, με μέγιστη τιμή τα 10.903,00 δις € το 2016. Αυτή η τιμή δεν ξεπερνάει την μέγιστη τιμή της δεκαετίας η οποία υπέρβαινε τα 11.2 δις € (έτος 2010).

Και σε αυτή την πενταετία οι στρατιωτικές δαπάνες (Διάγραμμα 10) αποτελούν περίπου το 90% των δαπανών για την Άμυνα. Σε αυτή περίοδο επίσης ακολουθούν την τάση των αμυντικών δαπανών χωρίς διαφοροποιήσεις. Διατηρούνται κάτω από τα 10 δις €, την τριετία 2015 – 2017 είναι πάνω από 9 δις € με μέγιστη τιμή τα 9.532,00 δις € 2016. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η σχέση μεταξύ αμυντικών και στρατιωτικών δεν μεταβλήθηκε πριν και μετά την έξοδο από το πρόγραμμα στήριξης. Αυτό σημαίνει δεν επηρεάστηκαν οι στρατιωτικές δαπάνες δηλαδή δεν υπήρξε επιπλέον μείωση στις δαπάνες που αφορούν καθαρά τις ΕΔ της Ισπανίας.

Διάγραμμα 10: Στρατιωτικές Δαπάνες Ισπανίας για τα έτη 2013 έως 2017 σε εκατ. €.

Λαμβάνοντας υπόψη την ότι η EUROSTAT και το SIPRI (SIPRI, 2019) δεν υπολογίζουν τις αμυντικές δαπάνες με τον ίδιο τρόπο, μπορούμε συγκρίνοντας τα στοιχεία αυτών των δύο οργανισμών να υπολογίσουμε την τάση των δαπανών αυτών για το 2018, έτος το οποίο δεν καλύπτει ακόμη η EUROSTAT. Από την σύγκριση αυτή λοιπών συμπεραίνουμε ότι για το 2018 οι δαπάνες για την Άμυνα αυξάνονται. Παρόλα αυτά όμως αυτές δεν θα ξεπεράσουν ξανά τις προ ύφεσης τιμές τους, γεγονός που καταδεικνύει την επίδραση αυτής στις αμυντικές δαπάνες.

3.4 ΕΤΗΣΙΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας της Ισπανίας ενέκρινε την ετήσια Έκθεση Εθνικής Ασφάλειας από το 2013, η οποία στη συνέχεια υποβάλλεται και συζητείται στο Κοινοβούλιο. Η έκθεση περιλαμβάνει μια εις βάθος διάγνωση των προκλήσεων της εθνικής ασφάλειας της Ισπανίας, αξιολογώντας το ιστορικό τους και σκιαγραφώντας την ενδεχόμενη μελλοντική εξέλιξή τους. Πρόκειται για ένα μέσο που επιτρέπει την αξιολόγηση του επιπέδου συμμόρφωσης με τη στρατηγική εθνικής ασφάλειας, σε μελλοντική αναθεώρηση της στρατηγικής αυτής και τον εντοπισμό νέων προκλήσεων της εθνικής ασφάλειας. Στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εθνικής Ασφάλειας της Ισπανίας είναι διαθέσιμες οι εκθέσεις για τα έτη 2013 έως 2018. (DSN, 2013) (DSN, 2014) (DSN, 2015) (DSN, 2016) (DSN, 2017) (DSN, 2018)

Οι εν λόγω εκθέσεις για την οικονομική ύφεση της χώρας αναφέρουν τα παρακάτω:

«Η ισπανική κοινωνία και οι δημόσιες διοικήσεις έχουν κατανοήσει ότι η πρόκληση που επιβάλλεται από την οικονομική κατάσταση που αντιμετωπίζει το έθνος μπορεί να μετατραπεί σε ευκαιρία να μας παράσχει πιο αποτελεσματικές δομές και πιο ικανή να ανταποκριθούμε αποτελεσματικά στις προκλήσεις που ανακύπτουν.»

(DSN, 2013)

«Το 2014 ήταν το πρώτο έτος οικονομικής ανάπτυξης μετά από έξι χρόνια, κατά το οποίο δεν ήταν δυνατό να κλείσει ολόκληρο το έτος με την ανάπτυξη. Η ισπανική οικονομία κατάφερε να επιτύχει έξι συνεχόμενα τρίμηνα οικονομικής ανάπτυξης. Η ανοδική τάση του πραγματικού ΑΕΠ βασίζεται στη ζωτικότητα της εγχώριας ζήτησης, η οποία αντικατέστησε τις εξαγωγές. Επιπλέον, τα τελευταία στοιχεία για την αγορά εργασίας δείχνουν την ενοποίηση της αλλαγής του κύκλου.»

(DSN, 2014)

«Η ισπανική οικονομία είναι μια από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες στην ευρωζώνη. Αυξήθηκε κατά 3,2% το 2015, με τη μεγαλύτερη αύξηση από το 2007. Το δημόσιο έλλειμμα μειώθηκε στο 5,16% το 2015, από 9% το 2011. Η κύρια προτεραιότητα του εθνικού προγράμματος μεταρρυθμίσεων της Ισπανίας για το 2015 είναι η ολοκλήρωση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για την οικονομική ανάκαμψη και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης που ξεκίνησε κατά τη διάρκεια της τελευταίας κοινοβουλευτικής περιόδου.»

(DSN, 2015)

«Η υπέρβαση της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 έδειξε ότι η ανταπόκριση στους κινδύνους και τις απειλές κατά της οικονομικής σταθερότητας πρέπει να συμβαίνει σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προχωρώντας στη διαδικασία ολοκλήρωσης της ΕΕ. Επομένως, είναι απαραίτητο να εμβαθύνουμε την επίτευξη μιας πραγματικής οικονομικής και νομισματικής ένωσης.»

(DSN, 2017)

«Η ΕΕ έχει ενισχύσει το ρόλο του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας. Στο μέλλον, εκτός από τα προγράμματα χρηματοοικονομικής βοήθειας, θα διαθέτει πιο αποτελεσματικά προληπτικά μέσα για να προλαμβάνει την μετάδοση χρηματοπιστωτικών κρίσεων και να παρέχει χρηματοδότηση σε χώρες με σταθερή οικονομική και δημοσιονομική κατάσταση όταν δεν μπορούν να χρηματοδοτηθούν από τις αγορές»

(DSN, 2018)

Από τις παραπάνω αναφορές βλέπουμε ότι η οικονομική ύφεση αντιμετωπίζεται ως πρόκληση για βελτίωση του τραπεζικού συστήματος αρχικά και των κρατικών δομών στην συνέχεια. Η υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης και η μείωση του ελλείματος του προϋπολογισμού δίνει νέες προοπτικές στην οικονομία. Δεν υπάρχουν αρνητικές αναφορές για τον ΕΜΣ ή το Μνημόνιο Συμφωνίας, όπως επίσης δεν υφίσταται αναφορά ή ένδειξη αρνητικής επίδρασης στις αμυντικές δαπάνες ή στην επιχειρησιακή ικανότητα των ΕΔ της χώρας.

3.5 ΑΝΑΦΟΡΑ ΕΜΣ

Η συνοπτική αναφορά του ΕΜΣ που συντάχθηκε για την έξοδο της Ισπανίας, τον Δεκέμβριο του 2013, από το πρόγραμμα αναφέρεται συνοπτικά στην κατάσταση της οικονομίας της χώρας και του τραπεζικού της τομέα. Περιλαμβάνει επίσης αξιολόγηση για πως το πρόγραμμα εξελίχθηκε και τι ακολουθεί μετά από την έξοδο.

Για το τραπεζικό τομέα αναφέρει πως η θέση των ισπανικών τραπεζών έχει καλυτερεύσει. Οι τράπεζες βελτίωσαν την πρόσβασή τους στις αγορές ιδιωτικών χρηματοδοτήσεων χάρη την ανάκαμψή τους αλλά και στην οικονομική στήριξη του ΕΜΣ μέσω των ομολόγων του. Συνολικά είχαν θετικά αποτελέσματα κερδών για το 2013. Η διαδικασία αναδιάρθρωσης των τραπεζών βρίσκεται σε εξέλιξη. Η αναδιάρθρωση του τομέα εξελίσσεται ικανοποιητικά και οι τράπεζες επαναπροσανατολίζουν τα επιχειρηματικά τους μοντέλα. Η δομή χρηματοδότησης των τραπεζών βελτιώθηκε και

η πρόσβαση στις αγορές ιδιωτικών χρηματοδοτήσεων είναι άνετη και οι τραπεζικές καταθέσεις αυξάνονται.

Οι αγορές αναγνωρίζουν την πρόοδο της Ισπανίας. Η χώρα πέτυχε την έξοδό της χωρίς περαιτέρω εξωτερική οικονομική βοήθεια. Οι αποδόσεις των δεκαετών κρατικών ομολόγων μειώνονται από την έναρξη του προγράμματος. Η οικονομική ανάκαμψη αρχίζει να αποκτά δυναμική και το ΑΕΠ αναμένεται να αυξηθεί κατά 0,5% το 2014 και κατά 1,7% το 2015. Η επιτυχής αναδιάρθρωση των τραπεζών ανοίγει το δρόμο για την ανάκαμψη της πραγματικής οικονομίας. Η ανεργία εξακολουθεί να είναι υψηλή, αλλά η τάση φαίνεται να έχει αντιστραφεί τελικά. Η Ισπανία έχει ανακτήσει τη διεθνή ανταγωνιστικότητα και παρουσιάζει την δυναμική να γίνει μεσοπρόθεσμα μια πραγματική κινητήρια δύναμη για την Ευρώπη.

Ο ΕΜΣ θα συνεργαστεί στενά με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την ΕΚΤ για την παρακολούθηση της εξέλιξη της αποπληρωμής του δανείου από την Ισπανία μέχρι το 2027. Αυτή είναι μια διαδικασία που ακολουθείται για όλες τις χώρες που κατέφυγαν στην βοήθεια του ΕΜΣ και δεν συνεπάγεται νέα μέτρα ή περιορισμούς για την χώρα εφόσον δεν υπάρξουν δυσκολίες στην αποπληρωμή. (ESM, 2013)

3.6 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ

Όπως αναφέρεται στην εισαγωγή του μνημονίου της Ισπανίας, η κυβέρνηση τη χώρας ζήτησε εξωτερική οικονομική βοήθεια προκειμένου να ανασυγκροτήσει και να ανακεφαλαιοποιήσει τον τραπεζικό της τομέα. Οι κύριοι στόχοι του μνημονίου ήταν η μακροπρόθεσμη ανθεκτικότητα των τραπεζών και η αποκατάσταση της πρόσβασης τους στις αγορές. Επίσης στο τμήμα VI του μνημονίου που αφορά τα δημόσια οικονομικά, τις μακροοικονομικές ανισορροπίες και αναμόρφωση του οικονομικού τομέα αναφέρεται ότι η Ισπανία θα πρέπει να περιορίσει το έλλειμα του προϋπολογισμού της από το ενδιάμεσο στόχο του 6,3% του ΑΕΠ για το 2012, στο 2,8% για το 2014.

Οι συστάσεις που αφορούν την βελτίωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών της ισπανικής οικονομίας αφορούν όμως τους τομείς του φορολογικού συστήματος, την

αγορά εργασίας, την επιχειρηματικότητα και τον τομέα της ενέργειας. Επιπλέον πρέπει να επισημάνουμε ότι γενικά οι αμυντικές δαπάνες της Ισπανίας αποτελούν μόνο το 1% ΑΕΠ, το οποίο είναι ένα μικρό ποσοστό με μικρή επίδραση στην συνολική οικονομία. Όπως προκύπτει και από το Διάγραμμα 1, το ποσοστό αυτό είναι ένα από τα μικρότερα στο ΝΑΤΟ καθώς επίσης είναι κάτω από το 2% που θέτει ως ελάχιστο στόχο για τα κράτη μέλη.

Όπως είδαμε από την παραπάνω ανάλυση η αμυντικές δαπάνες παρουσίασαν κάμψη από το 2011 και μετά, τόσο ως ποσοστό επί του ΑΕΠ, όσο και σε εκατομμύρια ευρώ. Στην τριετία 2011 – 2014 παρουσιάζονται οι χαμηλότερες τιμές της υπό συζήτηση περιόδου και σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα μπορεί να αποτελούν και τις ελάχιστες τιμές. Το έτος 2011 αποτελεί σημείο καμπής τόσο για την Ισπανική οικονομία όσο και για τις δαπάνες στην Άμυνας. Από το 2014 και μετά έχουμε την αντιστροφή του κλίματος. Αρχίζουν πάλι να αυξάνονται οι δαπάνες και να προσεγγίζουν τις προ κρίσης τιμές χωρίς όμως να ξεπερνούν τις μέγιστες.

Αν και η περίοδο της τριετίας 2011 – 2014, όπου παρατηρείται η πτώση των αμυντικών δαπανών, περιλαμβάνει την περίοδο του μνημονίου (διετία 2012 - 2013) βλέπουμε ότι η αρχή των μειώσεων συμπίπτει με την αρχή της οικονομικής ύφεσης της χώρας (έτος 2011) και όχι με την είσοδο στο μνημόνιο. Η αντιστροφή της τάσης των δαπανών συμπίπτει με την έξοδο από την οικονομική ύφεση μετά την έξοδο από το μνημόνιο. Καθώς όμως όπως προαναφέρθηκε το μνημόνιο αφορούσε κυρίως τον τραπεζικό τομέα συμπεραίνουμε ότι δεν επηρέασε τις δαπάνες για την Άμυνα αλλά ότι αυτές, όσον αφορά την Ισπανία, επηρεάστηκαν ελαφρά από την οικονομική ύφεση στην οποία παρασύρθηκε η χώρα ως απόρροια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008. Δεν μπορούμε όμως να προσδιορίσουμε για πόσο διάστημα θα παραμείνουν σε αυτό το επίπεδο και δεν θα κινηθούν ανοδικά για να προσεγγίσουν πιθανώς το ποσοστό του 2% του ΑΕΠ, στόχο τον οποίο θέτει το ΝΑΤΟ.

Στο παραπάνω συμπέρασμα συνηγορούν και οι Ετήσιες Εκθέσεις Εθνικής Ασφάλειας των ετών 2013 – 2018, η έναρξη της σύνταξης των οποίων συμπίπτει με την έναρξη της ισχύος του μνημονίου. Σε καμία από αυτές δεν υπάρχει αναφορά για αρνητική επίδραση στις αμυντικές δαπάνες ή στις ΕΔ, της οικονομικής ύφεσης ή του

μνημονίου. Αντιθέτως μάλιστα υπάρχουν θετικές αναφορές στο ΕΜΣ. Σε αυτό συνηγορεί και το γεγονός ότι οι στρατιωτικές, ως ποσοστό των αμυντικών δαπανών δεν μεταβλήθηκαν μετά την οικονομική ύφεση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

4.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Η Πορτογαλία ήταν η τρίτη χώρα που έλαβε βοήθεια κατά τη διάρκεια της κρίσης του Ευρώ. Σε αντίθεση με ορισμένες άλλες χώρες του προγράμματος, η Πορτογαλία υπέστη μακρά περίοδο ασθενούς οικονομικής ανάπτυξης πριν από την κρίση. Τα χαμηλά επιτόκια δημιούργησαν μια ψευδαίσθηση ευημερίας, επειδή η πίστωση ήταν εύκολα διαθέσιμη. Αυτό συνέβαλε σε υψηλά επίπεδα χρέους για τις επιχειρήσεις, τα νοικοκυριά και την κυβέρνηση. Ο ρυθμός αύξησης των μισθών που υπερέβαινε την αύξηση της παραγωγικότητας συνέβαλε στην αύξηση των δαπανών για τα πορτογαλικά προϊόντα στο εξωτερικό, γεγονός που επιτάχυνε την πτώση των εξαγωγών. Υπήρχαν επίσης προβλήματα με τις τράπεζες της χώρας. Οι επενδυτές ανησυχούσαν ότι ήταν υπερβολικά εκτεθειμένοι στην αδύναμη οικονομία και είχαν σταματήσει να τους χρηματοδοτούν. Αντ' αυτού, οι τράπεζες κατέφυγαν στη χρηματοδότηση των κεντρικών τραπεζών.

Ένα άλλο πρόβλημα ήταν ότι η χώρα δεν εκμεταλλεύτηκε το χαμηλό κόστος χρηματοδότησης για να κρατήσει το χρέος υπό έλεγχο. Με δημοσιονομικά ελλείμματα που παραβιάζουν επίμονα τους κανόνες της ζώνης του ευρώ, το χρέος αυξάνεται. Όταν η παγκόσμια κρίση έπληξε την Ευρώπη το 2010, η χώρα είχε ελάχιστα περιθώρια για να στηρίξει την οικονομία ή τις τράπεζες. Οι επενδυτές απάντησαν απαιτώντας συνεχώς υψηλότερες αποδόσεις των ομολόγων της Πορτογαλίας. Στις αρχές του 2011, έγινε πολύ ακριβό για τη χώρα να δανειστεί χρήματα στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Υπήρχε ο κίνδυνος αδυναμίας αποπληρωμής των δανείων της. Τον Απρίλιο του 2011, η Πορτογαλία ζήτησε βοήθεια από την ΕΕ και το ΔΝΤ. (European Stability Mechanism (ESM), 2019)

Το μεγαλύτερο μέρος του δανείου χρησιμοποιήθηκε για τη χρηματοδότηση του προϋπολογισμού και μέρος της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών. Σε αντάλλαγμα, η Πορτογαλία δεσμεύτηκε σε μεγάλο αριθμό μέτρων για τη μεταρρύθμιση της

οικονομίας της. Ξεκίνησε πολιτικές για να μειώσει τα δημοσιονομικά ελλείμματα, να καθορίσει τις τράπεζες της και να εκσυγχρονίσει την οικονομία της. Οι πιστωτές παρακολούθησαν στενά την πρόοδό του. Το πρόγραμμα άρχισε γρήγορα να αποδίδει καρπούς. Οι εξαγωγές άρχισαν να αυξάνονται ταχύτερα από τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ, καθώς η οικονομία έγινε πιο ανταγωνιστική. Το δημοσιονομικό έλλειμμα συρρικνώθηκε και η ανάπτυξη συνεχίστηκε. Η Πορτογαλία μπόρεσε εκ νέου να εκδώσει ομόλογα και εγκατέλειψε με επιτυχία το πρόγραμμα τον Ιούνιο του 2014.

Η Πορτογαλία τελεί τώρα υπό την εποπτεία μετά το πρόγραμμα (Post Programme Surveillance - PPS), μέχρις ότου το 75% τουλάχιστον της χρηματοδοτικής βοήθειας που έχει λάβει επιστραφεί. Το PPS αναμένεται να διαρκέσει έως το 2035. Στόχος του PPS είναι να μετρηθεί η ικανότητα της Πορτογαλίας να εξοφλήσει τα εκκρεμή της δάνεια στον ΕΜΣ και το ΔΝΤ. Σύμφωνα με την PPS, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η ΕΚΤ θα δρομολογήσουν τακτικές αποστολές επανεξέτασης στην Πορτογαλία για να αναλύσουν τις οικονομικές, δημοσιονομικές και χρηματοπιστωτικές εξελίξεις και να υποβάλουν εξαμηνιαίες αξιολογήσεις, οι οποίες ενδεχομένως να προτείνουν περαιτέρω μέτρα. (European Stability Mechanism (ESM), 2019)

4.2 ΤΑ ΜοU ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ

Οι πιστωτές διέθεσαν 78 δις € για την Πορτογαλία για περίοδο τριών ετών. Η συνδρομή της ΕΕ έφθανε τα 52 δις € μέσω των ΕFSF και ΕFSM¹⁹. Επιπλέον, η Πορτογαλία ζήτησε από το ΔΝΤ δάνειο ύψους 26 δις €. Η στήριξη από την ΕΕ πρέπει να παρέχεται με όρους και προϋποθέσεις παρόμοιους με εκείνους του ΔΝΤ. Για τον παραπάνω λόγο η Πορτογαλία σύναψε δύο συμφωνίες – μνημόνια, έναν με τους

¹⁹ European Financial Stabilization Mechanism (EFSM): Ο ΕFSM ή Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης (ΕΜΧΣ) δημιουργήθηκε για να παρέχει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οικονομική βοήθεια σε οποιαδήποτε χώρα της ΕΕ που αντιμετωπίζει ή απειλείται από σοβαρές οικονομικές δυσκολίες χρησιμοποιώντας ομόλογα που εκδίδονται εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Χρησιμοποιήθηκε για την παροχή χρηματοδοτικής συνδρομής στην Ιρλανδία και την Πορτογαλία μεταξύ 2011 και 2014 και για την Ελλάδα τον Ιούλιο του 2015. Σήμερα, οι χώρες της ζώνης του ευρώ που χρήζουν οικονομικής βοήθειας απευθύνονται στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ΕΜΣ), ένα μόνιμο διακυβερνητικό όργανο. Ωστόσο, το ΕFSM παραμένει σε ισχύ για συγκεκριμένα καθήκοντα, όπως η επιμήκυνση των προθεσμιών λήξης δανείων προς την Ιρλανδία και την Πορτογαλία και η παροχή δανείων γέφυρας.

ευρωπαϊούς πιστωτές (EFSF και EFSM) και ένα με το ΔΝΤ. (European Financial Stability Facility (EFSF), 2012)

4.2.1 MoU με ΕΕ

Το προγράμματος οικονομικής και χρηματοοικονομικής προσαρμογής της Πορτογαλίας στοχεύει στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στον τραπεζικό τομέα και στην υποστήριξη της ανάπτυξης και της απασχόλησης. Προβλέπει ολοκληρωμένη δράση σε τρία μέτωπα.

- Πρώτον, οι βαθιές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για την τόνωση της ανάπτυξης, τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Συγκεκριμένα, το πρόγραμμα περιλαμβάνει μεταρρυθμίσεις της αγοράς εργασίας, του δικαστικού συστήματος, των ενεργειακού και συγκοινωνιακού δικτύου και των τομέων της στέγασης και των υπηρεσιών, με σκοπό την ενίσχυση του αναπτυξιακού δυναμικού της οικονομίας, τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και τη διευκόλυνση της οικονομικής προσαρμογής.

- Δεύτερον, μια αξιόπιστη και ισορροπημένη στρατηγική δημοσιονομικής εξυγίανσης, η οποία στηρίζεται σε διαρθρωτικά δημοσιονομικά μέτρα και σε βελτιωμένο δημοσιονομικό έλεγχο στις συμπράξεις δημόσιου - ιδιωτικού τομέα και στις κρατικές επιχειρήσεις, με στόχο τη μείωση του λόγου του ακαθάριστου δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ και μια σταθερή καθοδική πορεία μεσοπρόθεσμα.

- Τρίτον, οι προσπάθειες για τη διαφύλαξη του χρηματοπιστωτικού τομέα από μεταδιδόμενες στην αγορά κρίσεις, που βασίζονται σε μηχανισμούς υποστήριξης του τομέα.

Οι ειδικοί όροι οικονομικής πολιτικής που συμφωνήθηκαν με την Πορτογαλία και καθορίζονται στο μνημόνιο συμφωνίας για τις ειδικές οικονομικές προϋποθέσεις (ρήτρα αιρεσιμότητας) είναι ίδιοι με τους όρους και προϋποθέσεις του ΔΝΤ. Γενικότερα μπορούμε να πούμε ότι το μνημόνιο με την ΕΕ σκιαγραφεί στο ένα μέρος του την οικονομική κατάσταση της χώρας και τους άξονες στους οποίους θα κινηθούν οι μεταρρυθμίσεις, ενώ το μεγαλύτερο μέρος του είναι τεχνικό και περιγράφει την

διαδικασία εκταμίευσης και αποπληρωμή των δόσεων του δανείου κλπ. Παρόμοια δομή έχει και το μνημόνιο με το ΔΝΤ. (European Commission, 2011)

4.2.2 MoU με ΔΝΤ

Στο μνημόνιο αυτό προβλέπονται τολμηρές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, έναν φιλόδοξο αλλά αξιόπιστο ρυθμό δημοσιονομικής προσαρμογής και μέτρα για τη διασφάλιση ενός σταθερού και δυναμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι ανωτέρω μεταρρυθμίσεις αφορούν τους παρακάτω τομείς:

- Μείωση του δημόσιου χρέους και του ελλείμματος.
- Προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος.
- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας μέσω των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

Όσον αφορά τον τομέα της μείωσης και του ελλείμματος προβλέπεται ένα έλλειμμα 5,9% του ΑΕΠ το 2011, 4,5% του ΑΕΠ το 2012 και σύμφωνα με την προθεσμία της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος που συμφωνήθηκε με το 3% του ΑΕΠ της ΕΕ το 2013. Αυτοί οι στόχοι θα επιτευχθούν με δύο τρόπους:

- Περικοπές δαπανών.
- Αύξηση εσόδων από αυξήσεις στους φόρους και μειώσεις στις φοροαπαλλαγές.

Οι περικοπές δαπανών αφορούν τους παρακάτω τομείς της οικονομίας:

- Πάγωμα μισθών και οι συντάξεων μέχρι το 2013 εκτός από τις χαμηλότερες κατηγορίες.
 - Ειδική εισφορά για συντάξεις άνω των 1.500 € το 2012, αλλά θα απαλλάσσονται από τις χαμηλότερες κατηγορίες .
-

- Μείωση του αριθμού των δημοσίων υπαλλήλων στην κεντρική κυβέρνηση κατά 1% τόσο το 2012 όσο και το 2013.
- Εξορθολογισμός της δημόσιας διοίκησης στις τοπικές και περιφερειακές αρχές.
- Μείωση δαπανών για την εκπαίδευση μέσω εξορθολογισμός των προγραμμάτων σπουδών και η δημιουργία σχολικών ενοποιήσεων.
- Εξομάλυνση των **δαπανών για την άμυνα**, τις κρατικές επιχειρήσεις, τις περιφερειακές και τοπικές κυβερνήσεις. Πιο συγκεκριμένα η χώρα δεσμεύτηκε για την ψήφιση νομοσχεδίου, μέχρι το τέλος του 2011, για την αναθεώρηση του νόμου για τις αμυντικές δαπάνες, ώστε να επιβληθούν ανώτατα όρια δαπανών, μη ανάληψη νέων αμυντικών δαπανών και μείωση του προσωπικού που απασχολείται στην Άμυνα κατά τουλάχιστον 10% κατά την περίοδο 2011-2014.

Βλέπουμε λοιπόν ότι υπάρχει σαφή δέσμευση της χώρας για τις αμυντικές δαπάνες στο μνημόνιο Πορτογαλίας - ΔΝΤ. Πιο συγκεκριμένα οι δεσμεύσεις αυτές περιλαμβάνουν τα παρακάτω:

- Καθορισμό ανώτατου ορίου στις αμυντικές δαπάνες.
- Καμία ανάληψη νέων αμυντικών δαπανών και
- Μείωση του προσωπικού που απασχολείται στην Άμυνα κατά 10% τουλάχιστον.

Παρακάτω θα εξετάσουμε πως οι παραπάνω δεσμεύσεις μεταφράζονται στις ρήτρες αιρεσιμότητας οι οποίες είναι κοινές και για τα δύο μνημόνια. (International Monetary Fund (IMF), 2011)

4.2.3 ΡΗΤΡΑ ΑΙΡΕΣΙΜΟΤΗΤΑΣ - CONDITIONALITY

Προχωρώντας στο τμήμα του μνημονίου που περιλαμβάνει τις ρήτρες αιρεσιμότητας, το οποίο συντάχθηκε από το ΔΝΤ και είναι κοινό και για τα δύο μνημόνια

όπως προαναφέρθηκε εντοπίζουμε τους όρους και στόχους από τους οποίους εξαρτάται η αποδέσμευση περαιτέρω δόσεων και η θετική ολοκλήρωση των αξιολογήσεων που θα εκτελούνται κατά τη διάρκεια της τριετούς διάρκειας του προγράμματος για την Πορτογαλία. Αυτοί αφορούν τους παρακάτω τομείς:

- Δημοσιονομική πολιτική.
- Ρύθμιση και εποπτεία του χρηματοπιστωτικού τομέα.
- Δημοσιονομικά διαρθρωτικά μέτρα.
- Αγορά εργασίας και εκπαίδευση.
- Αγορά αγαθών και υπηρεσιών.
- Αγορά κατοικίας.
- Νομικό πλαίσιο.

Όσον αφορά την δημοσιονομική πολιτική προβλέπεται η μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος κάτω του 10,068 εκατ. € που ισοδυναμεί με 5,9% του ΑΕΠ για το 2011, στο 4,5% του ΑΕΠ το 2012 και 3,0% του ΑΕΠ) το 2013. Αυτοί οι στόχοι θα επιτευχθούν μέσω μείωσης των δαπανών και αύξησης των εσόδων από την φορολογία.

Η μείωση των δαπανών θα επιτευχθεί μέσω της βελτίωσης της αποδοτικότητας του κρατικού μηχανισμού, τη μείωση και την εξάλειψη των υπηρεσιών κρίνονται ελλειμματικοί. Επίσης περιλαμβάνει τα παρακάτω μέτρα:

- Μείωση του κόστους στον τομέα της εκπαίδευσης.
 - Έλεγχος δαπανών για την υγεία.
 - Μείωση συντάξεων άνω των 1.500 € και πάγωμα των συντάξεων.
 - Μεταρρύθμιση της αγοράς εργασίας
-

- Μείωση του κόστους σε άλλους δημόσιους φορείς και οργανισμούς

Όσον αφορά την αύξηση των εσόδων ελήφθησαν τα παρακάτω μέτρα:

- Μείωση των ειδικών φορολογικών καθεστώτων και φοροαπαλλαγών εταιρίες και φυσικά πρόσωπα.
- Εφαρμογή φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων σε όλους τους τύπους κοινωνικών μεταβιβάσεων.
- Αλλαγές στη φορολογία ακινήτων.
- Αύξηση του ΦΠΑ.

Η ρύθμιση και εποπτεία του χρηματοπιστωτικού τομέα είχε ως στόχο την διατήρηση της σταθερότητας του τομέα, τη διατήρηση της ρευστότητας και την ενίσχυση της τραπεζικής ρύθμισης και εποπτείας. Αυτό επιτεύχθηκε με διακοπή λειτουργίας κάποιων τραπεζών, εξυγίανσης του τραπεζικού τομέα, ενίσχυση του Ταμείου Εγγύησης Καταθέσεων και του Ταμείου Εγγυήσεων για Αμοιβαία Γεωργικά Πιστωτικά Ιδρύματα και τέλος ενίσχυση των πλαισίων για την φερεγγυότητα των εταιρειών και των οργανισμών.

Στα δημοσιονομικά διαρθρωτικά μέτρα περιλαμβάνονται η βελτίωση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης με την εξάλειψη του πλεονάζοντος προσωπικού, την απλούστευση των διαδικασιών και την αναδιοργάνωση των υπηρεσιών, το ρυθμιστικό πλαίσιο για τη δημιουργία και τη λειτουργία όλων των δημόσιων φορέων. Τον εκσυγχρονισμό της διαδικασίας του κατάρτισης του προϋπολογισμού μέσω νέου νομικού πλαισίου, μεταξύ άλλων προσαρμόζοντας αναλόγως τα τοπικά και περιφερειακά χρηματοδοτικά νομικά πλαίσια, την ενίσχυση της διαχείρισης κινδύνων και της λογοδοσίας, υποβολή εκθέσεων και παρακολούθηση εξέλιξης του προϋπολογισμού των κρατικών φορέων και οργανισμών.

Για την αγορά εργασίας και εκπαίδευση περιλαμβάνει την αναθεώρηση του συστήματος ασφάλισης ανέργων για τη μείωση του κινδύνου μακροχρόνιας ανεργίας

με παράλληλη ενίσχυση των δικτύων κοινωνικής ασφάλισης. Μεταρρύθμιση της νομοθεσίας για την προστασία της απασχόλησης, για την αντιμετώπιση της κατάτμησης της αγοράς εργασίας, την προώθηση της δημιουργίας θέσεων εργασίας και τη διευκόλυνση της μετάβασης των εργαζομένων σε επαγγέλματα, επιχειρήσεις και τομείς. Αντιμετώπιση του προβλήματος της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και βελτίωση της ποιότητας της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, με στόχο την αύξηση της ποιότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου και τη διευκόλυνση της αντιστοίχισης της αγοράς εργασίας.

Η αγορά αγαθών και υπηρεσιών περιλαμβάνει την απελευθέρωση των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου και να διασφαλίσει ότι η μείωση της ενεργειακής εξάρτησης και η προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Για τις τηλεπικοινωνίες την αύξηση του ανταγωνισμού στην αγορά μειώνοντας τους φραγμούς για την είσοδο και την ενίσχυση της εξουσίας της εθνικής ρυθμιστικής αρχής.

Σχετικά με τις μεταφορές τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και τη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, μείωση του κόστους μεταφοράς και εξασφάλιση της οικονομικής βιωσιμότητας των εταιρειών. Να ενισχύσει τον ανταγωνισμό στον τομέα των σιδηροδρόμων και να προσελκύσει περισσότερων πελατών, να ενσωματωθούν οι λιμένες στο συνολικό σύστημα διαχείρισης και μεταφοράς και να καταστούν ανταγωνιστικότεροι.

Για το Δικαστικό σύστημα προέβλεπε την βελτίωση της λειτουργίας του, που είναι απαραίτητη για την ορθή και δίκαιη λειτουργία της οικονομίας, μέσω της διασφάλισης της αποτελεσματικής και έγκαιρης εφαρμογής των συμβάσεων και των κανόνων ανταγωνισμού, την αύξηση της αποτελεσματικότητας μέσω της αναδιάρθρωσης του δικαστικού συστήματος και της υιοθέτησης νέων μοντέλων διαχείρισης των δικαστηρίων. (International Monetary Fund (IMF), 2011)

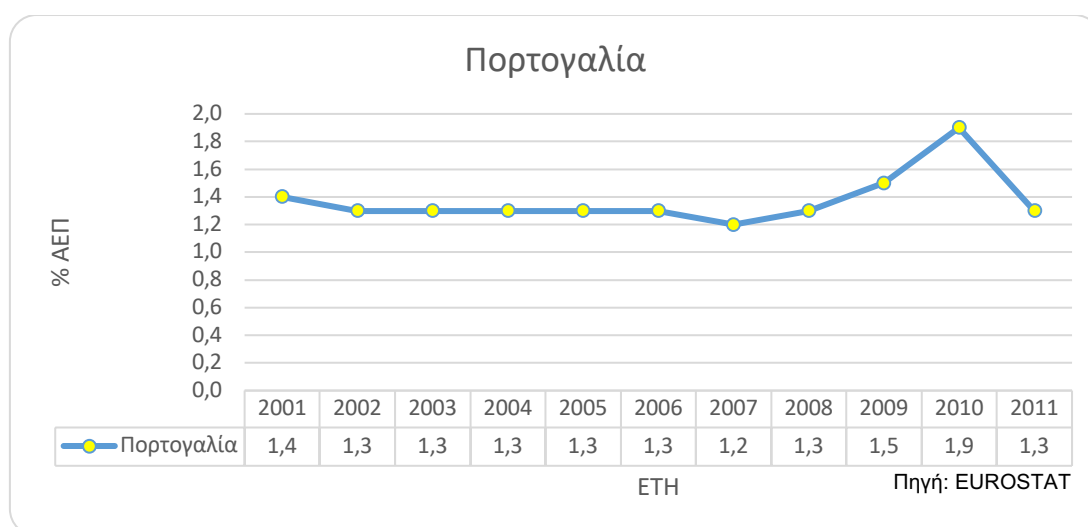
4.3 ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Στο τμήμα αυτό του κεφαλαίου θα δούμε πως διαμορφώθηκαν οι αμυντικές δαπάνες για την Πορτογαλία πριν, κατά και μετά τα μνημόνιά της. Η χώρα ζήτησε

οικονομική βοήθεια από την ΕΕ το Απρίλιο του 2011 και η πρώτη συμφωνία με τον EFSF υπογράφηκε στις 27 Μαΐου του ίδιου έτους. Το 2011 θα αποτελέσει το κεντρικό έτος από το οποίο θα ξεκινήσει η ανάλυση των δεδομένων για τις αμυντικές δαπάνες της χώρας. Ο λόγος που επιλέγετε αυτό το έτος είναι ότι τυχόν δεσμεύσεις ή περιορισμοί θα εφαρμοσθούν στο προϋπολογισμό του επόμενου έτους από αυτό της υπογραφής του μνημονίου. Τα δεδομένα που παρέχει η EUROSTAT φτάνουν έως το έτος 2017, ενώ θα αναλυθεί και η πορεία αυτών των δαπανών μία δεκαετία πριν, δηλαδή μέχρι το έτος 2001.

Στην περίπτωση της Πορτογαλίας, θα μελετήσουμε την εξέλιξη των δαπανών αυτών σε τρεις περιόδους και αυτό γιατί η χώρα παρέμεινε υπό καθεστώς μνημονίου για τρία χρόνια (2011 - 2014). Την περίοδο αυτή είναι αρκετά μεγάλη και γι' αυτό θα εξεταστεί ξεχωριστά. Η πρώτη λοιπόν περίοδο αφορά την δεκαετία πριν τα μνημόνια (2001 - 2011) όπου θα εξεταστεί πως διαμορφώθηκαν οι αμυντικές δαπάνες, η δεύτερη την περίοδο των μνημονίων (2011 - 2014) όπου θα δούμε αν οι δαπάνες επηρεάστηκαν, ενώ η τελευταία περιλαμβάνει την περίοδο από την έξοδο από τα μνημόνια έως σήμερα (2014 - 2018) ή τουλάχιστον το έτος για το οποίο υπάρχουν στατιστικά οικονομικά στοιχεία.

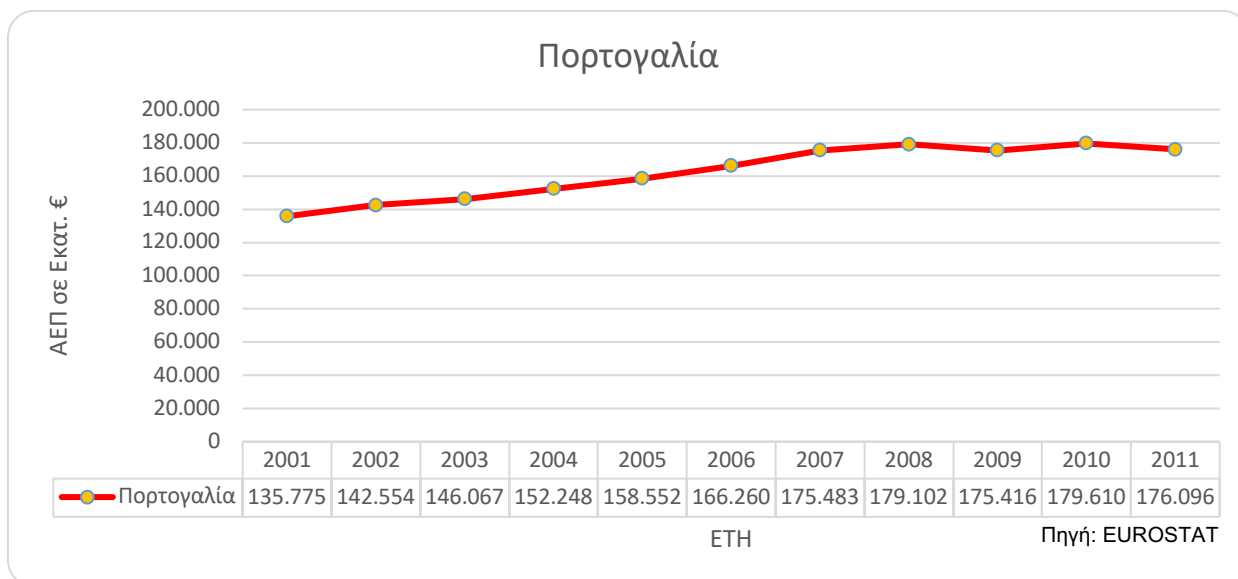
4.3.1 Πριν το ΜοU

Διάγραμμα 11: Αμυντικές δαπάνες Πορτογαλίας σε ποσοστό του ΑΕΠ για τα έτη 2001 έως 2011.

Ξεκινώντας από το 2001 και οδεύοντας προς το 2011 βλέπουμε πως οι αμυντικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ (Διάγραμμα 11) κυμαίνονται γύρω στο 1,3%. Από το 2001 έως το 2008 διατηρείται σε αυτή την τιμή πλην των ετών 2001 και 2007 στα οποία έχουμε μία μικρή μεταβολή στο 1,4% και 1,2% αντίστοιχα. Από το 2009 όμως παρατηρείται μία απότομη αύξηση στο 1,5%. Η αύξηση αυτή συνεχίζεται και το 2010 όπου φτάνει στο 1,9%. Αυτή είναι και η μέγιστη τιμή για την υπό εξέταση περίοδο (2001 - 2018) και προσεγγίζει την τιμή στόχο για τις χώρες μέλη του ΝΑΤΟ. Παρατηρούμε μία αύξηση στις αμυντικές δαπάνες τις χώρα στο 15% για το 2009 και στο 26% για το 2010.

Πρέπει να σημειωθεί ότι το 2010 ήταν το έτος στο οποίο οι κρατικές δαπάνες έφτασαν στο μεγαλύτερο ύψος για την χώρα (Correia & Braz, 2012). Το 2011 η χώρα ζητά την οικονομική βοήθεια της ΕΕ και το ΔΝΤ, ενώ το ίδιο έτος ξεκινάει η πτώση στις δαπάνες που φτάνουν στο 1,3%. Αυτή η μείωση αντιστοιχεί στο 31% των δαπανών του προηγούμενου έτους.

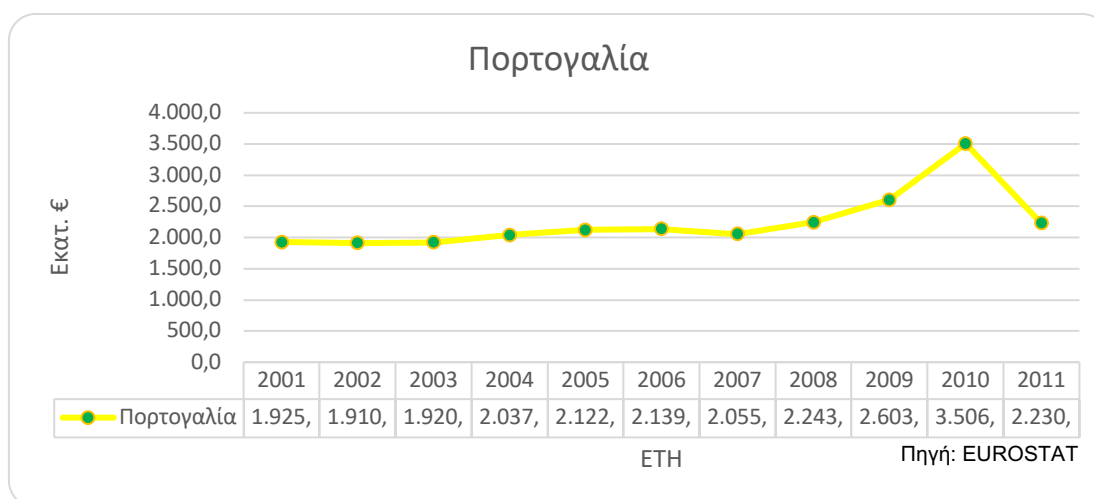

Διάγραμμα 12: ΑΕΠ Πορτογαλίας για τα έτη 2001 έως 2011 σε εκατ. €.

Το ΑΕΠ την χώρας (Διάγραμμα 12) παρουσιάζει μία σταθερή άνοδο από το 2001 έως το 2010 φτάνοντας την μέγιστη τιμή για αυτή της περίοδο το 2010 (179,61 δις €). Μόνο το 2009 υπάρχει μία μικρή πτώση πλησιάζοντας τα 175 δις €. Το 2011 έχουμε πάλι πτώση στο ΑΕΠ της χώρας το οποίο αγγίζει τα 176 δις €. Η τιμή αυτή είναι μεν μεγαλύτερη από αυτή του 2009 αλλά πλησιάζει τα επίπεδα του 2007. Φαίνεται ότι από

το 2010 η Πορτογαλία, όπως και οι υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης, αρχίζουν να επηρεάζονται από την διεθνή οικονομική κρίση.

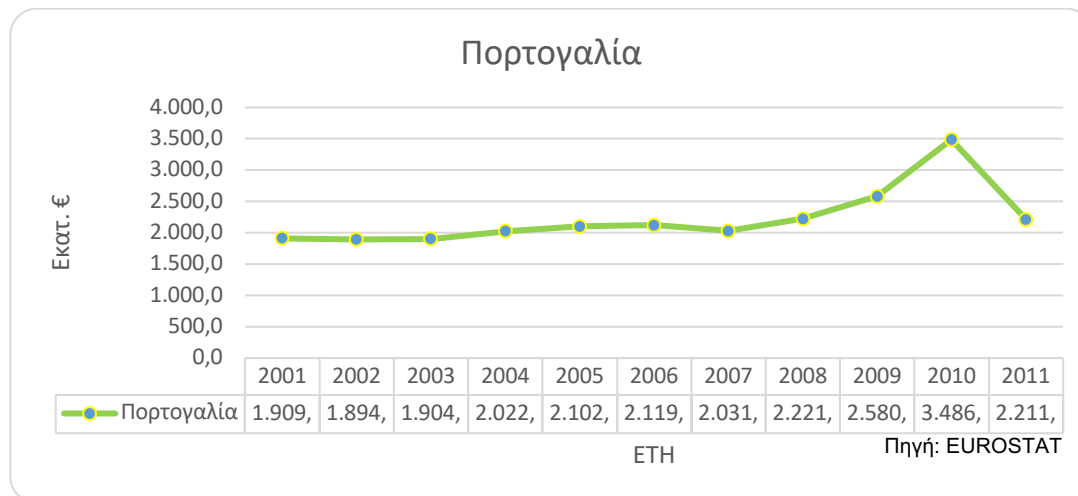
Όσον αφορά της αμυντικές δαπάνες (Διάγραμμα 13) για τα έτη 2001 έως 2007 αυτές κυμαίνονται γύρω από τα 2 δις €. Κάτω από αυτή την τιμή είναι μόνο την περίοδο 2001 – 2003. Από το 2008 όμως η τάση γίνεται αυξητική και συνεχίζεται έως το 2010 ξεπερνώντας οριακά τα 3,5 δις €, τιμή η οποία αποτελεί ρεκόρ για την περίοδο που εξετάζουμε. Για το 2011 παρουσιάζεται απότομη πτώση και η δαπάνες φτάνουν πάλι στα 2,23 δις €, τιμή η οποία κυμαίνεται στα επίπεδα του 2008, έτος στο οποίο ξεκίνησε η άνοδος των δαπανών. Η αύξηση των δαπανών το 2009 αγγίζει το 14% ενώ για το 2010 ξεπερνάει το 25%. Ενδεχομένως οι υψηλές δαπάνες το 2010 να οφείλονται σε κάποιο εξοπλιστικό πρόγραμμα. Κατά την αντιστροφή του κλίματος το 2011 η πτώση που παρατηρείται ξεπερνάει το 36%. Η μεγάλη πτώση που παρατηρείται το 2011, έτος εισόδου σε καθεστώς μνημονίου, αντικατοπτρίζει την γενική στρατηγική περικοπών των δαπανών που εφάρμοσε την χώρα και επηρέασε και την άμυνα.

Διάγραμμα 13: Αμυντικές δαπάνες της Πορτογαλίας για τα έτη 2001 έως 2011 σε εκατ. €.

Εξετάζοντας τις στρατιωτικές δαπάνες της Πορτογαλίας (Διάγραμμα 14), οι οποίες αποτελούν υποσύνολο των αμυντικών δαπανών μαζί με τις δαπάνες της Πολιτικής Άμυνας, της Εξωτερικής. Στρατ. Βοήθειας και των δαπανών για την Έρευνα & Ανάπτυξη (EUROSTAT, 2011), βλέπουμε ότι αυτές αποτελούν πάνω από το 99% των αμυντικών δαπανών. Επειδή αυτές οι δαπάνες αφορούν αποκλειστικά τις ΕΔ της χώρας κάθε περικοπή τους έχει άμεση επίδραση σε αυτές. Λόγω τις απόλυτης ταύτισής

τους με τις αμυντικές δαπάνες και αυτές ακολουθούν την ίδια ακριβώς πορεία με αυτές την προ μνημονίων εποχής.

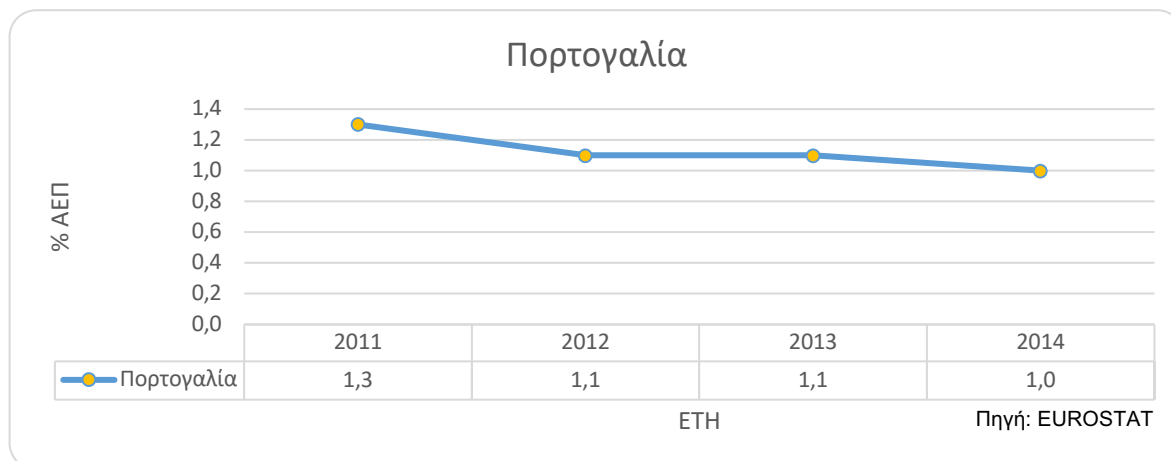

Διάγραμμα 14: Στρατιωτικές δαπάνες της Πορτογαλίας για τα έτη 2001 έως 2011 σε εκατ. €.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι στην δεκαετία 2001 – 2011 οι δαπάνες για την άμυνα και τις ΕΔ ακολουθούν μια ανοδική πορεία μέχρι το 2010. Το 2011 όπου ο η χώρα προσφεύγει στη οικονομική βοήθεια τη ΕΕ και του ΔΝΤ, οι δαπάνες για την Άμυνα και κατ' επέκταση για τις ΕΔ παρουσιάζουν μεγάλη πτώση που αγγίζει το 36%. Αυτό μεταφράζεται σε μία μείωση κατά 1.276 δις €. Παρακάτω θα δούμε πως διαμορφώνεται οι δαπάνες την περίοδο των μνημονίων.

4.3.2 Υπό το MoU

Κατά την εντός μνημονίων εποχή, η οποία για την Πορτογαλία κράτησε τρία χρόνια (2011 - 2014), οι αμυντικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ (Διάγραμμα 15) συνεχίζουν την καθοδική τους πορεία. Για τα έτη 2012 και 2013 σταθεροποιούνται 1,1%, όμως το 2014, έτος εξόδου από τα μνημόνια, έχουμε περαιτέρω μείωση στο 1% του ΑΕΠ. Αυτή η τιμή αποτελεί την ελάχιστη για την πρώτη εικοσαετία του 2000 για την χώρα, αφού στην πρώτη δεκαετία αυτή η τιμή της δεν έπεσε κάτω από 1,2%. Διαπιστώνουμε λοιπόν μία μείωση στις δαπάνες για την Άμυνα που φτάνει το 20% από την αρχή του 2000.

Διάγραμμα 15: Αμυντικές δαπάνες της Πορτογαλίας ως ποσοστό του ΑΕΠ για τα έτη 2011 έως 2014.

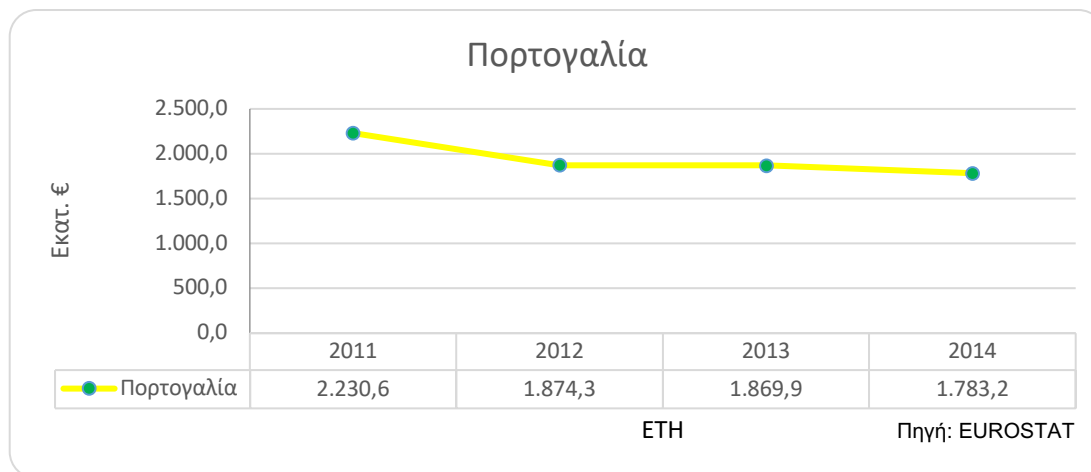
Το ΑΕΠ της Πορτογαλίας (Διάγραμμα 16) αυτήν την περίοδο συνεχίζει την πτωτική του πορεία και το 2012 φτάνει τα 168,3 δις εκατ. €. Αυτή η τιμή αντιστοιχεί περίπου στα επίπεδα του ΑΕΠ του 2006. Το 2013 και 2014 έχουμε μία μικρή αύξηση φτάνοντας στο 2014 στα 173 δις εκατ. €. Μέσα σε δύο χρόνια καταφέρνει να προσεγγίσει τα επίπεδα του 2007 χωρίς όμως να καταφέρει να τα ξεπεράσει τα 175 δις εκατ. €. Κατά την διάρκεια των μνημονίων η χώρα καταφέρνει να αντιστρέψει το κλίμα αλλά η ανάκαμψη της οικονομίας προχωράει με αργούς ρυθμούς και το ΑΕΠ διατηρείται στα επίπεδα του 2007.

Διάγραμμα 16: ΑΕΠ της Πορτογαλίας για τα έτη 2011 έως 2014 σε εκατ. €.

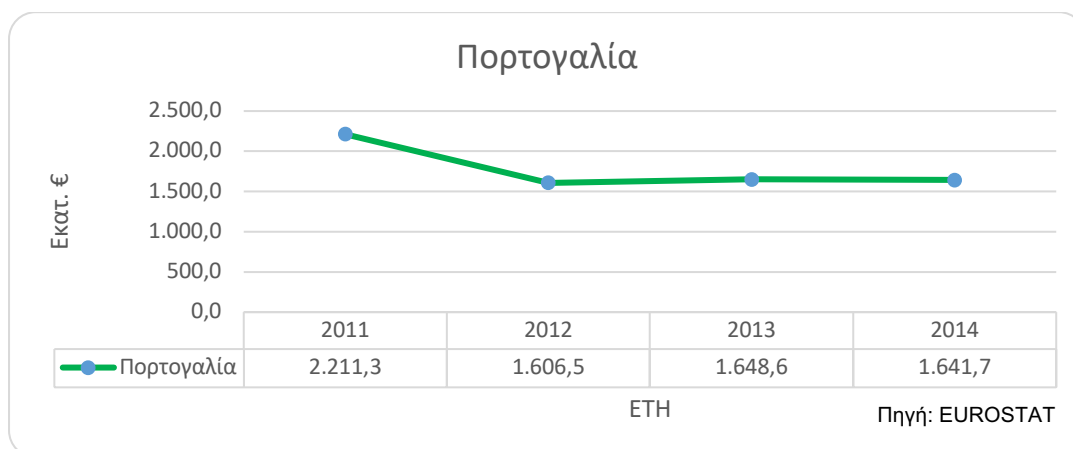
Την ίδια περίοδο οι αμυντικές δαπάνες της χώρας (Διάγραμμα 17) συνεχίζουν την πτωτική τους πορεία η οποία όμως εξομαλύνεται το 2012. Παρόλα αυτά η συνεχιζόμενη μείωση τους ρίχνει και διατηρεί την τιμή των δαπανών αρκετά κάτω από τα 1,8 δις € το

2014. Πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η τιμή είναι η ελάχιστη για την πρώτη εικοσαετία του 2000 και κατά 127 εκατ. € χαμηλότερη από την μικρότερη τιμή που παρατηρήθηκε την προηγούμενη δεκαετία (έτος 2002). Βλέπουμε λοιπόν ότι οι δαπάνες για την Άμυνα καταγράφουν τις ιστορικά χαμηλότερες τιμές κατά την εντός μνημονίων εποχή.

Διάγραμμα 17: Αμυντικές δαπάνες της Πορτογαλίας για τα έτη 2011 έως 2014 σε εκατ. €.

Οι στρατιωτικές δαπάνες της Πορτογαλίας (Διάγραμμα 18) την ίδια πορεία με τις αμυντικές καταγράφοντας και αυτές την ελάχιστη τιμή τους για την τελευταία εικοσαετία. Αυτό όμως που πρέπει να παρατηρήσουμε επιπλέον συγκρίνοντας τη σχέση στρατιωτικών δαπανών προς τις αμυντικές δαπάνες αυτής της περιόδου με την περίοδο πριν τα μνημόνια θα δούμε ότι τώρα οι στρατιωτικές δαπάνες καλύπτουν πλέον περίπου το 90% των αμυντικών δαπανών ενώ την προηγούμενη περίοδο κάλυπταν πάνω από το 99%. Αυτό σημαίνει ότι οι δαπάνες για τις ΕΔ της χώρας περικλύπονται επιπλέον περίπου 10% σε σύγκριση με την περίοδο 2001 – 2011.

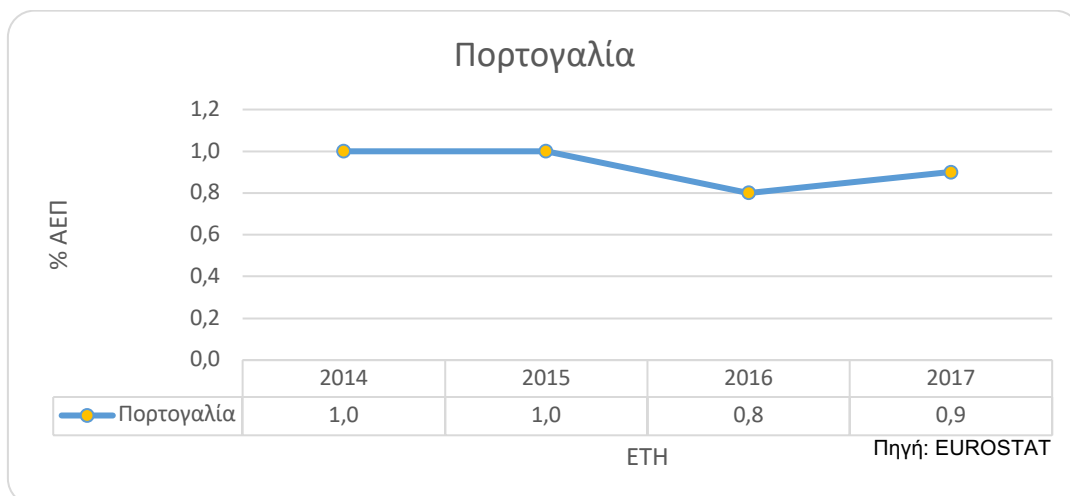

Διάγραμμα 18: Στρατιωτικές δαπάνες της Πορτογαλίας για τα έτη 2011 έως 2014 σε εκατ. €.

Παρατηρούμε λοιπόν την περίοδο των μνημονίων εξομαλύνονται οι αμυντικές δαπάνες της Πορτογαλίας μετά από μεγάλη πτώση για δύο συνεχόμενα έτη. Δεν ακολουθούν την ανοδική πορεία του ΑΕΠ της χώρας. Παράλληλα η σχέση μεταξύ αμυντικών και στρατιωτικών δαπανών αλλάζει με τις στρατιωτικές να μειώνονται περισσότερο από τις αμυντικές.

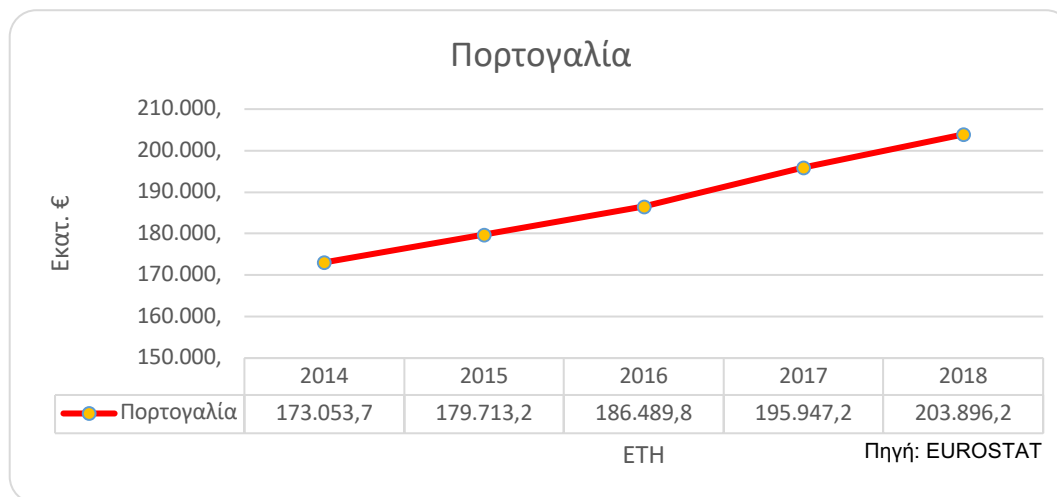
4.3.3 Μετά το ΜοU

Μετά τη έξοδο της από τα μνημόνια ύστερα από τρία χρόνια οι αμυντικές δαπάνες συνεχίζουν να ακολουθούν την πτωτική τους πορεία ως ποσοστό του ΑΕΠ (Διάγραμμα 19). Για τα έτη 2014 – 2015 τηρούνται στο 1% του ΑΕΠ. Το 2016 μειώνονται περαιτέρω καταγράφοντας το χαμηλότερο ποσοστό της εικοσαετίας φτάνοντας το 0,8%. Το 2017 παρά την μικρή άνοδο που σημειώνεται δεν ξεπερνάει το 1% και παραμένει στο 0,9%.

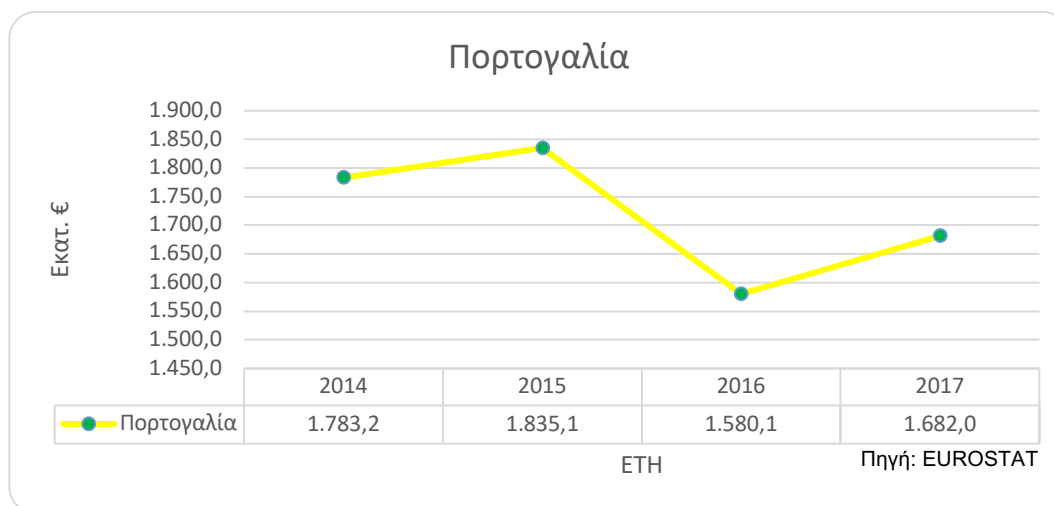
Διάγραμμα 19: Αμυντικές δαπάνες της Πορτογαλίας ως ποσοστό του ΑΕΠ για τα έτη 2014 έως 2017.

Την ίδια περίοδο το ΑΕΠ της χώρας (Διάγραμμα 20) συνεχίζει την ανοδική πορεία που είχε ξεκινήσει στα μέσα της προηγούμενης περιόδου. Κατά την διάρκεια της ανόδου έχει οριακά ξεπεράσει την μέγιστη τιμή της πρώτης δεκαετίας του 2000 (το 2008) ξεπερνώντας τα 179 δις εκατ. €. Ο σταθερός αυτός ρυθμός αύξησης κάνει το ΑΕΠ να καταγράφει κάθε έτος νέες μεγαλύτερες τιμές και φτάνει τελικά το 2018 να σημειώνει την μέγιστη τιμή της εικοσαετίας ξεπερνώντας τα 203 δις εκατ. € τελικά.

Διάγραμμα 20: ΑΕΠ της Πορτογαλίας για τα έτη 2014 έως 2018 σε εκατ. €.

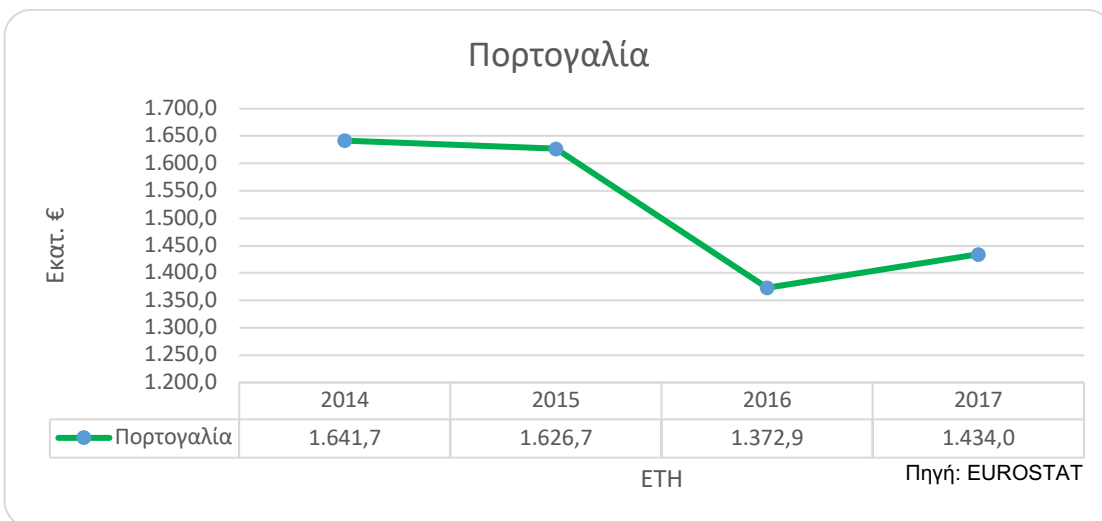
Οι αμυντικές δαπάνες δεν ακολουθούν όμως την πορεία του ΑΕΠ (Διάγραμμα 21). Αρχικά το 2015 σημειώνει μικρή άνοδο και έτσι ξεπερνάει, μετά από δύο χρόνια τα 1,8 δις εκατ. €. Το επόμενο όμως έτος υπάρχει μία μεγάλη μείωση που φτάνει τις δαπάνες λίγο παρακάτω από τα 1,6 δις εκατ. €. Η τιμή του 2016 είναι η χαμηλότερη της εικοσαετίας (1,58 δις εκατ. €). Το 2017 παρατηρείται μικρή αύξηση στις δαπάνες που διατηρούνται όμως ακόμη σε χαμηλά επίπεδα αφού δεν ξεπερνούν τα 1,7 δις εκατ. €. Σύμφωνα με τα στοιχεία του SIPRI (SIPRI, 2019) οι δαπάνες αυξάνονται και το 2018.

Διάγραμμα 21: Αμυντικές δαπάνες της Πορτογαλίας για τα έτη 2014 έως 2017 σε εκατ. €.

Οι στρατιωτικές δαπάνες (Διάγραμμα 22) ακολουθούν την ίδια πορεία με τις αμυντικές δαπάνες. Όμως η σχέση μεταξύ αμυντικές και στρατιωτικές δαπάνες συνεχίζει να αλλάζει επιπλέον εις βάρος το στρατιωτικών δαπανών. Ενώ λοιπόν την προηγούμενη περίοδο έφτανε το 10%, το 2017 αυτή η διαφορά φτάνει στο 14%

γεγονός που σημαίνει επιπλέον μείωση στις δαπάνες που αφορούν τις ΕΔ της Πορτογαλίας. Είναι δεδομένο ότι η χώρα περικόπτει στις στρατιωτικές δαπάνες και ενισχύει τις δαπάνες για την Πολιτικής Άμυνας, την Έρευνα & Ανάπτυξη.

Διάγραμμα 22: Στρατιωτικές δαπάνες της Πορτογαλίας για τα έτη 2014 έως 2017 σε εκατ. €.

Συμπεραίνουμε ότι ενώ το ΑΕΠ της Πορτογαλίας πλέον αυξάνεται σταθερά, οι αμυντικές δαπάνες αρχικά συνεχίζουν να μειώνονται. Στην συνέχεια όμως δείχνουν να παρασύρονται από την ανοδική πορεία του ΑΕΠ. Την ίδια πορεία ακολουθούν και οι στρατιωτικές δαπάνες, μόνο που στην περίπτωση τους αυξάνει περαιτέρω η ψαλίδα, με τις αμυντικές δαπάνες, μέχρι το 2017 τουλάχιστον.

4.4 ΑΝΑΦΟΡΑ ΕΜΣ

Η συνοπτική αναφορά του ΕΜΣ που συντάχθηκε για την έξοδο της Πορτογαλίας, τον Μάιο του 2014, αναφέρει ότι μετά από τρία χρόνια δημοσιονομικών μεταρρυθμίσεων η οικονομική ανάκαμψη διευρύνεται. Το ΑΕΠ προβλέπεται να αυξηθεί κατά 1,2% το 2014 και 1,5% το 2015, ενώ οι στόχοι για την μείωση του ελλείμματος του προϋπολογισμού στο 4% το 2014 και στο 2,5% το 2015 επιτεύχθηκαν. Το πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ήταν 0,4% το 2013 για πρώτη φορά μετά από 20 χρόνια. Η κεφαλαιοποίηση των τραπεζών έχει ενισχυθεί σημαντικά. Η ανανεωμένη αξιοπιστία της Πορτογαλίας επιβεβαιώνεται από τους παράγοντες της αγοράς μέσω του χαμηλού κόστους χρηματοδότησης της χώρας. Οι αποδόσεις των μακροπρόθεσμων κρατικών ομολόγων έχουν μειωθεί στο 3,6%.

Η χώρα θα εξακολουθήσει να βρίσκεται σε ενισχυμένη εποπτεία έως ότου αποπληρωθεί το 75% τουλάχιστον του δανείου που έλαβε, ενώ ο ESM και το EFSF θα εποπτεύουν την διαδικασία αποπληρωμής μέχρι την εξόφλησή του. Οι προκλήσεις παραμένουν πέρα από το τέλος του προγράμματος. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να συνεχιστούν οι προσπάθειες μεταρρύθμισης, τόσο σε δημοσιονομικό όσο και σε διαρθρωτικό επίπεδο, για τη συνεχή μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και τη βελτίωση την αύξηση του ΑΕΠ.

Το παράδειγμα της Πορτογαλίας επιβεβαιώνει την εμπειρία άλλων χωρών της ζώνης του ευρώ ότι η οικονομική βοήθεια σε συνδυασμό με την εφαρμογή των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων πολιτικής είναι αποτελεσματική και επιτρέπει στις χώρες να ξαναγυρίσουν στην οικονομική ανάπτυξη και να αποκτήσουν ξανά πρόσβαση στις αγορές. (ESM, 2014)

4.5 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ

Όταν η Πορτογαλία ζήτησε την οικονομική στήριξη της ΕΕ το 2011 δεν υπήρχε ο ΕΜΣ ακόμη. Το 2010 είχε δημιουργηθεί ο EFSF ο οποίος μαζί με τον EFSM ανέλαβε την διεκπεραίωση της δανειακής σύμβασης για την ΕΕ. Από την άλλη πλευρά απαιτήθηκε και η συνεισφορά του ΔΝΤ. Πέρα από την οικονομική του συμμετοχή το ΔΝΤ προσέφερε και την τεχνική του βοήθεια καταρτίζοντας τους όρους και τις ρήτρες της συμφωνίας. Για τον λόγο αυτό συνάφθηκαν δύο μνημόνια τα οποία είχαν κοινούς όρους.

Η Πορτογαλία μέσω της οικονομικής βοήθειας είχε θέση ως στόχους τον περιορισμό τους ελλείματος του κρατικού προϋπολογισμού, την μείωση του εξωτερικού χρέους τις χώρας, της ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών και εξυγίανση της οικονομίας της. Τα μνημόνια προέβλεπαν τον περιορισμό του ελλείματος στο 5,9% του ΑΕΠ το 2011, στο 4,5% του ΑΕΠ το 2012 και στο 3% του ΑΕΠ το 2013. Στο πλαίσιο αυτό η χώρα δεσμεύτηκε να εξομαλύνει τις δημόσιες δαπάνες. Συγκεκριμένα για τις αμυντικές δαπάνες δεσμεύτηκε να αναθεωρήσει τον νόμο για τις δαπάνες αυτές, ώστε να επιβληθούν ανώτατα όρια, να μη αναληφθούν νέες δαπάνες και επιπλέον να μειωθεί το προσωπικό κατά 10% τουλάχιστον έως το 2014.

Οι παραπάνω δεσμεύσεις φαίνεται ότι αποτυπώνονται στις αμυντικές δαπάνες της χώρας. Την δεκαετία 2001 – 2010 οι δαπάνες αυξάνονταν συνεχώς με αποκορύφωμα το 2010 όπου έφτασαν στην μεγαλύτερη τιμή τους (1,9% του ΑΕΠ). Το έτος 2010 για την Πορτογαλία ήταν το έτος με τις υψηλότερες κρατικές δαπάνες. Μέχρι τότε οι δαπάνες για την Άμυνα δεν είχαν πέσει κάτω από 1,2% του ΑΕΠ. Το 2011 όμως έχουμε μία απότομη μείωση των δαπανών κατά 31% (από 1,9% σε 1,3% του ΑΕΠ). Το ίδιο έτος η Πορτογαλία προσφεύγει στην οικονομικοί στήριξη της ΕΕ και του ΔΝΤ.

Την υπό τα μνημόνια εποχή οι αμυντικές δαπάνες εξομαλύνονται και το 2014 φτάνουν στο 1% του ΑΕΠ μειούμενα επιπλέον κατά 30%. Η πορεία αυτή συνεχίζεται και μετά την επιτυχή έξοδο από τα μνημόνια το 2014 και το 2016 οι δαπάνες κυμαίνονται στο 0,8% του ΑΕΠ. Από το 2017 όμως παρουσιάζουν μία μικρή αυξητική τάση χωρίς όμως να ξεπερνούν το 1% του ΑΕΠ και καταγράφοντας επιπλέον 10% μείωση. Πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι από το 2011 και μετά μεταβάλλεται και η σχέση στρατιωτικών δαπανών προς τις αμυντικές δαπάνες. Στην προ μνημονίων εποχή οι στρατιωτικές δαπάνες αποτελούσαν το 99% των αμυντικών δαπανών ενώ το ποσοστό διαμορφώθηκε στο 90% την περίοδο 2011 – 2014 και στο 86% το 2017.

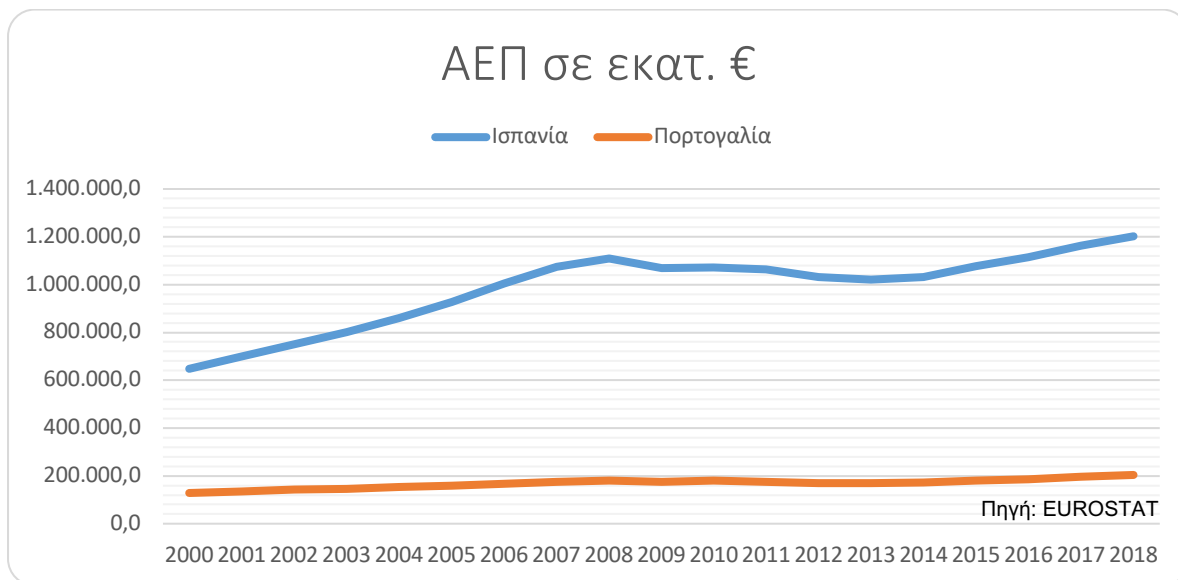
Από τα παραπάνω δεδομένα προκύπτει ότι οι Πορτογαλική κυβέρνηση κράτησε την υπόσχεσή της για περιορισμό των αμυντικών δαπανών. Τα μνημόνια που είχαν στόχο των περιορισμό των ελλειμάτων και του χρέους, επηρέασαν σημαντικά τις δαπάνες για την Άμυνα και ακόμη περισσότερο τις στρατιωτικές δαπάνες επιφέροντας μια μείωση που κατά μέσο όρο κυμαίνεται στο 31% ανάμεσα στην πρώτη και δεύτερη δεκαετία του 2000. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι από το 2017 και μετά οι αμυντικές δαπάνες αρχίζουν να εμφανίζουν αυξητική τάση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΙΣΠΑΝΙΑ VS ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

Οι δύο αυτές χώρες έχουν ομοιότητες αλλά και διαφορές πέρα από αυτές που αφορούν πως η καθεμία επηρεάστηκε από την παγκόσμια οικονομική κρίση, πως και πότε προσέφυγε στην οικονομική στήριξη της ΕΕ ή του ΔΝΤ και πόσο επηρεάστηκε από την εφαρμογή των μνημονίων συμφωνίας με του πιστωτές τους. Και οι δύο χώρες είναι κράτη μέλη της ΕΕ, της Ευρωζώνης και της συνθήκης Σένγκεν και του ΝΑΤΟ.

Η ισχυρή παγκόσμια αυτοκρατορία της Ισπανίας του 16ου και 17ου αιώνα έδωσε τα ινία του ελέγχου των θαλασσών στην Αγγλία. Η αποτυχία να ακολουθήσει τις εμπορικές και βιομηχανικές επαναστάσεις οδήγησε τη χώρα να υποχωρήσει πίσω από τη Βρετανία, τη Γαλλία και τη Γερμανία στην οικονομική και πολιτική ισχύ. Η χώρα έχει αντιμετωπίσει αυξημένη εγχώρια αναταραχή τα τελευταία χρόνια λόγω του κινήματος της ανεξαρτησίας της Καταλονίας. (Central Intelligence Agency (CIA), 2019)

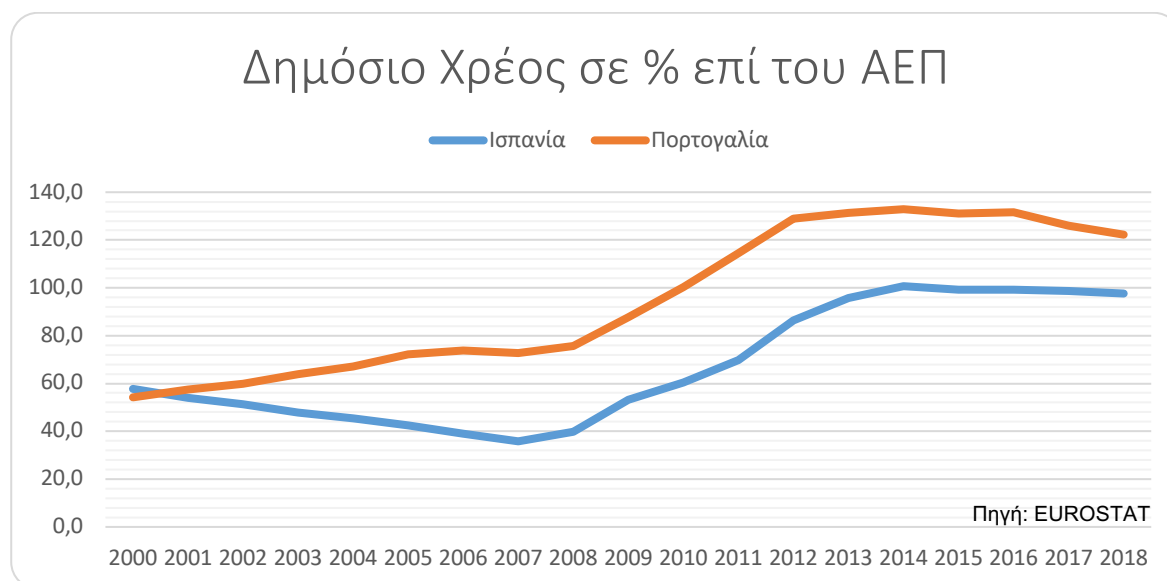

Διάγραμμα 23: ΑΕΠ Ισπανίας και Πορτογαλίας για τα έτη 2000 έως 2018 σε εκατ. €.

Οι σημαντικότεροι τομείς της ισπανικής οικονομίας είναι το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, οι μεταφορές, οι υπηρεσίες στέγασης και εστίασης καθώς και η βιομηχανία. Το εμπόριο εντός της ΕΕ αντιπροσωπεύει το 66% των ισπανικών εξαγωγών. Όσον αφορά τις εισαγωγές, το 58 % προέρχεται από κράτη μέλη της ΕΕ. Το ΑΕΠ της χώρας

για το 2018 διαμορφώθηκε στα 1,2 τρις € και το εξωτερικό χρέος της χώρας διαμορφώνεται στα 97,6% το ΑΕΠ. Σήμερα είναι η τέταρτη μεγαλύτερη οικονομία της ευρωζώνης. (ΕΕ, 2019)

Μετά την ακμή της ως παγκόσμια ναυτική δύναμη κατά τον 15ο και 16ο αιώνα, η Πορτογαλία έχασε μεγάλο μέρος του πλούτου και της ισχύος της με την καταστροφή της Λισαβόνας από σεισμό του 1755, από τους Ναπολεόντειους πολέμους και την ανεξαρτησία της Βραζιλίας, της πλουσιότερης αποικίας της 1822. (Central Intelligence Agency (CIA), 2019)

Διάγραμμα 24: Δημ. Χρέος Ισπανίας και Πορτογαλίας για τα έτη 2000 έως 2018 ως % του ΑΕΠ.

Το 2018 οι σημαντικότεροι τομείς της πορτογαλικής οικονομίας ήταν το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, οι μεταφορές, οι υπηρεσίες στέγασης και εστίασης, καθώς και η βιομηχανία. Το εμπόριο εντός της ΕΕ αντιπροσωπεύει το 76% των πορτογαλικών εξαγωγών. Όσον αφορά τις εισαγωγές, το 76% προέρχεται από κράτη μέλη της ΕΕ. Το ΑΕΠ της χώρα για το 2018 διαμορφώθηκε στα 203,8 δις € και το εξωτερικό χρέος της χώρας διαμορφώνεται στα 122,2% το ΑΕΠ. Σήμερα είναι η δέκατη πέμπτη οικονομία της ευρωζώνης. (ΕΕ, 2019)

5.1. ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ

Και οι δύο χώρες ήταν θύματα της μετάδοσης τη οικονομική κρίσης που είχε ξεσπάσει στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, με την κατάρρευση των στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ το 2008. Αυτή η κρίση «μεταδόθηκε» στην Ευρώπη το 2010. Οι χώρες εκείνες είχαν αφήσει τα δημοσιονομικά τους ελλείματα και το εξωτερικό τους χρέος να διογκωθούν ενώ παράλληλα τα τραπεζικά τους συστήματα λειτουργούσαν υπό χαλαρή εποπτεία άρχισαν σταδιακά να χάνουν της φερεγγυότητά τους. Στην περίπτωση της Ισπανίας και της Πορτογαλίας, οι αγορές άρχισαν να δυσπιστούν και να απαιτούν υψηλότερα επιτόκια για να τις δανείσουν γεγονός που έκανε το δανεισμό τους από τις αγορές ασύμφορο ή απαγορευτικό. Προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις στράφηκαν στην οικονομική υποστήριξη που παρείχε η ΕΕ στις χώρες της ευρωζώνης μέσω μηχανισμών και ταμείων στήριξης. Πρώτη προσέφυγε η Πορτογαλία το 2011 και ακολούθησε η Ισπανία το 2012.

Κοινός παρονομαστής και στις δύο χώρες ο τραπεζικός τους τομέας πέρα από τις υπόλοιπες δημοσιονομικές στρεβλώσεις που αντιμετώπιζαν. Ο τραπεζικός τομέας και των δύο χωρών είχε παρόμοια προβλήματα με τον αμερικανικό. Η σημαντική έκθεση στους τομείς των ακινήτων και των κατασκευών έχει διαβρώσει την εμπιστοσύνη των επενδυτών και των καταναλωτών. Με εξαίρεση μερικά μεγάλα πιστωτικά ιδρύματα, οι τράπεζες έχασαν την πρόσβαση στις αγορές χρηματοδότησης με προσιτούς όρους. Οι τράπεζες έχουν εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την αναχρηματοδότησή τους από τους ευρωπαϊκούς μηχανισμούς. Επιπλέον, η δανειοληπτική τους ικανότητα περιορίστηκε σε μεγάλο βαθμό από την επίδραση των υποβαθμισμένων τους από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης.

Αφού κατέφυγαν στους ευρωπαϊκούς μηχανισμούς στήριξης για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις και τα προβλήματα των οικονομιών απαιτήθηκε να παραμείνουν υπό το καθεστώς μνημονίου για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Την χρονική αυτή περίοδο υπό το μνημόνιο οι χώρες θα έπρεπε να τηρήσουν με τους όρους και τους στόχους που είχαν τεθεί από τις συμφωνίες που είχαν υπογραφεί, να εξυγιάνουν την οικονομία τους. Παράλληλα ελέγχονται η πρόοδος των

μεταρρυθμίσεων από τους πιστωτές ώστε να γίνονται οι απαραίτητες διορθωτικές κινήσεις ή ακόμη να επιβληθούν μέτρα στις χώρες.

Και οι δύο κατάφεραν να τερματίσουν στο προβλεπόμενο χρονικό διάστημα. Η έξοδος τους έγινε με επιτυχία, γεγονός που επιβεβαιώνεται αλλαγή στην τάση των μακροοικονομικών μεγεθών των χωρών. Ενώ πριν είσοδο στα μνημόνια τα εν λόγω μεγέθη παρουσίαζαν αρνητικές τιμές, αυτή η τάση άρχισε να εξομαλύνεται κατά τη διάρκεια των μεταρρυθμίσεων, ενώ με την έξοδο η τάση είχε αντιστραφεί. Η επιτυχής έξοδος υποδηλώνει επίσης ότι οι μηχανισμοί που άρχισε να αναπτύσσει η ΕΕ από το 2010, όπως ο EFSF και αργότερα ο EFSM εξυπηρετούν τους στόχους επιτυχώς. Παρόλο που όταν η Ισπανία και η Πορτογαλία προσέφυγαν σε αυτούς ήταν σε πρώιμο στάδιο, κατάφεραν να στηρίξουν τις δύο χώρες, μέσα σε αυτές ήταν και η Ελλάδα, να ξεπεράσουν τις συνέπειες της διεθνούς οικονομικής κρίσης του 2008. Αυτό επίσης πιστοποιείται και από της θετικές αναφορές των χωρών στους μηχανισμούς αυτούς, που υπογραμμίζουν ότι στο μέλλον οι στήριξη του ΕΜΣ θα είναι πολύτιμή για την βοήθεια χωρών που δεν θα μπορούν να χρηματοδοτηθούν από τις αγορές.

Βέβαια παρά την επιτυχή έξοδο σύμφωνα με το ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 472/2013 (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2013) οι χώρες που ζητούν ή λαμβάνουν χρηματοδοτική συνδρομή από ένα ή περισσότερα άλλα κράτη μέλη ή τρίτες χώρες, τον EFSF, τον EFSM, τον ΕΜΣ ή άλλο σχετικό διεθνή χρηματοπιστωτικό οργανισμό, όπως το ΔΝΤ τίθενται υπό εποπτεία. Τα κράτη μέλη παραμένουν υπό εποπτεία μετά το πρόγραμμα εφόσον δεν έχει εξοφληθεί τουλάχιστον το 75% της χρηματοδοτικής συνδρομής που έχει ληφθεί από τους παραπάνω μηχανισμούς. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, μετά από πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μπορεί να παρατείνει τη διάρκεια της άσκησης εποπτείας μετά το πρόγραμμα σε περίπτωση που εξακολουθεί να υπάρχει κίνδυνος για τη δημοσιονομική βιωσιμότητα του κράτους μέλους.

5.2. ΔΙΑΦΟΡΕΣ

Μία σημαντική διαφορά μεταξύ των προγραμμάτων των δύο χωρών ήταν η μεν Ισπανία υπέγραψε ένα μνημόνιο συμφωνίας με την ΕΕ, ενώ η δε Πορτογαλία υπέγραψε δύο μνημόνια συμφωνίας, ένα με την ΕΕ και ένα με το ΔΝΤ. Πιο

συγκεκριμένα η Ισπανία έλαβε την οικονομική στήριξη από τον ΕΜΣ το 2012, και αυτό γιατί ο ΕΜΣ είχε ήδη ενεργοποιηθεί το ίδιο έτος. Το ύψος την οικονομικής βοήθειας ενώ είχε υπολογιστεί αρχικά στα 100 δις € τελικά ανήλθε στα 41,3 δις €. Η Πορτογαλία αντίθετα έλαβε οικονομική στήριξη το 2011 από δύο πιστωτές τον ΕFSF και το ΔΝΤ. Το συνολικό ύψος της ήταν 78 δις €, η οποία αποτελούνταν από 52 δις € από τον ΕFSF και 26 δις € από το ΔΝΤ. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο για την Πορτογαλία υπεγράφησαν δύο μνημόνια συμφωνίας, ένα για κάθε πιστωτή, με κοινούς όμως όρους.

Άλλη σημαντική διαφορά είναι το γεγονός ότι το μνημόνιο της Ισπανία αφορούν έναν συγκεκριμένο τομέα της οικονομία, αυτό της Πορτογαλίας αφορούσε συνολικά την οικονομία της χώρας. Το πακέτο βοήθειας του ΕΜΣ για την Ισπανία ήταν διαφορετικό από εκείνο άλλων χωρών του προγράμματος. Τα χρήματα χρησιμοποιήθηκαν για έναν μόνο σκοπό, την αναδιάρθρωση του τραπεζικού της χώρας. Γι' αυτό τα κεφάλαια χορηγήθηκαν στην ισπανική κυβέρνηση και όχι απευθείας στις τράπεζες.

Το πρόγραμμα της Πορτογαλίας ήταν πιο σύνθετο. Ειδικότερα, το πρόγραμμα περιλαμβάνει μεταρρυθμίσεις της αγοράς εργασίας, του δικαστικού συστήματος, των βιομηχανιών δικτύου και των τομέων της αγοράς κατοικίας και των υπηρεσιών. Συμπεριλάμβανε, μια αξιόπιστη και ισορροπημένη στρατηγική δημοσιονομικής εξυγίανσης, η οποία θα στηρίζεται σε διαρθρωτικά δημοσιονομικά μέτρα και σε βελτιωμένο δημοσιονομικό έλεγχο στις συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα και στις κρατικές επιχειρήσεις και τέλος τον τραπεζικό τομέα.

Αυτό είναι και ο λόγος για το οποίο το πρόγραμμα της Ισπανίας διάρκεσε μόνο 18 μήνες ενώ το πρόγραμμα της Πορτογαλία πήρε τρία χρόνια. Πιο συγκεκριμένα το ισπανικό πρόγραμμα ήταν το συντομότερο από τα προγράμματα του ΕΜΣ και επιπλέον ολοκληρώθηκε νωρίτερα απ' ότι προβλέπονταν αρχικά όπως και το κεφάλαιο που απαιτήθηκε ήταν μικρότερο. Το πορτογαλικό όμως πρόγραμμα διάρκεσε πάνω από τρία χρόνια καθώς ήταν όπως είδαμε πιο σύνθετο και περιλάμβανε και μέτρα το δημοσιονομικό έλλειμα της χώρας όπως και το εξωτερικό της χρέος. Τέτοιου είδους μεταρρυθμίσεις γίνονται σταδιακά και η δημοσιονομική προσαρμογή είναι μια χρονοβόρα και σύνθετη διαδικασία. Όπως προαναφέρθηκε η Πορτογαλία

μεταρρύθμιση αρχικά το σύνολο της οικονομίας, στην συνέχεια να ελέγξει τις κρατικές δαπάνες ώστε να περιορίσει τους ελλειμματικούς της προϋπολογισμούς και παράλληλα να μειώσει το εξωτερικό της χρέος.

Στον τομέα των αμυντικών δαπανών οι κατάσταση για τις δύο χώρες είναι εντελώς διαφορετική και δεν παρουσιάζει καμία ομοιότητα. Όπως είδαμε στο κεφάλαιο της κάθε χώρα η επίδραση του μνημονίου στις αμυντικές δαπάνες ήταν διαφορετική. Από την σύγκριση δε των δύο περιπτώσεων προκύπτει ότι όσο μεγαλύτερη είναι η επέμβαση ή καλύτερα η ανάγκη για ευρύτερες αλλαγές στην οικονομία τόσο περισσότερο βάλλονται και οι δαπάνες.

Η Ισπανία για παράδειγμα φαίνεται να επηρεάστηκαν ελάχιστα από το μνημόνιο της αλλά μη μικρή μείωση, για σύντομο χρονικό διάστημα μάλλον ωφελείται στην οικονομική ύφεση στην οποία βυθίστηκε η χώρα ως αποτέλεσμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008. Αντίθετα η Πορτογαλία η οποία δεσμεύτηκε να εξυγιάνει ολιστικά την οικονομία της και να περιορίσει γενικά τις κρατικές δαπάνες, δεν μπόρεσε να αφήσει τις δαπάνες για την Άμυνα ανεπηρέαστες. Τα δεδομένα αποκαλύπτουν ότι τα μνημόνια της Πορτογαλίας ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό για πτώση των αμυντικών δαπάνες.

Ειδικότερα για την Πορτογαλία μπορούμε να πούμε ότι η μείωση των αμυντικών δαπανών επηρέασε σημαντικά και τις στρατιωτικές δαπάνες οι οποίες συρρικνώθηκαν περαιτέρω. Αυτό το φαινόμενο δεν παρουσιάστηκε στις στρατιωτικές δαπάνες τις Ισπανίας οι οποίες διατήρησαν την ποσόστωσή τους ως μέρος των αμυντικών δαπανών.

Μια άλλη σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο χωρών αφορά το αν η χώρα ανέλαβε κάποια δέσμευση που να αφορά τις αμυντικές δαπάνες. Κάτι τέτοιο δεν συνέβη με την Ισπανία. Το μνημόνιο της μπορεί να περιλάμβανε κάποια μέτρα εξυγίανσης των δημοσιονομικών της, αλλά περιορίζονταν στον τραπεζικό της τομέα. Από την άλλη πλευρά τα εκτεταμένα μέτρα περιορισμού των δημοσιονομικών δαπανών δεν της επέτρεψε να αφήσει εκτός της αμυντικές δαπάνες. Η χώρα δεσμεύτηκε στο μνημόνιο της να θέσει όρια στις δαπάνες αυτές.

Η μεμονωμένη έρευνα για κάθε χώρα ξεχωριστά μας οδηγεί στο να εξάγουμε τα συμπεράσματά μας για την επίδραση των μνημονίων συμφωνίας στις δαπάνες των χωρών. Η σύγκριση όμως μεταξύ των δύο μας οδηγεί σε επιπλέον συμπεράσματα για το πως τα μνημόνια συμφωνίας που υπόγραψαν οι χώρες με τους πιστωτές τους, προκειμένου να λάβουν την απαραίτητη για αυτές οικονομική στήριξη, επιδρούν στις αμυντικές τους δαπάνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στα προηγούμενα κεφάλαια εξετάσαμε δύο από τις πέντε χώρες²⁰ από τις οποίες κατέφυγαν στους μηχανισμούς που ανέπτυξε η ΕΕ για να υποστηρίξει τα κράτη μέλη στην αντιμετώπιση εσωτερικών ή εξωτερικών οικονομικών κρίσεων. Οι πέντε συνολικά περιπτώσεις των χωρών, ακόμα και εξεταζόντουσαν όλες, είναι μικρός αριθμός για να μας δώσουν γενικευμένα αποτελέσματα. Επίσης η διαφορετικότητα της κάθε περίπτωσης δυσκολεύει ακόμη περισσότερο την εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων σχετικά με τους μηχανισμούς στήριξης, τα μνημόνια συμφωνίας και τα αποτελέσματα που έχει η εφαρμογή αυτών.

Αρχικά είδαμε τι προβλέπει η ΕΕ το πλαίσιο της κοινή ευρωπαϊκής οικονομικής πολιτικής και άμυνας και πως αυτές μπορούν να επηρεάζουν τους προϋπολογισμούς και τις αμυντικές δαπάνες των χωρών. Στην συνέχεια εξετάσαμε τι προβλέπει το ΝΑΤΟ για τις δαπάνες τις Άμυνας των κρατών μελών του. Ακολουθώντας εξετάσαμε για κάθε χώρα ξεχωριστά τι πορεία ακολούθησαν οι αμυντικές τους δαπάνες μέχρι το 2017 όπου διατίθενται αναλυτικά δεδομένα από την EUROSTAT. Μελετήθηκαν τα μνημόνια συμφωνίας των χωρών με τους πιστωτές τους προκειμένου να εξετασθεί αν περιλαμβάνουν όρους και περιορισμούς για τις δαπάνες. Τέλος μελετήθηκαν κείμενα και αναφορές που ήταν διαθέσιμα από τα ίδια τα κράτη ή άλλους διεθνείς οργανισμούς για να ελεγχθεί αν περιλάμβαναν αξιολογήσεις και αναφορές που να αφορούν την επίδραση των ληφθέντων οικονομικών μέτρων στις εν λόγω δαπάνες. Επίσης η σύγκριση μεταξύ των περιπτώσεων της Ισπανίας και της Πορτογαλίας μας οδήγησε σε επιπλέον συμπεράσματα για τις πιθανές επιδράσεις των μνημονίων στις δαπάνες.

Επίσης ένα σημαντικό ζήτημα είναι αυτό που αφορά τη σχέση μεταξύ ανάπτυξης και αμυντικών δαπανών. Το ζήτημα αυτό μας ενδιαφέρει καθώς θα μας χρησιμεύσει ως εργαλείο για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε πόσο σημαντική είναι αυτή η σχέση για την οικονομία μιας χώρας και κατά πόσο

²⁰ Οι χώρες που συμμετείχαν σε προγράμματα στήριξης του ΕΜΣ και των οργανισμών πριν από αυτόν είναι η Ιρλανδία, η Πορτογαλία, η Ελλάδα, η Ισπανία και η Κύπρος.

συνεισφέρει στην ανάπτυξη ή την ύφεσή της. Θα μπορέσουμε να αξιολογήσουμε εάν αυτή η σχέση είναι μία θετική ή αρνητική παράμετρος στην εξυγίανση μίας οικονομίας. Θα μπορούσε ευκολά να πει κάποιος πως μία οικονομία που στηρίζεται στην αμυντική της βιομηχανία και γι' αυτό το λόγο αυτοχρηματοδοτείται από το κράτος, βοηθάει στην ανάπτυξή της οικονομίας αυτής. Όμως τα πράγματα δεν είναι ακριβώς έτσι.

Το θέμα απασχολεί τους μελετητές, οι οποίοι επί χρόνια εξετάζουν τις οικονομίες μικρών ή μεγάλων χωρών προκειμένου να προσδιορίσουν αν υπάρχει κάποια σταθερή σχέση μεταξύ αυτών των δύο παραγόντων. Η μελέτη εκατοντάδων περιπτώσεων ανά τον κόσμο δεν έχει δώσει σαφή και ξεκάθαρα αποτελέσματα. Τα αποτελέσματα εξαρτώνται από την χώρα, την οικονομία και την ήπειρο στην οποία αναφέρονται. Όσον αφορά τη Ευρώπη όπου ανήκουν και οι χώρες που εξετάζουμε, οι μελέτες οδηγούν στο συμπέρασμα ότι:

«Οι αμυντικές δαπάνες δεν έχουν θετικό αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη και είτε έχουν αρνητικό είτε καθόλου αποτέλεσμα.»

(Dunne & Nikolaidou, 2011)

6.1 ΙΣΠΑΝΙΑ

Ξεκινώντας από την πρώτη χώρα που εξετάστηκε στο κεφάλαιο 3, την Ισπανία το πρώτο που συμπεραίνουμε είναι ότι το μνημόνιο που υπογράφηκε μεταξύ και της χώρας και του ΕΜΣ:

- Επικεντρώνεται πρωτεύοντος στην διάσωση και την εξυγίανση του τραπεζικού της τομέα, ο οποίος επλήγη από την διεθνή οικονομική κρίση και την κατάρρευση της αγοράς ακινήτων. Δευτερευόντως βέβαια περιλάμβανε και μέτρα για το περιορισμό του δημοσιονομικού ελλείματος ώστε η χώρα να συγκλίνει με τους κανόνες της ΕΕ για το υπερβολικό έλλειμα.

- Δεν περιλαμβάνει συγκεκριμένους περιορισμούς που να αφορούν τις αμυντικές δαπάνες.

- Οι δαπάνες της κυμαίνονται περίπου στο 1% του ΑΕΠ, ποσοστό το οποίο είναι κάτω από το ελάχιστο 2% που προβλέπει το ΝΑΤΟ.

- Δεν προκύπτει από κάπου ότι η χώρα δεσμεύτηκε να μειώσει αυτή την κατηγορία των δαπανών. Το μνημόνιο περιλαμβάνει μόνο του στόχους που αφορούν το περιορισμό του δημοσιονομικού ελλείματος.

- Δεν συναντάμε καμία ρήτρα αιρεσιμότητας που να αφορά τις δαπάνες για την Άμυνα. Βέβαια στην περίπτωση της Ισπανίας κάτι τέτοιο εκτιμάται πως δεν ήταν απαραίτητο καθώς το μνημόνιό της αφορά πρωτίστως το τραπεζικό της τομέα.

Από τις λοιπές εκθέσεις και αναφορές που αφορούν την περίοδο του μνημονίου και τη έξοδο από αυτό:

- Δεν προκύπτουν αρνητικές αναφορές για τον ΕΜΣ ή το Μνημόνιο Συμφωνίας. Αντιθέτως μάλιστα υπάρχουν θετικές αναφορές για την στήριξη που παρέχει στις χώρες της Ευρωζώνης ο ΕΜΣ.

- Δεν υφίσταται αναφορά ή ένδειξη αρνητικής επίδρασης στις αμυντικές δαπάνες ή στην επιχειρησιακή ικανότητα των ΕΔ της χώρας.

Ακολούθως παρακολουθήσαμε τη πορεία των αμυντικών και στρατιωτικών δαπανών, σε συνδυασμό με την πορεία του ΑΕΠ της χώρας, για μία περίοδο δεκατέσσερα ετών. Η περίοδο αυτή καλύπτει μία δεκαετία πριν την υπογραφή του μνημονίου συμφωνίας και φτάνει ως το 2017. Η μελέτη των δαπανών αυτών παράλληλα με το ΑΕΠ είναι απαραίτητη καθώς οι εν λόγω δαπάνες καθαρίζονται ως ποσοστό του ΑΕΠ. Από την μελέτη αυτή συμπεραίνουμε ότι:

- Την περίοδο 2003 – 2010 οι δαπάνες για την άμυνα και τις ΕΔ ακολουθούν την ανοδική πορεία της αναπτυσσόμενης οικονομίας.

- Το 2011 με την έναρξη της ύφεσης και αυτές παρουσιάζουν αισθητή κάμψη.

- Με την έξοδο από το μνημόνιο το 2013 έχουμε την αντιστροφή της πτωτικής τάσης.

- Οι αμυντικές δαπάνες όμως, από το 2013 και μετά, δεν ακολουθούν την σταθερή αύξηση του ΑΕΠ της χώρας αλλά δείχνουν να σταθεροποιούνται.
- Οι αμυντικές δαπάνες δεν θα ξεπεράσουν ξανά τις προ ύφεσης τιμές τους.
- Η σχέση μεταξύ αμυντικών και στρατιωτικών δαπανών κατά την περίοδο 2003 – 2017 δεν παρουσίασε αξιόλογη μεταβολή γεγονός που δείχνει ότι δεν επηρεάστηκαν αρνητικά η στρατιωτικές δαπάνες.

Τα παραπάνω συμπεράσματα μας οδηγούν εκτίμηση ότι:

Οι αμυντικές δαπάνες της Ισπανίας επηρεάστηκαν ελαφρά από την οικονομική ύφεση στην οποία παρασύρθηκε η χώρα το 2011 και όχι τόσο από το μνημόνιό της με τον ΕΜΣ.

6.2 ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

Περνώντας στη δεύτερη χώρα που εξετάστηκε στο κεφάλαιο 4, την Πορτογαλία, δεν καταλήγουμε στα ίδια συμπεράσματα καθώς παρά το γεγονός ότι και εδώ η παγκόσμια κρίση έφερε τα προβλήματα στην οικονομία της, αυτά ήταν ευρύτερα και σοβαρότερα από αυτά της Ισπανίας. Έτσι λοιπόν για την συμφωνία της Πορτογαλία συμπεραίνουμε τα παρακάτω:

- Η Πορτογαλία έλαβε δάνειο από δύο πιστωτές, την ΕΕ μέσω EFSF και EFSM και από το ΔΝΤ. Για το λόγο αυτό υπέγραψε δύο μνημόνια συμφωνίας. Οι ειδικοί όροι οικονομικής πολιτικής είναι κοινοί και για τα δύο μνημόνια.
 - Τα μνημόνιά της αφορούν γενικότερα την οικονομία της χώρα και περιλαμβάνουν μέτρα για την μείωση του εξωτερικού δημόσιου χρέους και του δημοσιονομικού ελλείμματος, την μεταρρύθμιση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας μέσω διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.
 - Στο μνημόνιο του ΔΝΤ υπάρχει σαφή δέσμευση της Πορτογαλίας για τις αμυντικές δαπάνες. Σύμφωνα με αυτή η χώρα συναίνει να καθορίσει ένα ανώτατο όριο
-

στις αμυντικές δαπάνες, να μην αναλάβει καμία ανάληψη νέων αμυντικών δαπανών και τέλος να μειώσει το προσωπικό που απασχολείται στην Άμυνα κατά 10% τουλάχιστον.

- Παρά την παραπάνω δέσμευση δεν περιλαμβάνεται κάποια ρήτρα αιρεσιμότητας που να αφορά τους περιορισμούς στις αμυντικές δαπάνες.

Ακολούθως παρακολουθήσαμε τη πορεία των αμυντικών και στρατιωτικών δαπανών, σε συνδυασμό με την πορεία του ΑΕΠ της χώρας, για μία περίοδο δεκαέξι ετών. Η περίοδο αυτή καλύπτει μία δεκαετία πριν την υπογραφή του μνημονίου συμφωνίας και φτάνει ως το 2017. Η μελέτη των αμυντικών δαπανών έγινε σε τρεις περιόδους για την Πορτογαλία και συμπεραίνουμε ότι:

- Την πρώτη περίοδο πριν τα μνημόνια (2001 – 2011), αρχικά ακολουθούν μια ανοδική πορεία μέχρι το 2010.

- Το 2011 παρουσιάζουν μεγάλη πτώση που αγγίζει το 36%.

- Εντός των μνημονίων (2011 - 2014) οι αμυντικές δαπάνες εξομαλύνονται.

- Η ψαλίδα μεταξύ αμυντικών και στρατιωτικών δαπανών ανοίγει, με τις στρατιωτικές δαπάνες να χάνουν έδαφος.

- Οι αμυντικές δαπάνες παραμένουν κάτω από ελάχιστο όριο του 2% του ΑΕΠ που ορίζει το ΝΑΤΟ για τα κράτη μέλη. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι από το 2017 και μετά οι αμυντικές δαπάνες αρχίζουν να εμφανίζουν αυξητική τάση.

Από τα παραπάνω συμπεράσματα προκύπτει ότι:

Τα μνημόνια με την ΕΕ και το ΔΝΤ επηρέασαν σημαντικά τις αμυντικές δαπάνες της Πορτογαλίας και ακόμη περισσότερο τις στρατιωτικές της δαπάνες.

6.3 ΚΟΙΝΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την σύγκριση των δύο χωρών προκύπτουν κάποιες ομοιότητες που μας οδηγούν σε κάποια κοινά συμπεράσματα. Βέβαια, όπως αναφέρθηκε και στην αρχή

του κεφαλαίου, λόγω που μικρού αριθμού των χωρών που έχουν κάνει χρήση των μηχανισμών στήριξης της ΕΕ τα συμπεράσματα μας:

Δεν μπορεί να γενικευτούν και αφορούν την κάθε χώρα ξεχωριστά.

Οι ρήτρες αιρεσιμότητας (conditionality) είναι ένα σημαντικό τμήμα του κάθε μνημονίου συμφωνίας. Όσον αφορά τις αμυντικές δαπάνες συμπεραίνουμε πως:

- Στις ρήτρες αιρεσιμότητας δεν συναντάμε κάποιες που να αναφέρεται στις αμυντικές δαπάνες όπως γίνεται με άλλους οικονομικούς τομείς των χωρών. Αυτό βέβαια δεν αφορά τόσο πολύ την Ισπανία όπου η συμφωνία αφορούσε τον τραπεζικό της τομέα. Όμως ακόμη και για την Πορτογαλία που δεσμεύτηκε να μειώσει τις αμυντικές της δαπάνες δεν συναντάμε επίσης κάποια σχετική ρήτρα.

Αυτό δηλώνει ότι η ΕΕ και το ΔΝΤ δεν έχουν πρόθεση, άμεσα τουλάχιστον, να περιορίζουν απόλυτα και αυστηρά τις χώρες στο ευαίσθητο τομέα της Εθνικής Ασφάλειας και της Άμυνας. Μια τέτοια ενέργεια θα είχε συνέπειες που ξεπερνούν την οικονομία μίας χώρας, καθώς επηρέαζαν την ήπια και σκληρή ισχύ της. Κατά συνέπεια θα μπορούσαν να επηρεάσουν την επιρροή της και να αλλάξουν τις γεωπολιτικές ισορροπίες μια περιοχής. Κάτι τέτοιο θα ήταν πολύ σοβαρό για μία χώρα οι οποία ακολουθεί μία στρατηγική που στηρίζεται στην αποτροπή μέσω της στρατιωτικής ισχύος αφού θα μπορούσε δυνητικά να αποδυναμώσει την στρατιωτική ισχύ. Μια τέτοια ενέργεια θα μπορούσε να θεωρηθεί προσπάθεια επέμβασης στην πολιτική μιας κυρίαρχης χώρας.

Μια τέτοια προσπάθεια θα δημιουργούσε περισσότερα προβλήματα από αυτά που προσπαθεί να επιλύσει. Οι εμπλεκόμενοι διεθνείς οργανισμοί θα ήταν δυνατό να κατηγορηθούν ότι εκμεταλλευόμενοι την οικονομική τους ισχύ, προσπαθούν να επέμβουν πολιτικά και να επηρεάσουν τις γεωπολιτικές ισορροπίες της περιοχής ώστε να προωθηθούν τα συμφέροντα δυνάμεων που δραστηριοποιούνται εντός αυτών. Κάτι τέτοιο θα έπληττε την αξιοπιστία και την φερεγγυότητα αυτών τους. Η ανατροπή των ισορροπιών σε μία περιοχή θα μπορούσε να δημιουργήσει αποσταθεροποιητικές

τάσεις και οδηγήσει σε μια περιφερειακή πολιτική κρίση που θα είχε πολύ σοβαρότερες συνέπειες απ' ότι μία περιφερειακή οικονομική κρίση.

Αν επηρεάζονταν η ασφάλεια μιας χώρας θα ήταν για αυτή πιο δύσκολο να δεχθεί να εισέλθει σε ένα τέτοιο πρόγραμμα. Επιπλέον για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες ασφάλειάς της, θα μπορούσε να απαιτήσει από τους ίδιους οργανισμούς ή άλλου αμυντικούς, να καλύψουν τα έλλειμμα ασφαλείας που θα προκύψει. Βέβαια ακόμη και αν αυτοί οι οργανισμοί ή κάποιοι άλλοι είχαν αυτή την δυνατότητα αυτή, όπως πχ η ΕΕ και το ΝΑΤΟ, μπορεί να ήταν απρόθυμοι για πολλούς λόγους να την παρέξουν. Επίσης, όσον αφορά τα κράτη μέλη του ΝΑΤΟ, μια τέτοια ρήτρα θα έρχονταν σε αντίθεση και με την πολιτική περί αμυντικών δαπανών του ΝΑΤΟ, που θέτει ελάχιστο όριο για τις δαπάνες αυτές το 2% του ΑΕΠ για κάθε κράτος μέλος. Είναι κατανοητό λοιπόν πως μια τέτοια ρήτρα θα δημιουργούσε πολλά προβλήματα και θα δυσχέραινε την επίτευξη μίας συμφωνίας καθώς αυτές θα ξεπερνούσαν τα όρια της οικονομία και θα επηρέαζαν τυχόν εύθραυστες ισορροπίες στην εκάστοτε περιοχή.

Όσον αφορά την έξοδο από τα μνημόνια από της αναφορές του ΕΜΣ και τα σχετικά οικονομικά δεδομένα συμπεραίνουμε πως:

Και οι δύο χώρες εξήλθαν επιτυχώς από τα μνημόνια.

Ακόμα και πριν την έξοδό τους από τα μνημόνια οι οικονομίες των χωρών είχαν αρχίσει να δείχνουν θετικά δείγματα. Το ΑΕΠ των χωρών παρουσίαζε σταθερή άνοδο, τα δημοσιονομικά ελλείμματά τους προσέγγιζαν τους στόχους που έχει θέσει η ΕΕ για χώρες της Ευρωζώνης, ενώ το εξωτερικό τους χρέος τους ακολουθούσε πτωτική πορεία. Οι προβληματικοί τους τομείς είχαν αρχίσει να ξεπερνούν τα αρχικά τους προβλήματα. Φαίνεται λοιπόν ο ΕΜΣ και οι προκάτοχοί του πέτυχαν τους στόχους, τουλάχιστον στην περίπτωση της Ισπανία και της Πορτογαλίας.

Βέβαια παρά την επιτυχή έξοδο οι χώρες που ζητούν ή λαμβάνουν χρηματοδοτική συνδρομή απο τον EFSF, τον EFSM, τον ΕΜΣ ή το ΔΝΤ τίθενται υπό εποπτεία. Παραμένουν υπό εποπτεία μετά το πρόγραμμα εφόσον δεν έχει εξοφληθεί τουλάχιστον το 75% της χρηματοδοτικής συνδρομής που έχει ληφθεί από τους παραπάνω

μηχανισμούς. Η περίοδο αυτή μπορεί να παραταθεί μετά το πρόγραμμα σε περίπτωση που εξακολουθεί να υπάρχει κίνδυνος για τη δημοσιονομική βιωσιμότητα της χώρας.

Παρόλα αυτά όπως συμβαίνει με όλους τους τομείς μιας οικονομίας εν καιρώ ύφεσης ή κρίσης, αντιμετωπίζουν και αυτοί προβλήματα. Με παρόμοιο τρόπο λοιπόν προκύπτει ότι:

Εμμέσως και όχι αμέσως οι αμυντικές δαπάνες μια χώρας θα επηρεαστούν αρνητικά.

Στην περίπτωση που μία χώρα παρουσιάζει υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείμματα ή εξωτερικό δημόσιο χρέος είναι δεδομένο ότι θα προβεί δραστικές περικοπές στις δαπάνες της, προσπαθώντας να μην επηρεάσει αρνητικά την ανάπτυξη της, ενώ παράλληλα θα προσπαθήσει να αυξήσει τα έσοδά της.

Στο πλαίσιο της μείωσης των δαπανών, περικοπές είναι δυνατόν να εφαρμοσθούν σε πολλούς οικονομικούς τομείς. Ανάλογα με τις προτεραιότητες κάθε κυβερνήσεις ακολουθείται μία στρατηγική περικοπών σε συγκεκριμένους τομείς. Ο τομέας της Άμυνας μπορεί να αποτελέσει έναν τέτοιο τομέα καθώς είναι ένας τομέας στον οποίο οι περικοπές ενδέχεται να μην έχουν μεγάλο κοινωνικό κόστος. Τα διαθέσιμα εργαλεία για την μείωση του κόστους των ΕΔ μίας χώρας είναι πολλά.

Η εφαρμογή μίας στρατηγικής βαθμιαίας μείωσης του προσωπικού με αποτέλεσμα την μείωση του μισθολογικού, ασφαλιστικού και στο μέλλον του συνταξιοδοτικού κόστους. Οι περικοπές των εξοπλιστικών προγραμμάτων είναι πολύ σημαντικές καθώς, ιδιαίτερα στην περίπτωση των εισαγωγών εξοπλισμού υψηλής τεχνολογίας, το κόστος αυτό μπορεί να είναι υπερβολικά υψηλό. Αυτού του είδους οι περικοπές από την μια πλευρά μεν εξοικονομούν μεγάλα κεφάλαια από την άλλη πλευρά δε, επηρεάζουν σημαντικά τον εκσυγχρονισμό των ΕΔ. Η μείωση του λειτουργικού κόστους επίσης μπορεί εξοικονομήσει αρκετά κεφάλαια. Αυτό επιτυγχάνεται με την μείωση των στρατιωτικών ασκήσεων, την μείωση αποστολών και επιχειρήσεων στις οποίες συμμετέχει η χώρα. Βλέπουμε λοιπόν ότι δεν απαιτείται να επιβληθεί άμεσα σε μία χώρα να υιοθετήσει περικοπές στην Άμυνα αλλά μπορεί να

οδηγηθεί από μόνη της προκειμένου να περιορίσει συνολικά τις δημοσιονομικές της δαπάνες.

Όλα αυτά βέβαια εφόσον δεν συντρέχουν και λόγοι εθνικής ασφάλειας ή εθνικών συμφερόντων. Όπως προαναφέρθηκε παραπάνω αποφεύγεται η επιβολή τέτοιου είδους περικοπών καθώς μπορεί να επηρεάσουν την ασφάλεια και τη ισχύ της χώρας. Οι παραπάνω περικοπές επηρεάζουν αρνητικά τα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά των ΕΔ. Ο εκσυγχρονισμός και η επιχειρησιακή εκπαίδευση δρα αρνητικά στην επιχειρησιακή ικανότητα των ΕΔ, ενώ η διακοπή συμμετοχής σε αποστολές και επιχειρήσεις μειώνει την επιρροή της χώρας στους διεθνείς οργανισμούς και στις ζώνες και περιοχές ενδιαφέροντος και συμφερόντων.

Μια τέτοια περίπτωση είναι το ΝΑΤΟ. Όπως είδαμε στο 2^ο κεφάλαιο, στη διάσκεψη κορυφής του 2014 στην Ουαλία, οι ηγέτες του ΝΑΤΟ δεσμεύτηκαν να σταματήσουν τις περικοπές στους αμυντικούς προϋπολογισμούς, να αυξήσουν σταδιακά τις δαπάνες και να επιδιώξουν να αυξήσουν τις δαπάνες στο 2% του ΑΕΠ κάθε χώρας για την άμυνα εντός μιας δεκαετίας. Τόσο η Ισπανία, όσο και η Πορτογαλία θα πρέπει να συμμορφωθούν στο μέλλον με αυτή την δέσμευση ως κράτη μέλη του ΝΑΤΟ, αφού μέχρι το 2017 οι δαπάνες τους είναι μόλις στο 1% του ΑΕΠ.

Κάτι τέτοιο βέβαια φαίνεται να είναι πιο δύσκολο για την Πορτογαλία που τελεί υπό την εποπτεία μετά το πρόγραμμα μέχρις ότου αποπληρωθεί το 75% τουλάχιστον της χρηματοδοτικής βοήθειας που έχει λάβει, γεγονός που σύμφωνα με τις προβλέψεις αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2035.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΣΥΝΟΨΗ – ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ΕΕ στα 60 χρόνια που έχουν περάσει από την ίδρυση της ΕΟΚ κατάφερε να γίνει μια μοναδική πολιτικοοικονομική ένωση 28 ανεξαρτήτων κρατών. Η διεύρυνσή της συνεχίζεται, παρά το επικείμενο BREXIT που φαντάζει πιο πιθανό από τότε. Αν ολοκληρωθεί το BREXIT θα είναι η πρώτη φορά που αποχωρεί ένα κράτος μέλος της από την Ένωση. Ενώ ξεκίνησε ως μία οικονομική ένωση, σήμερα τα υποψήφια κράτη μέλη, πρέπει να πληρούν έναν μεγάλο αριθμό πολιτικών και κοινωνικών κριτηρίων, πέρα από τα οικονομικά, πριν γίνουν πλήρη μέλη. Παρά τα προβλήματα και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει από το 2000 και μετά, όπως οι διεθνής οικονομική κρίση, το προσφυγικό πρόβλημα και BREXIT στις μέρες μας, η ΕΕ προσπαθεί να δημιουργεί τους κατάλληλους μηχανισμούς και διαδικασίες για να τις διαχειριστεί, να βγει ισχυρότερη και να θωρακισθεί για μελλοντικές παρόμοιες κρίσεις.

Στο πλαίσιο αυτό έθεσε αυστηρούς δημοσιονομικούς κανόνες για τα κράτη μέλη της ευρωζώνη που αφορούν τα δημοσιονομικά τους ελλείματα και το εξωτερικό τους χρέος. Παράλληλα ενισχύει την ανθεκτικότητάς της (RESILIENCE) σε οικονομικές κρίσεις που ξεκινούν από το εσωτερικό της ή της μεταδίδονται από το εξωτερικό. Από το 2010 άρχισε να ιδρύει οργανισμούς και κοινά ευρωπαϊκά ταμεία για την στήριξη των κρατών μελών της ευρωζώνη. Σήμερα ο ESM μαζί με τον EFSM αποτελούν τον μόνιμο μηχανισμό της ΕΕ για χρηματοδοτική στήριξη των μελών της με ή χωρίς την συμμετοχή του ΔΝΤ.

Στην σκιά της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και μέχρι σήμερα μόνο πέντε χώρες κατέφυγαν στο ΕΜΣ. Απαιτούμενο για να λάβει μία χώρα την δανειακή υποστήριξη της ΕΕ είναι να υπογράψει μία δανειακή σύμβαση με τους δανειστές της, το μνημόνιο συμφωνίας ή μνημόνιο όπως είναι ευρέως γνωστή. Στο μνημόνιο περιλαμβάνονται όλοι οι όροι της συμβάσεως καθώς η διαδικασία εφαρμογής της. Ιδιαίτερως στην χώρα μας ο όρος «Μνημόνιο» έχει πάρει αρνητική έννοια καθώς έχει ταυτιστεί με την αυστηρή

λιτότητα που επιβλήθηκε στην χώρα, την πτώση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών, τα capital controls καθώς και την πολιτική και κοινωνική αναταραχή. Βέβαια η κοινή γνώμη σπανίως ασχολείται με το αν επηρέασε ή όχι τις αμυντικές δαπάνες της χώρας μας.

Ενδεχομένως η κοινή γνώμη και των δύο χωρών που εξετάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια να είχαν αντίστοιχη γνώμη. Από την εξέταση των μνημονίων τους είδαμε ότι οι περιπτώσεις των δύο χωρών παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές τόσο ως προς τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, την διάρκειά τους και τους πιστωτές. Τελικά και οι δύο χώρες κατάφεραν να τα ολοκληρώσουν χωρίς πρόσθετα μέτρα, χρονικές επεκτάσεις και επιπλέον χρήματα. Με άλλα λόγια ολοκλήρωσαν επιτυχώς τα προγράμματά τους αντιμετωπίζοντας τα θεσμικά και δημοσιονομικά προβλήματά τους.

Παρά την επιτυχία των προγραμμάτων οι αμυντικές δαπάνες των χωρών επηρεάστηκαν σε διαφορετικό βαθμό βέβαια και για διαφορετικό λόγο. Συγκεκριμένα για την Ευρώπη τα τελευταία χρόνια γενικά οι αμυντικές δαπάνες μειώνονται. Στην περίπτωση δε οικονομιών υπο κρίση, ιδιαίτερα όταν δεν συντρέχουν ειδικοί λόγοι, οι δαπάνες για την Άμυνα και τις ΕΔ περικόπτονται χωρίς πάντα να επηρεάζουν τις επιχειρησιακές τους δυνατότητες. Η Πορτογαλία ήταν μια χώρα που δεσμεύτηκε στην συμφωνία της να περικόψει της δαπάνες αυτές και το έκανε σε σημαντικό βαθμό. Κάτι τέτοιο δεν ίσχυσε για την Ισπανία, η οποία όμως και αυτή έκανε περικοπές.

Όπως είδαμε, δεν είναι απαραίτητο να προβλέπεται ένα τέτοιος περιορισμός, γεγονός που συνήθως αποφεύγεται για πολιτικούς λόγους. Όταν μία οικονομία αντιμετωπίζει οξεία δημοσιονομικά προβλήματα είναι δεδομένο ότι καταφεύγει σε ευρεία περικοπή των κρατικών δαπανών που συνήθως περιλαμβάνουν και τις δαπάνες για την Άμυνα. Δεν πρέπει να ξεχνάμε όμως ότι μέσα στις αμυντικές δαπάνες περιλαμβάνονται και οι δαπάνες για την πολιτική άμυνα, ένα τομέας σημαντικός για την εσωτερική ασφάλεια μίας χώρας και την προστασία των πολιτών της.

Βέβαια οι νέες προκλήσεις και απειλές που κάνουν την εμφάνισή τους, επιβάλλουν αλλαγές στο τρόπο αντιμετώπισης τους, τόσο σε εθνικό όσο και διεθνές

επίπεδο. Σταδιακά, ίσως με αργούς ρυθμούς, η ΕΕ αρχίζει να αντιμετωπίζει την ασφάλεια της συλλογικά. Στον πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ²¹ και της ΚΠΑΑ²² η ΕΕ καλεί τα κράτη μέλη να συνεισφέρουν οικονομικά σε αυτές. Επιπλέον το ΝΑΤΟ ζητάει από τα κράτη μέλη τους να τηρήσουν της δέσμευσή τους για αμυντικές δαπάνες όχι μικρότερες από το 2% του ΑΕΠ. Αυτοί οι παράγοντες ενδέχεται στο μέλλον να επηρεάσουν το πως αντιμετωπίζονται οι δαπάνες για την Άμυνα, που για τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη κυμαίνονται στο 1% περίπου του ΑΕΠ τους.

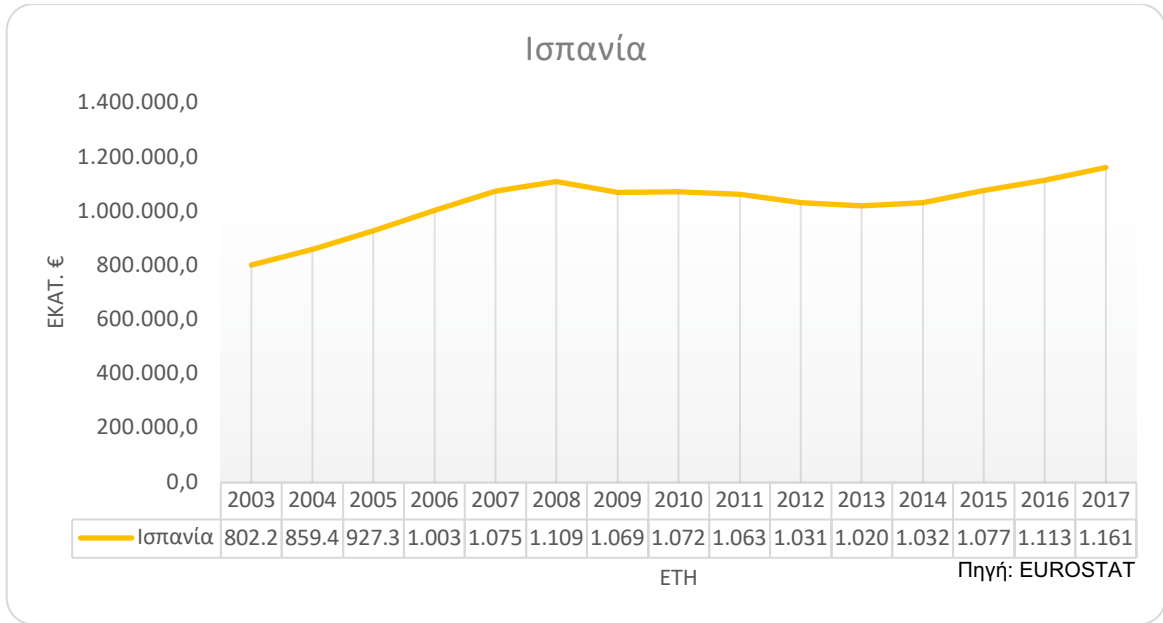
Παρά το γεγονός ότι η Άμυνα μιας χώρας αποτελεί έναν ευαίσθητο τομέα, ο οποίος καλύπτεται από μυστικότητα, οι δύο χώρες οι οποίες εξετάσθηκαν, φαίνεται να τον αντιμετωπίζουν με εξωστρέφεια. Τα απαραίτητα δεδομένα για την έρευνα και την ανάλυση των δαπανών αυτών ήταν προσβάσιμα μέσω οργανισμών όπως το SIPRI και η EUROSTAT. Το επίπεδο της ανάλυσης των δεδομένων κάλυπτε τις ανάγκες της συγκεκριμένης εργασίας. Επιπροσθέτως αναφορές και εκθέσεις των χωρών και των άλλων οργανισμών παρείχαν σημαντικά πρόσθετα στοιχεία. Σε συνδυασμό με τα κείμενα και τους κανονισμούς της ΕΕ που είναι διαθέσιμα στους ιστοτόπους των ευρωπαϊκών οργανισμών και μερικές φορές μάλιστα στην γλώσσα του κάθε κράτους μέλους, μπορέσαμε να διαπιστώσουμε ποιες ήταν οι επιπτώσεις των μνημονίων στις αμυντικές δαπάνες της Ισπανίας και της Πορτογαλίας.

²¹ Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας

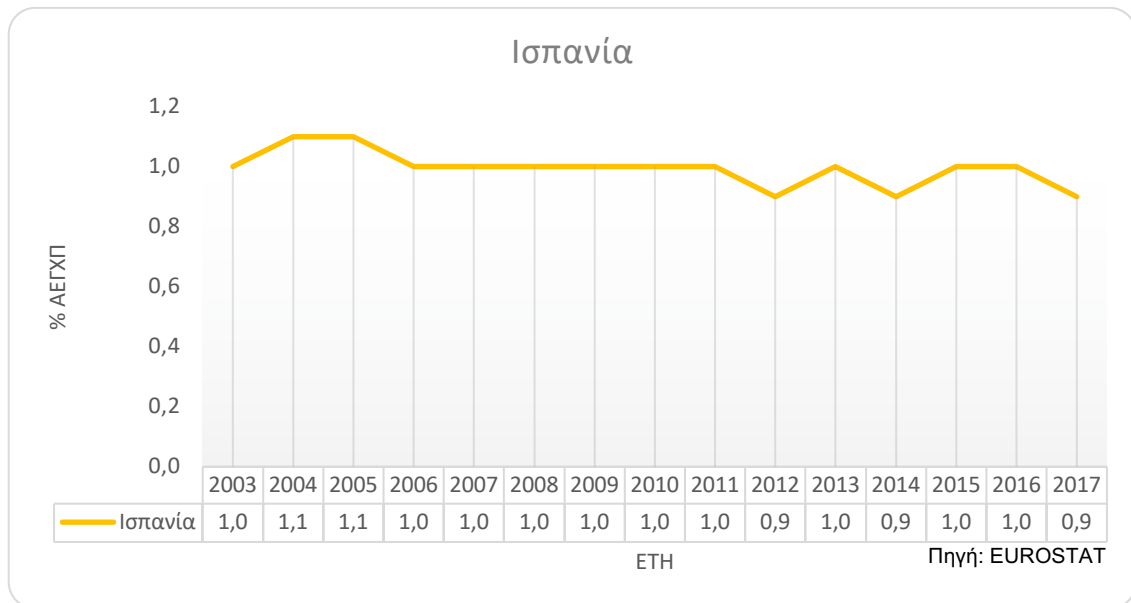
²² Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

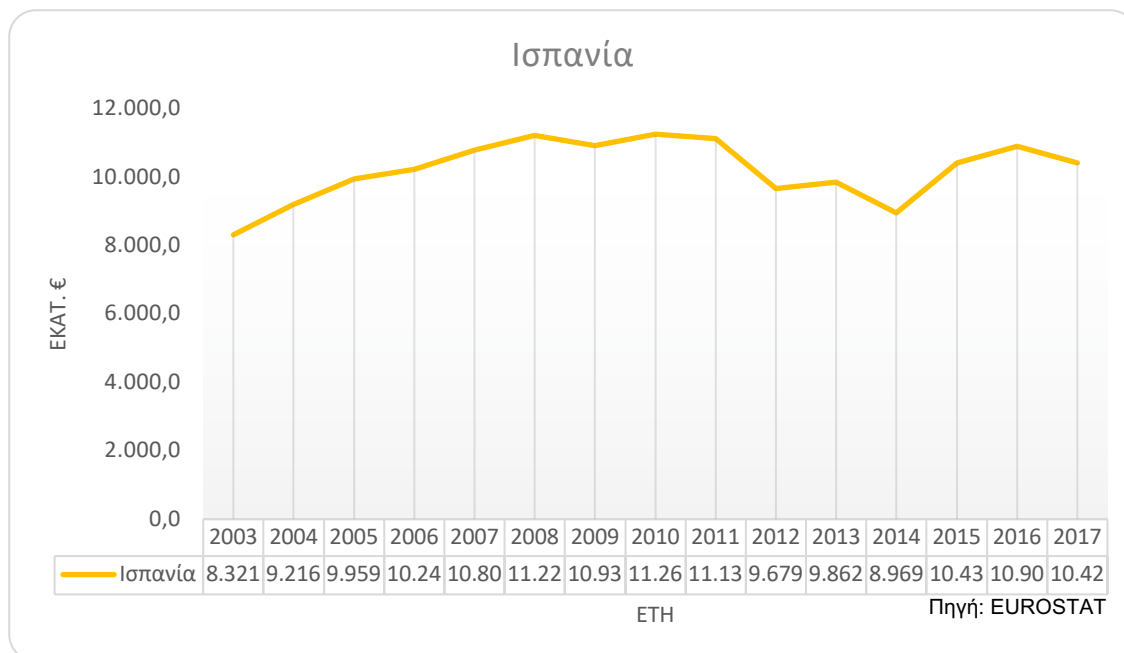
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

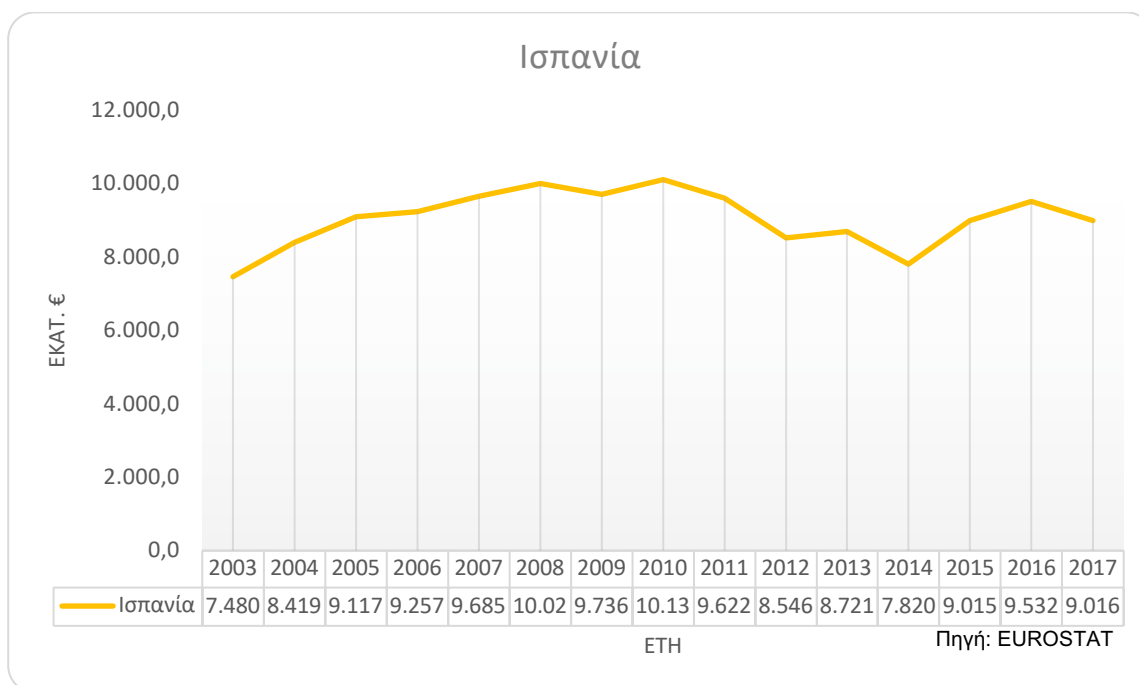
Διάγραμμα 25: ΑΕΠ της Ισπανίας σε εκατ. € για τα έτη 2003 έως 2017.

Διάγραμμα 26: Αμυντικές δαπάνες Ισπανίας σε ποσοστό ΑΕΠ για τα έτη 2003 έως 2017.

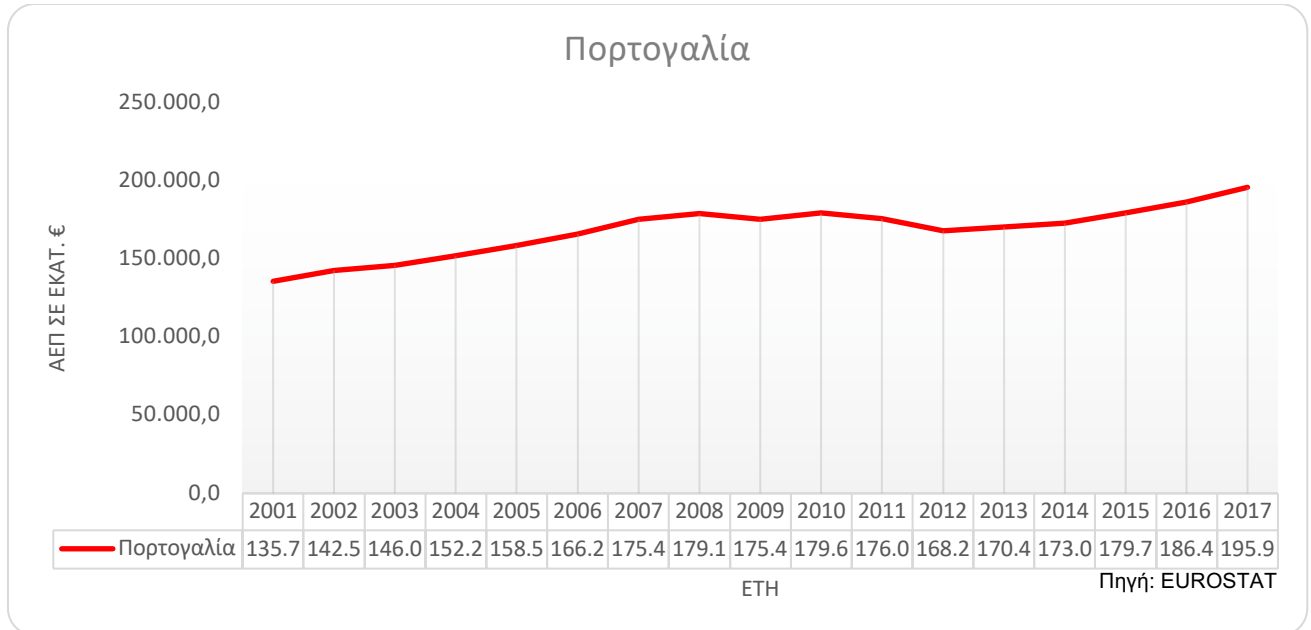
Διάγραμμα 27: Αμυντικές Δαπάνες Ισπανίας σε εκατ. € για τα έτη 2003 έως 2017.

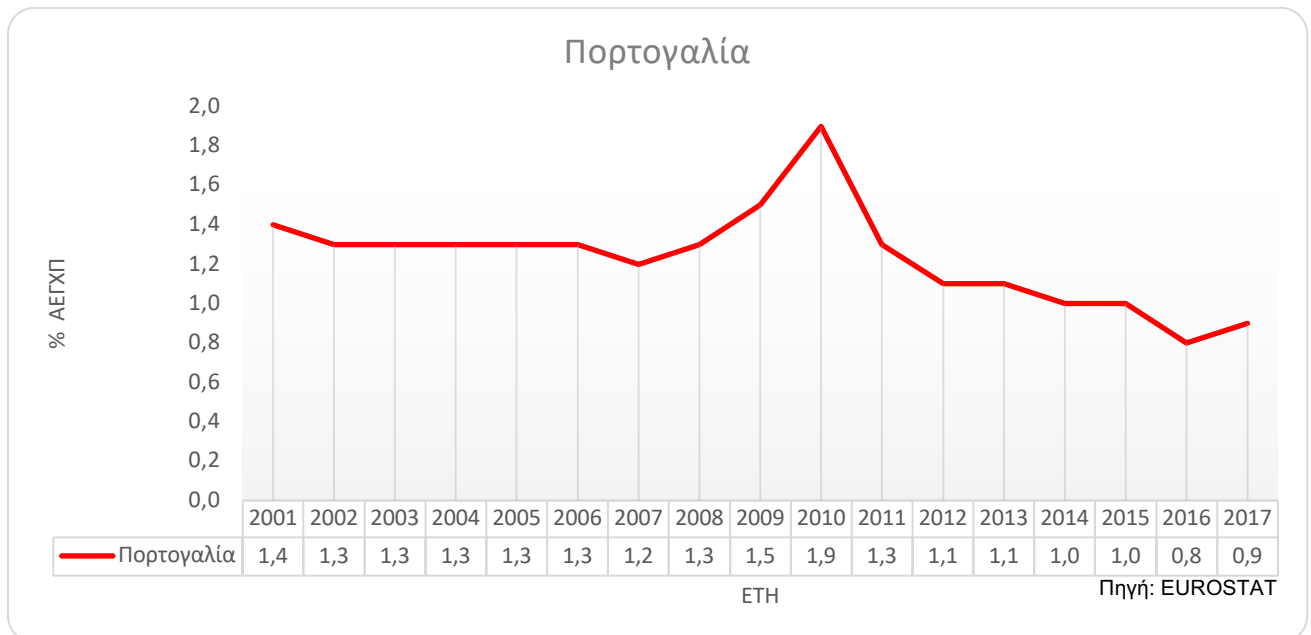
Διάγραμμα 28: Στρατιωτικές δαπάνες της Ισπανίας σε εκατ. € για τα έτη 2003 έως 2017.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ

Διάγραμμα 29: ΑΕΠ της Πορτογαλίας σε εκατ. € για τα έτη 2001 έως 2017.

Διάγραμμα 30: Αμυντικές Δαπάνες Πορτογαλίας για τα έτη 2001 έως 2017 ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Διάγραμμα 31: Αμυντικές δαπάνες Πορτογαλίας για τα έτη 2001 έως 2017 σε εκατ. €.

Διάγραμμα 32: Στρατιωτικές δαπάνες Πορτογαλίας σε εκατ. € για τα έτη 2001 έως 2017.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Συμβούλιο της ΕΕ, 2017. *www.consilium.europa.eu*. [Ηλεκτρονικό] Available at: [https://www.consilium.europa.eu/el/documents-](https://www.consilium.europa.eu/el/documents-publications/publications/understanding-economic-and-monetary-union/)

[publications/publications/understanding-economic-and-monetary-union/](https://www.consilium.europa.eu/el/documents-publications/publications/understanding-economic-and-monetary-union/)

Συμβούλιο της Ε.Ε, 2010. *Θέσπιση Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης*. Βρυξέλλες: Ε.Ε.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017. *Η ΕΕ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ*, s.l.: Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2013. Στρασβούργο: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015. *ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΚΡΟ ΤΗΣ ΕΛΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΤΟΥ ΣΥΜΦΩΝΟΥ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ*. Βρυξέλλες, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017. *Δημιουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας*, Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Ευρωπαϊκή Ένωση, 2010. *ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ*. Λουξεμβούργο: Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ευρωπαϊκή Ένωση, 2010. *ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ*, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ευρωπαϊκή Ένωση, 2019. *Eurora.eu*. [Ηλεκτρονικό] Available at: https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_el#από-την-οικονομική-στην-πολιτική-ένωση

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2019. *Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ)*, Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ευρωπαϊκή Ένωση, 2017. *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*. [Ηλεκτρονικό] Available at: <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/emu/el/>

Buendia, L. & Molero - Simarro, R., 2018. *The Political Economy of Contemporary Spain*, New York: Routledge.

Central Intelligence Agency (CIA), 2019. *The World Factbook - PORTUGAL*, s.l.: CIA.

Central Intelligence Agency (CIA), 2019. *The World Factbook - SPAIN*, s.l.: CIA.

Correia, J. D. C. & Braz, C., 2012. *HE EVOLUTION OF PUBLIC EXPENDITURE: PORTUGAL IN THE EURO AREA CONTEXT*, s.l.: Banco De Portugal.

DSN, 2013. *INFORME ANUAL DE SEGURIDAD NACIONAL 2013*, s.l.: DEPARTAMENTO DE SEGURIDAD NACIONAL (DSN).

DSN, 2014. *INFORME ANUAL DE SEGURIDAD NACIONAL 2014*, s.l.: DEPARTAMENTO DE SEGURIDAD NACIONAL (DSN).

DSN, 2015. *INFORME ANUAL DE SEGURIDAD NACIONAL 2015*, s.l.: DEPARTAMENTO DE SEGURIDAD NACIONAL (DSN).

DSN, 2016. *INFORME ANUAL DE SEGURIDAD NACIONAL 2016*, s.l.: DEPARTAMENTO DE SEGURIDAD NACIONAL (DSN).

DSN, 2017. *INFORME ANUAL DE SEGURIDAD NACIONAL 2017*, s.l.: DEPARTAMENTO DE SEGURIDAD NACIONAL (DSN).

DSN, 2017. *NATIONAL SECURITY STRATEGY 2017*, s.l.: Departamento De Seguridad Nacional (DSN).

DSN, 2018. *INFORME ANUAL DE SEGURIDAD NACIONAL 2018*, s.l.: DEPARTAMENTO DE SEGURIDAD NACIONAL (DSN).

Dunne, J. P. & Nikolaidou, E., 2011. *Defence Spending and Economic Growth in the EU15*. s.l.:s.n.

Dunne, J. P., Smith, P. R. & Willebpckel, D., 2006. *Defence and Peace Economics*, s.l.: Routledge, Taylor & Francis Group.

ESM, 2013. *Conclusion of ESM financial assistance programme for Spain: An overview*, s.l.: ESM.

ESM, 2014. *Conclusion of EFSF financial assistance programme for Portugal: An overview*, s.l.: ESM.

ESM, 2019. *European Stability Mechanism (ESM)*. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://www.esm.europa.eu/about-us/history#context>

European Commission, 2011. *COUNCIL IMPLEMENTING DECISION on granting Union financial assistance to Portugal*, Brussels: European Commission.

European Commission, 2011. *PORTUGAL MEMORANDUM OF UNDERSTANDING ON SPECIFIC ECONOMIC POLICY CONDITIONALITY*. s.l.:European Commission.

European Commission, 2012. *Memorandum of Understanding Between the European Commission and Spain*. Brussels: European Commission.

European Commission, 2019. *ec.europa.eu*. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/about/overview> [Πρόσβαση 26 Aug 2019].

European Commission, 2019. *European Commission*. [Ηλεκτρονικό] Available at: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-financial-assistance/which-eu-countries-have-received-assistance/financial-assistance-portugal_en

European Commission, 2019. *European Commission*. [Ηλεκτρονικό] Available at: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-financial-assistance/which-eu-countries-have-received-assistance/financial-assistance-spain_en

European Financial Stability Facility (EFSF), 2011. *MASTER FINANCIAL ASSISTANCE FACILITY AGREEMENT*, s.l.: EFSF.

European Financial Stability Facility (EFSF), 2012. *MASTER FINANCIAL ASSISTANCE FACILITY AGREEMENT between EUROPEAN FINANCIAL STABILITY FACILITY THE PORTUGUESE REPUBLIC as Beneficiary Member State and BANCO DE PORTUGAL*, s.l.: EFSF.

European Financial Stability Facility (EFSF), 2012. *MASTER FINANCIAL ASSISTANCE FACILITY AGREEMENT between EUROPEAN FINANCIAL STABILITY FACILITY THE PORTUGUESE REPUBLIC as Beneficiary Member State and BANCO DE PORTUGAL*, s.l.: EFSF.

European Stability Mechanism (ESM), 2019. *www.esm.europa.eu*. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://www.esm.europa.eu/assistance/spain> [Πρόσβαση 23 Aug 2019].

European Stability Mechanism (ESM), 2019. *www.esm.europa.eu*. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://www.esm.europa.eu/assistance/portugal> [Πρόσβαση 23 Aug 2019].

EUROSTAT, 2011. *Manual on sources and methods for the compilation of COFOG Statistics*. Luxembourg: European Commission.

Evangelista Medeiros, S. & Moreira, W. D. S., 2015. *DEFENSE ECONOMICS AND INSTITUTIONAL ECONOMICS: CLOSE RELATIONS FOR THE BENEFIT OF DEVELOPMENT AND REPUTATION*, Miami: Institute of Strategic and International Studies.

Globalsecurity.org, χ.χ. *www.globalsecurity.org*. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/pt-intro.htm>

International Monetary Fund (IMF), 2011. *PORTUGAL MEMORANDUM OF ECONOMIC AND FINANCIAL POLICIES*, Washington: IMF.

International Monetary Fund (IMF), 2011. *PORTUGAL MEMORANDUM OF UNDERSTANDING ON SPECIFIC ECONOMIC POLICY CONDITIONALITY*, Washington: IMF.

International Monetary Fund (IMF), 2011. *PORTUGAL MEMORANDUM OF UNDERSTANDING ON SPECIFIC ECONOMIC POLICY CONDITIONALITY*, s.l.: IMF.

Kaya V., M., 2017. *Symmetric and Asymmetric Relationship Between Military Expenditures and Economic Growth in NATO-27: A Panel Bootstrap Granger Causality Approach*. Prague, Prague College.

Neal, L., 2012. *The economy of Spain in the euro-zone before and after the crisis of 2008*. Illinois: University of Illinois.

SIPRI, 2019. *Military expenditure by country as percentage of gross domestic product, 1949-2018*. Stockholm: SIPRI.

SIPRI, 2019. *www.sipri.org*. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://www.sipri.org/about> [Πρόσβαση 26 Aug 2019].

Stoltenberg, J., 2017. *Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg ahead of the meeting of NATO Defence Ministers* [Συνέντευξη] (28 Jun 2017).

Stoltenberg, J., 2019. *Annual Report 2018*, Brussels: NATO.

Yuldshev, O., 2014. *The Outlook on Portugal Economy*, Tashkent: Westminster International University.
